

Ansvar och roller för en trygg energiförsörjning

Energimyndighetens analys

ER 2013:25



Böcker och rapporter utgivna av Statens
energimyndighet kan beställas via
www.energimyndigheten.se
Orderfax: 08-505 933 99
e-post: energimyndigheten@cm.se

© Statens energimyndighet

ER 2013:25

ISSN 1403-1892

Innehåll

1	Inledning	5
1.1	Läsanvisningar	5
1.2	Avgränsning	5
1.3	Övergripande om energisystemen	5
1.4	Grundläggande principer i det svenska krisberedskapssystemet	8
2	Energimyndighetens syn på trygg energiförsörjning	11
2.1	Generella slutsatser kring ansvar och roller	11
2.2	Strategisk grundsyn för en trygg energiförsörjning	12
2.3	Hot och dess konsekvenser för trygg energiförsörjning	13
2.4	Energimyndighetens mål avseende försörjningstrygghet	14
3	Offentliga sektorns ansvar och roller på nationell nivå	17
3.1	Riksdagens ansvar	17
3.2	Regeringens och Regeringskansliets ansvar	17
3.3	Myndigheter med särskilt ansvar inom krisberedskap och höjd beredskap	18
3.4	Energimarknadsinspektionens ansvar	21
3.5	Svenska kraftnäts ansvar	22
3.6	Elsäkerhetsverkets ansvar	25
3.7	Myndigheten för samhällsskydd och beredskapsansvar	25
3.8	Andra centrala statliga myndigheters ansvar	27
4	Offentliga sektorns ansvar och roller på regional och lokal nivå	29
4.1	Länsstyrelsens ansvar	29
4.2	Kommunens ansvar	31
5	Marknadens aktörers ansvar och roller	33
5.1	Producenters och distributörers ansvar	33
5.2	Ansvar som bärs av aktörer som bedriver samhällsviktig verksamhet	37
5.3	Individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser	38

6	Internationella aktörers ansvar och roller	41
6.1	EU	41
6.2	IEA	44
6.3	NordBER.....	45
7	Energimyndighetens ansvar och roller	47
7.1	Instruktion	47
7.2	Energimyndighetens arbete före, under och efter störningar och avbrott i energiförsörjningen	48
8	Ansvar och roller i olika situationer	53
8.1	Elavbrott	53
8.2	Eleffektbrist.....	55
8.3	Energibrist	57
8.4	Störning eller avbrott i olje- och drivmedelsförsörjningen.....	59
8.5	Störning eller avbrott i naturgasförsörjningen	61
8.6	Störning eller avbrott i värmeförsörjning.....	63
	Bilaga 1. Begrepp	65
	Bilaga 2. Förvaltningsmyndigheters instruktioner	71
	Bilaga 3. Regleringar	81
	Bilaga 4. Aktuella utredningar och projekt	95
	Bilaga 5. Versionshistorik	99

1 Inledning

1.1 Läsanvisningar

Rapporten är indelad i åtta kapitel där kapitel 1 redovisar en övergripande beskrivning av energisystemen och krishanteringssystemet. I kapitel 2 ges generella slutsatser kring ansvar och roller, Energimyndighetens strategiska grundsyn kring en trygg energiförsörjning presenteras liksom hot och dess konsekvenser för trygg energiförsörjning. Därefter redovisas Energimyndighetens mål avseende försörjningstrygghet. Kapitel 3 och kapitel 4 belyser offentliga sektorns ansvar och roller på nationell samt regional och lokal nivå när det gäller trygg försörjning och krisberedskap. I kapitel 5 beskrivs privata aktörers och användares ansvar och roller inom trygg energiförsörjning och i följande kapitel, kapitel 6, ges en översiktlig beskrivning av vissa internationella organisationers ansvar och roller inom trygg energiförsörjning. I kapitel 7 tydliggörs Energimyndighetens ansvar och roller och i kapitel 8 beskrivs ansvar och roller vid ett antal situationer med störningar/avbrott i energiförsörjningen.

Till rapporten hör också fem bilagor där definitioner, myndighetsinstruktioner och relevanta författningar har samlats liksom en sammanställning av vissa pågående utredningar med koppling till området trygg energiförsörjning. Här redogörs också för dokumentets versionshistorik.

1.2 Avgränsning

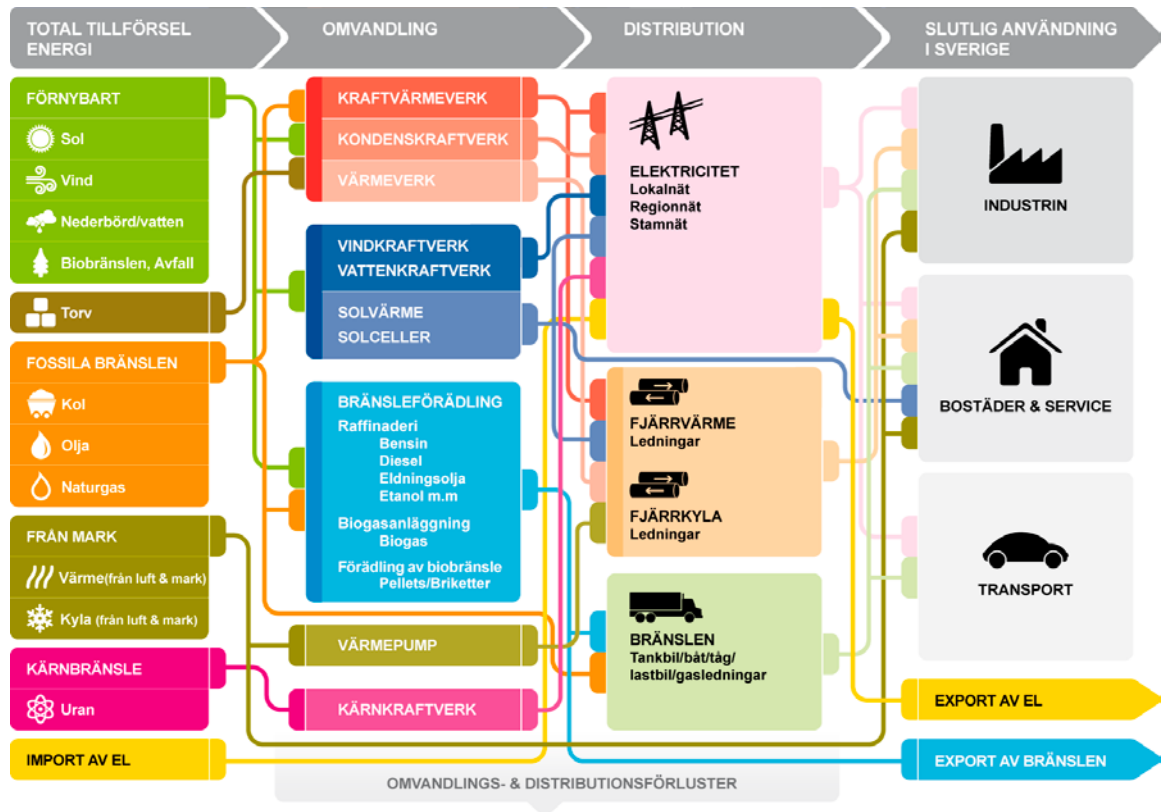
I detta dokument hanteras de aspekter av trygg energiförsörjning som rör marknadernas, offentlig sektorns och användarnas samlade krishanteringsförmåga. Energimyndighetens och andra aktörers arbete med långsiktig utveckling av energisystemen och energimarknaderna i vid mening omfattas inte. Denna avgränsning är gjord med hänsyn till dokumentets grundläggande syfte, att klargöra olika aktörers ansvar och roller att förebygga och lindra störningar och avbrott i energiförsörjningen.

1.3 Övergripande om energisystemen

Energisystemen är, som framgår av figur 1, komplexa och rymmer många processer och aktörer med olika roller. Energislagen har också olika beroenden, ansvarsfördelning och geografiska marknadsutbredningar.

Energianvändningen brukar delas in i tre sektorer: industri, transporter samt bostäder och service. En förutsättning för att samhällets och individers behov ska uppfyllas är att alla dessa sektorer har tillgång till energi, vilket förutsätter väl fungerade energimarknader. Systemen omfattar användning av energi, distribution, omvandling och tillförsel av energi.

De olika delarna i energisystemen kräver tydliga, fungerande regelverk. Sveriges energisystem är också sammanlänkade med andra länders energisystem, till exempel genom import och export av el och bränslen.

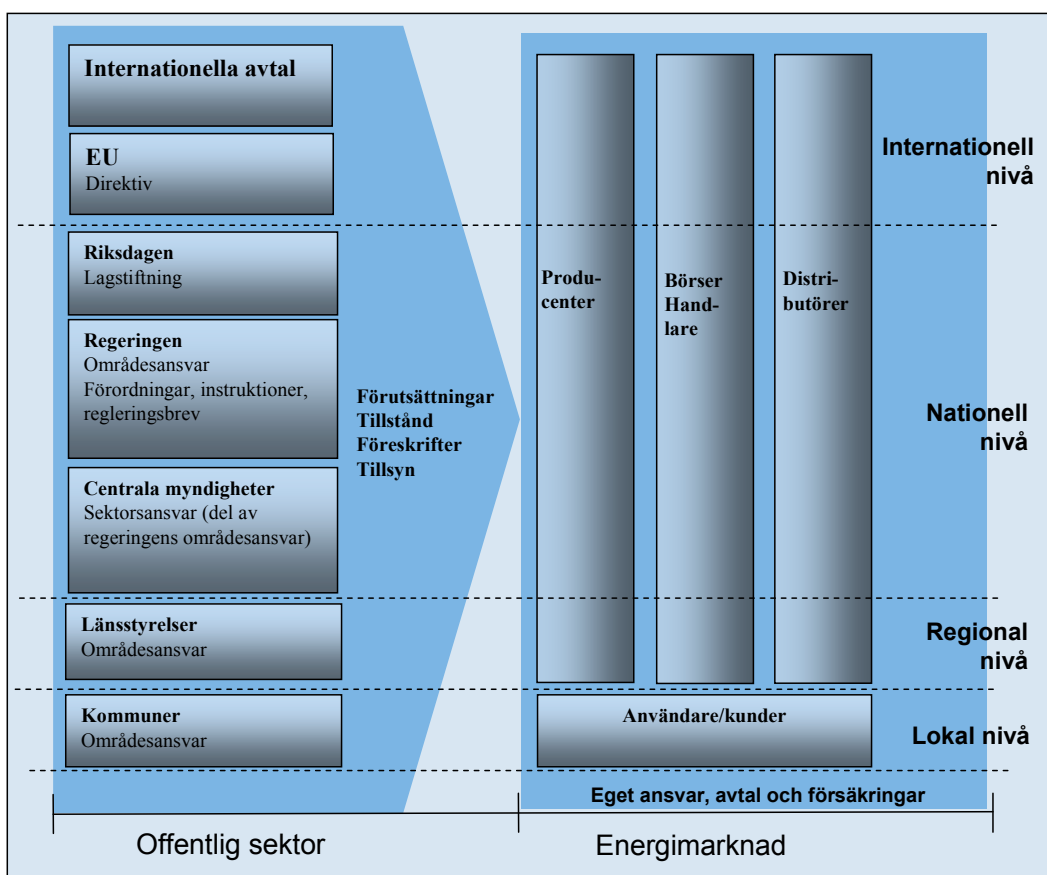


Figur 1. Systemöversikt över energisystemen i Sverige.

Energimarknadernas aktörer utgörs främst av producenter, distributörer och användare samt råvarubörser och handlare/mäklare. Marknaderna för olika energislag har olika geografiska utbredningar, vilket också medför att krishanteringsarbetet behöver bygga på gemensamma mekanismer och samarbeten inom dessa geografiska områden. Inom olje- och drivmedelsområdet sker samarbetet på global nivå. Beträffande gasförsörjningen sker samarbetet på europeisk nivå och i viss mån global nivå. Samarbete inom elförsörjning har främst ett nordiskt perspektiv medan krisberedskapssamarbetet för värmeförsörjningen sker lokalt och nationellt.

Beträffande principiell rollfördelning mellan den offentliga sektorn och energimarknaderna (se figur 2 nedan) utövar den offentliga sektorn en direkt påverkan på marknaderna i fyra nivåer och sätter villkoren och ramarna för marknadernas agerande. Genom generella och sektorsspecifika lagar och förordningar som ofta är baserade på EU-direktiv, ges myndigheter, länsstyrelser och kommuner olika ansvar. Det kan t.ex. handla om tillsyn och tillståndsprövning för den verksamhet som energiföretagen och olika energianvändare bedriver på marknaderna.

Formella och informella samarbetsorgan och avtal på nordisk, europeisk och övrig internationell nivå står direkt eller indirekt för en ökande del av det regelverk som påverkar den offentliga förvaltningen och samhällsstyrningen i Sverige samt marknadernas interna konkurrensvillkor.



Figur 2. Principiell rollfördelning mellan den offentliga sektorn och energimarknader.

1.4 Grundläggande principer i det svenska krisberedskapssystemet

Samhällets krisberedskap utgörs av samhällets samlade förmåga att genom utbildning, övning och andra åtgärder samt genom den organisation och de strukturer som skapas före, under och efter en kris förebygga, motstå och hantera krissituationer. Regeringens mål för arbetet med samhällets krisberedskap är att¹:

- Minska risken för och konsekvenserna av allvarliga störningar, kriser och olyckor.
- Trygga hälsan och den personliga säkerheten för barn, kvinnor och män.
- Hindra eller begränsa skador på egendom och miljö.

Arbetet med att vidmakthålla och utveckla samhällets krisberedskap utförs av olika aktörer i samhället. En god krisberedskap i samhället innebär att de aktörer som har ansvar för att hantera allvarliga händelser och kriser har goda förutsättningar för detta.

Nämnas bör att en försvarsreform pågår och planeringen för höjd beredskap har återupptagits. Regeringen har i flera skrivningar angett att myndigheter med bevakningsansvar ska stödja Försvarsmakten i dess planering. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har fått uppdrag avseende planering inför höjd beredskap (civilt försvar)². Arbetet med civilt försvar kommer att ta ökade resurser i anspråk den närmaste framtiden.

Krisberedskapssystemets grundläggande struktur bygger på ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen, samt samverkansansvar och geografiskt områdesansvar.

De tre grundläggande principerna för svensk krisberedskap innebär:

- Ansvarsprincipen: den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden, har motsvarande ansvar för verksamheten under kris. Ansvarsprincipen innebär även ett ansvar att samverka med andra berörda aktörer. Vidare inkluderar ansvarsprincipen den enskilda individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser.
- Likhetsprincipen: en verksamhets organisation och lokalisering ska så långt det är möjligt vara densamma under kris eller krig som vid normala förhållanden.
- Närhetsprincipen: en kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga.

1 Regeringens skrivelse 2009/10:124, Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet, s. 15f.

2 Regeringskansliet, Försvarsdepartementet, Fö2013/918/SSK.

Genom förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap ska varje myndighet, vars ansvarsområde berörs av en krissituation, vidta de åtgärder som behövs för att hantera konsekvenserna av denna. Myndigheterna ska samverka och stödja varandra i en sådan krissituation.³

Vidare har ett antal myndigheter genom förordningen getts ett särskilt ansvar för krisberedskapen. Deras uppgift är att samordna och stödja de aktörer som bedriver samhällsviktig verksamhet inom respektive myndighets verksamhetsområde. Beroendeförhållandena mellan olika funktioner som påverkar samhällsviktiga verksamheter är stora och ofta avgörande i samband med allvarliga störningar i verksamheten. Vid dessa tillfällen krävs en god förmåga hos aktörerna att samverka.

Det finns även behov av att samordna de olika sektorernas arbete inom varje geografiskt område; en kommun, ett län eller nationellt. Kommuner, länsstyrelser och regeringen har därför geografiskt områdesansvar. Det geografiska områdesansvaret innebär att säkerställa att samordningen fungerar mellan aktörerna inom det egna geografiska området. Regeringen utövar normalt sitt geografiska områdesansvar genom de centrala myndigheterna.

Det geografiska områdesansvaret innebär inte att ta över ansvaret från någon verksamhetsansvarig. Den som har verksamhetsansvar har det fortfarande vid allvarliga störningar. I första hand bör kriser hanteras på lokal nivå av kommunerna, därefter på den regionala nivån av länsstyrelserna och först därefter nationellt med stöd av centrala myndigheter.

Sverige ingår i ett vidare sammanhang där EU och andra samarbeten bilateralt och internationellt kan sägas utgöra den fjärde nivån för krishantering.

³ Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap, 5§.

2 Energimyndighetens syn på trygg energiförsörjning

I detta kapitel redogörs för Energimyndighetens syn på trygg energiförsörjning. Detta sker genom generella slutsatser kring ansvar och roller inom trygg energiförsörjning samt Energimyndighetens strategiska grundsyn på en trygg energiförsörjning.

Därefter belyses hot och konsekvenser för en trygg energiförsörjning och avslutningsvis redogörs för Energimyndighetens mål avseende trygg energiförsörjning. Mer information om Energimyndighetens ansvar och roller finns i kapitel 7.

2.1 Generella slutsatser kring ansvar och roller

Energimyndigheten har ett brett och övergripande ansvar över hela energiområdet. Energimyndigheten är förvaltningsmyndighet för tillförsel och användning av energi och ska verka för att på kort och lång sikt trygga tillgången på energi. Övriga myndigheter inom energiområdet har ansvar som är mer avgränsade till typ av energi eller typ av ansvar (t.ex. systemansvar för elnät eller tillsynsansvar inom ett visst energiområde).

Energimyndigheten har ett strategiskt ansvar för trygg energiförsörjning – utan att för den delen vara överordnad annan myndighet eller marknadsaktörer som har ansvar för sina delar av energiförsörjningen. Energimyndigheten har i sitt arbete med trygg energiförsörjning ett tydligt användarperspektiv.

Energimyndigheten har ett övergripande ansvar för krisberedskap inom energisektorn såväl före som under och efter en kris. Störningar i energiförsörjningen kan medföra allvarliga konsekvenser inom samtliga samhällssektorer, dvs. energi kan sägas utgöra en tvärsektoriell grundförutsättning för samhällets funktion. Vidare är samtliga delar av energiförsörjningskedjan sammanlänkade och har inbördes beroenden. En övergripande systemsyn på trygg energiförsörjning är därför nödvändig.

Detta innebär sammantaget att Energimyndigheten:

- har ett övergripande ansvar för att det, utifrån ett helhetsperspektiv, skapas en förmåga i samhället att förebygga sårbarheter, motstå hot och risker samt hantera och lindra effekter av inträffade störningar och avbrott i energiförsörjningen,
- ska bistå andra aktörer i deras arbete,
- ska vidta åtgärder inom den egna organisationen för att kunna ta detta ansvar.

2.2 Strategisk grundsyn för en trygg energiförsörjning

Vad som är en trygg energiförsörjning eller inte varierar utifrån olika energianvändares specifika behov och försutsättningar. Det som är tillfredställande för en energianvändare vid en tidpunkt kan vid en annan tidpunkt, eller för en annan energianvändare, vara helt oacceptabelt. Av denna anledning går det inte att helt tydligt fastslå vad som i alla lägen utgör, eller inte utgör, en trygg energiförsörjning. Detta till trots går det att tydligare definiera begreppet trygg energiförsörjning samt vilka principer som ligger till grund för att en trygg energiförsörjning ska kunna tillgodoses.

Energimyndigheten definierar begreppet trygg energiförsörjning på följande sätt:

Energisystemens kapacitet, flexibilitet och robusthet att leverera energi i önskad omfattning i tid och rum enligt användarnas behov till en accepterad kostnad samt marknadens, offentliga sektors och användarnas samlade krishanteringsförmåga.

En grundläggande utgångspunkt är att tryggheten utgår från användares individuella och kollektiva behov. Trygghet ska i första hand säkerställas genom väl fungerande energimarknader. Ansvar för en trygg energiförsörjning ligger på många olika aktörer. Marknaderna, som i allt större utsträckning är internationella, ska genom sina funktionssätt kunna förebygga och lindra avbrott och bristsituationer. Det offentliga har en viktig roll i utformning och kontroll av väl fungerande energimarknader. Ansvars- och rollfördelningar ska vara tydligt definierade och väl kända. De som tillhandahåller energi har ett långtgående ansvar för att förebygga och lindra de störningar som kan uppstå. Energianvändare har även ett ansvar för att kunna hantera konsekvenser av de störningar och avbrott i energileveranser som uppstår.

Det är inte möjligt att anpassa den generella tryggheten i energisystemen till alla enskilda användares behov. För att komma fram till en rimlig avvägning mellan samhällets och användarnas kollektiva behov av trygghet, kostnadseffektivitet och låg miljöpåverkan bör i första hand användarnas betalningsvilja ligga till grund för de åtgärder som genomförs och de funktionskrav som ställs på aktörer som omvandlar, distribuerar och säljer energi. Kostnads- och nyttoanalyser bör utgöra en grund för avvägning mellan åtgärder som förebygger störningar och åtgärder som förbereds för att lindra konsekvenser. Energianvändare som har behov som går utöver vad marknadsfunktionen ska garantera behöver skapa en egen förmåga att förebygga och lindra konsekvenser som kan uppstå vid störda energileveranser. Detta gäller i särskilt hög grad energianvändare som bedriver någon form av samhällsviktig verksamhet.

Om energimarknaderna genom sin funktion inte på ett tillfredställande sätt kan förebygga och lindra de störningar som inträffar ska det finnas förberedda och väl kända krishanteringsåtgärder. I första hand ska dessa bygga på och förstärka befintliga marknadsfunktioner. Sådana krishanteringsåtgärder ska i så stor utsträckning som möjligt utvecklas och delas med andra inom marknadens geografiska utbredningsområde.

I sista hand, om en marknad inte fungerar eller om marknadsfunktionen vid en störning eller bristsituation leder till helt oacceptabla samhällskonsekvenser, kan åtgärder som sätter marknadens funktion ur spel användas. Dessa ska aktiveras först efter politiska beslut.

Samtliga krishanteringsåtgärder ska vara så utformade att både korta och långsiktiga negativa konsekvenser på marknaden minimeras. Det innebär bland annat att de ska vara förberedda och väl kända samt att effekten av dem ska vara förutsebar i så stor utsträckning som möjligt. Prioriteringar vid bristsituationer ska vara väl avvägda och planerade i förväg.

I arbetet med trygg energiförsörjning är krishanteringssystemets grundläggande ansvarsprincip, likhetsprincip samt närhetsprincip vägledande. Arbetet baseras på breda hot- och riskbilder för att skapa generella förmågor där det är möjligt. Kontinuitet före, under och efter en kris bör eftersträvas såväl hos energimarknadens aktörer som hos samtliga energianvändare. Den offentliga krishanteringen behöver anpassas för att kunna hantera negativa konsekvenser i samhället vid omfattande störningar och avbrott inom energiförsörjningen.

Arbetet med att skapa och upprätthålla en god försörjningstrygghet kräver samverkan och deltagande i nätverk med många olika aktörer på lokal, regional, nationell samt internationell nivå.

Förutsättningar och funktionssätt på lokala, nationella och internationella energimarknader förändras kontinuerligt. Detta kräver kontinuerlig analys av och omprövning av åtgärder för en trygg energiförsörjning samt ett ständigt lärande av inträffade incidenter och kriser.

2.3 Hot och dess konsekvenser för trygg energiförsörjning

Det finns en mängd olika hot mot en väl fungerande energiförsörjning; geopolitiska, naturrelaterade, marknadsrelaterade, systeminterna samt antagonistiska och gränsöverskridande händelser för att bara nämna några. Beroenden inom energisystemen kan även göra att en störning i ett energislag (exempelvis elavbrott) får konsekvenser för försörjningstryggheten hos andra energislag.

Hoten kan emellertid ur energiförsörjningssynpunkt endast leda till två principiellt olika konsekvenser för användarna:

- Fullständigt avbrott i leveransen
- Begränsad tillgång av det aktuella energislaget. Denna konsekvens har två olika varianter:
 - Effektbrist; en akut, tillfällig och eventuellt återkommande kapacitetsbrist
 - Energibrist; en situation där energisystemens möjlighet till produktion/tillförsel av energi inte kan möta den förväntade efterfrågan under en längre tid.

Konsekvenserna resulterar för energianvändare i leveransavbrott och/eller högre priser.

2.4 Energimyndighetens mål avseende försörjningstrygghet

Energimyndigheten har som mål att minska det svenska samhällets sårbarhet genom att sträva efter en i hela samhället trygg energiförsörjning, som balanseras med behov av kostnadseffektivitet och låg miljöpåverkan samt är anpassad till energianvändares nuvarande och framtida behov. Arbetet ska ske i enlighet med energipolitikens mål samt målen för samhällets krisberedskap.

Energimyndigheten har fastställt sex delmål för verksamhetsområdet försörjningstrygghet.

2.4.1 Delmål 1. Kontinuerlig kunskapsutveckling och uppdaterad lägesbild

Energimyndigheten har god kunskap om samhällets förutsättningar att upprätthålla en trygg energiförsörjning, inklusive förmågan att hantera störningar, samt presenterar löpande och vid behov en sammanställd lägesbild.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde syftar till att säkerställa en inom myndigheten ständigt uppdaterad och övergripande bild av dagens och morgondagens förutsättningar för en trygg energiförsörjning, som vid behov kan förmedlas till andra intressenter. Lägesbilder och kunskapssammanställningar baseras på kontinuerlig omvärldsbevakning och analys samt ett strukturerat arbete som utvecklar kunskapen om bl.a. styrkor, svagheter, möjligheter, hot, risker, sårbarheter, förmågor, ansvar och roller genom detaljerade och systemövergripande studier, analyser av historiska erfarenheter, nuläge och prognoser för framtida utveckling m.m.

2.4.2 Delmål 2: Informationsutbyte och samordning genom samverkansfora

Energimyndigheten bidrar kontinuerligt, genom samverkan med komplementära kompetenser, till en i hela samhället gemensam helhetssyn kring förutsättningarna för en trygg energiförsörjning.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde syftar till att genom nationell och internationell samverkan uppfylla såväl myndighetens som andra aktörers behov av resurseffektiv omvärldsbevakning, kunskapsinhämtning och samordning. Komplementära kompetenser kan på nationell nivå exempelvis vara övriga sektorsmyndigheter, bransch- och intresseföreningar samt företag. Komplementära kompetenser på internationell nivå är exempelvis myndigheter och organisationer som har motsvarande roll i andra länder eller som arbetar på en högre aggregationsnivå (t.ex. EU och IEA).

2.4.3 Delmål 3: Kunskapspridning

Energianvändare samt lokalt och regionalt geografiskt områdesansvariga inom Sveriges krisberedskapssystem är välinformerade om egna möjligheter och skyldigheter att bidra till en trygg energiförsörjning genom ett strukturerat och målgruppsanpassat kommunikations- och informationsarbete i ett användarperspektiv.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde syftar till att hjälpa energianvändare, kommuner och länsstyrelser att inom ramen för det egna ansvaret förebygga och lindra konsekvenser av störningar och avbrott i energiförsörjningen. Informations- och kommunikationsinsatser ska vara så planerade att Energimyndigheten har ett kvalitetssäkrat och målgruppsanpassat kunskapsstöd som dels förmedlas kontinuerligt, dels är möjligt att sprida snabbt när det efterfrågas. Utöver egna aktiviteter används vidareförmedlare (media, energirådgivare, andra centrala myndigheter, branschaktörer etc) när så är möjligt.

2.4.4 Delmål 4: Utveckla samhällets förmåga att förebygga och lindra störningar och avbrott i energiförsörjningen

Energimyndigheten utvecklar kontinuerligt verktyg och arbetssätt syftande till att förbättra samhällets förmåga att förebygga och lindra störningar och avbrott i energiförsörjningen genom att resurseffektivt utnyttja/hantera styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde syftar till att bidra till en utveckling av samhällets samlade förmåga att förebygga och lindra konsekvenser av störningar och avbrott i energiförsörjningen. Det kan dels vara aktiviteter som bidrar till en utveckling av olika energimarknaders funktion, dels vara aktiviteter som utvecklar krishanteringsmekanismer utöver energimarknadernas normala funktionssätt.

2.4.5 Delmål 5: Energikrisberedskap

Energimyndigheten hanterar egna löpande uppgifter inom samhällets krisberedskap resurseffektivt, med integritet och hög kvalitet och kan vid behov tillgodose högre ställda krav på förstärkt krishanteringsförmåga, genom en god grundförmåga och en kontinuerligt utvecklad förmåga att agera vid störningar och avbrott inom energiförsörjningen.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde avser myndighetens löpande uppgifter inom energikrisberedskapsområdet, exempelvis ansvar för Sveriges uppgiftsskyldigheter enligt IEP-avtal samt EU-direktiv, behörig myndighet för trygg naturgasförsörjning, tillsyn, ansvar för att efter regeringsbeslut genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användande av energi, styrelseplaneringssystem m.m. Dessutom avses aktiviteter för att utveckla och vidmakthålla en förmåga att agera vid störningar och avbrott inom energiförsörjningen.

2.4.6 Delmål 6: Intern kunskapsförmedling

Myndighetens medarbetare har kunskap om grundprinciperna för en trygg energiförsörjning samt Energimyndighetens ansvar och roll för en trygg energiförsörjning. Medarbetarna har också kunskap om Energimyndighetens operativa ansvar vid störningar i energiförsörjningen och den egna rollen vid sådana. Alla medarbetare verkar för att integrera försörjningstrygghet i det egna arbetet.

Förklaring: Aktiviteter inom detta målområde syftar till att höja kunskaps- och förmågenivån hos myndighetens medarbetare inom området trygg energiförsörjning, samt till att skapa en gemensam syn på viktiga frågeställningar inom försörjningstrygghetsområdet genom intern samverkan.

3 Offentliga sektorns ansvar och roller på nationell nivå

I detta kapitel redovisas olika offentliga aktörer på nationell nivå som är särskilt betydelsefulla för en trygg energiförsörjning och för Energimyndighetens arbete inom området. Bland dessa återfinns riksdagen, regeringen och centrala statliga myndigheter. Vissa myndigheters instruktioner finns i bilaga 2.

3.1 Riksdagens ansvar

Riksdagens uppgifter är bl.a. att stifta lagar och bestämma statens budget inom trygg energiförsörjning. Näringsutskottet behandlar frågor om bl.a. energipolitik. Många av de uppgifter som myndigheter och andra aktörer har inom trygg energiförsörjning är lagstyrda.

När det gäller krisberedskapen sker det praktiska arbetet, dvs. förberedelserna inför besluten, i försvarsutskottet som behandlar frågor om samhällets räddningstjänst och beredskap för kriser och katastrofer.

3.2 Regeringens och Regeringskansliets ansvar

Regeringen är ansvarig för trygg energiförsörjning på nationell nivå, i första hand gällande strategiska frågor, vilket sker genom att bl.a. utveckla och lägga fram lagförslag till riksdagen. Regeringskansliet är regeringens stab där Näringsdepartementet har ansvar för energipolitiken där försörjningstrygghet ingår. Regeringens mål för energiområdet är att ”Sverige ska ha ett tryggt, hållbart och effektivt energisystem med internationellt konkurrenskraftiga priser”.

Det finns en överenskommelse mellan regeringspartierna om en långsiktig och hållbar energi- och klimatpolitik vilken utgör en del av regeringens proposition (2008/09:162), En sammanhållen klimat- och energipolitik. I denna betonas bl.a. ”att svenska företag och konsumenter måste kunna lita på att det finns en trygg energiförsörjning”, samt att detta ”förutsätter att energiföretagen får långsiktiga spelregler och stabila villkor för sin verksamhet. Överenskommelsen slår fast att den svenska energipolitiken ska bygga på samma tre grundpelare som energisamarbetet i EU; ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet”.

Regeringen har delegerat delar av det operativa arbetet till myndigheterna. Under en störning i energiförsörjningen innefattar regeringens nationella geografiska områdesansvar de samlade krishanteringsåtgärder som regeringen utövar med stöd av såväl Regeringskansliet som förvaltningsmyndigheterna.⁴

Regeringen kan, då samhällets säkerhet hotas, fatta särskilda beslut i olika bedömningsfrågor eller för att åstadkomma nationell samordning mellan myndigheterna.

⁴ Propositionen (2007/08:92), Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull, s. 7.

Ett exempel är om och när förbrukningsdämpande åtgärder ska vidtas inom energiområdet eller att beredskapslager av olja och drivmedel får tas i anspråk.

Krishanteringsrådet är ett forum för informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter under en kris såväl som i vardagen. Under normala förhållanden sammanträder rådet två gånger per år för allmän orientering om arbetet inom krisberedskapsområdet. Rådet kan också sammankallas för informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter under allvarliga händelser och kriser. Krishanteringsrådet leds av statsministerns statssekreterare.

3.3 Myndigheter med särskilt ansvar inom krisberedskap och höjd beredskap

Regeringen har i förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap gett ett 50-tal statliga myndigheter ett särskilt ansvar för att planera och vidta förberedelser för att skapa förmåga att hantera en kris, för att förebygga sårbarheter och motstå hot och risker. Bland de utpekade myndigheterna finns Energimyndigheten, Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät), Elsäkerhetsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Transportstyrelsen, Trafikverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Regeringen anger i skrivelsen (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet, att alla statliga myndigheter med särskilt ansvar för krisberedskapen bör ha en grundläggande beredskap och förmåga att snabbt och effektivt agera och samverka i en krissituation. Myndigheterna bör därför ha en likartad struktur för krishantering och använda gemensamma eller kompatibla system och metoder för analys, uppföljning, rapportering och kommunikation. Ett exempel är att myndigheterna bör beakta behovet av radiokommunikationssystemet för samverkan och ledning, Rakel⁵. Vidare innebär det särskilda ansvaret att myndigheterna bl.a. ska:

- Samverka med och stödja andra myndigheter vid en kris.
- Årligen analysera om det finns sårbarheter, eller risker inom myndighetens ansvarsområde som synnerligen allvarligt kan försämra förmågan till verksamhet inom området.
- Värdera och sammanställa resultatet av analysen i en risk- och sårbarhetsanalys. De myndigheter som har ett särskilt ansvar för krisberedskapen ska lämna en redovisning baserad på analysen till Regeringskansliet och MSB. Redovisningen ska innefatta vilka åtgärder som planeras och en bedömning av behovet av ytterligare åtgärder. I MSB:s föreskrifter (MSBFS 2010:7) om statliga myndigheters risk- och sårbarhetsanalyser finns ytterligare föreskrifter om hur risk- och sårbarhetsanalyserna ska redovisas.
- Ge personalen vid myndigheten den utbildning och övning som behövs för att den skall kunna lösa sina uppgifter i samband med krissituationer.
- Samverka med länsstyrelserna, övriga statliga myndigheter, kommuner, landsting, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda.

⁵ Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap, 11 § 6 p..

- Informera MSB om sin övningsverksamhet och delta i övningsverksamhet som berör myndighetens ansvarsområde.
- Hålla regeringen informerad om händelseutvecklingen vid en kris och tillgängliga resurser samt om vidtagna och planerade åtgärder.
- Lämna den information som behövs för regeringens och MSB:s samlade lägesbilder.

3.3.1 Samverkansområden för att främja helhetssyn

För att förebygga och hantera kriser måste aktörer med ansvar för samhällsviktiga verksamheter samverka. I syfte att underlätta samverkan och en effektiv planering har regeringen grupperat de myndigheter som har ett särskilt ansvar inom krisberedskapen i sex nätverk benämnda samverkansområden. Samverkansområdena regleras i förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap och de sex samverkansområdena är: teknisk infrastruktur (SOTI), transporter (SOTP), farliga ämnen (SOFÄ), ekonomisk säkerhet (SOES), geografiskt områdesansvar (SOGO) samt skydd, undsättning och vård (SOSUV).

Energimyndigheten ingår i samverkansområdet teknisk infrastruktur (SOTI) där också Elsäkerhetsverket, Fortifikationsverket, Försvarets Radioanstalt, Livsmedelsverket, MSB, Post- och telestyrelsen, Svenska kraftnät liksom representanter för länsstyrelser, landsting/ regioner och kommuner ingår.⁶

Energimyndigheten ingår också i samverkansområdet transporter (SOTP) tillsammans med Försvarsmakten, LFV (Luftfartsverket), Sjöfartsverket, Trafikverket, Transportstyrelsen liksom representanter för länsstyrelser, landsting/regioner och kommuner.^{7 8}

Samverkan definieras av regeringen som dialog och samarbete mellan självständiga och sidoordnade samhällsaktörer för att samordnat uppnå gemensamma mål. Samverkansområdena bör enligt regeringen utgöra en struktur som möjliggör samverkan, samordning och stöd till de enskilda aktörerna att uppfylla sina åtaganden. Regeringen anser att det är väsentligt att arbetet inom samverkansområdena karaktäriseras av ett helhetsperspektiv på samhällets krisberedskap och att hänsyn tas till möjliga synergier, beroenden och andra gemensamma frågor.

Inom samverkansområdena bör aktörerna, enligt regeringens skrivelse (2009/10:124)⁹, arbeta förebyggande för att minska sårbarheten och skapa en sådan robusthet i verksamheterna att de förmår att tillgodose samhällets grundläggande behov även vid allvarliga händelser.

6 MSB (2011), Vägledning för arbetet inom samverkansområden - Att arbeta i samverkansområden enligt förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap, Publikationsnummer MSB227, bilaga 1.

7 Ibid.

8 MSB kan, och har, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) 8§, adjungerat ytterligare aktörer till respektive samverkansområde.

9 Regeringens skrivelse (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet

Ett samverkansområde är inte någon egen myndighet eller självständig organisation, utan arbetet bygger på att ansvarsprincipen fortfarande gäller. Samverkansområdena har inga mandat eller egna resurser att planera, besluta och vidta åtgärder. Dessa mandat och resurser hör till varje enskild myndighet.

3.3.2 Höjd beredskap

Beslut om höjd beredskap fattas av regeringen och medför att en mängd författningar blir tillämplbara i sin fulla omfattning.¹⁰ Exempel på lagstiftningar är förfogandelagen (1978:262) och ransoneringslagen (1978:268)¹¹. Beslut om höjd beredskap kan bara fattas om Sverige är i krigsfara eller om det råder utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara.¹²

Höjd beredskap ska bygga på samhällets ordinarie krisberedskap med vissa kompletterande åtgärder. Ansvar för planering för höjd beredskap ligger främst på myndigheter med bevakningsansvar, enligt 18 § i krisberedskapsförordningen (2006:942), samt särskilt för MSB gällande samordning. Bevakningsansvaret innebär att de har särskilt ansvar inför och vid höjd beredskap (myndigheter som är bevakningsansvariga har också ett särskilt ansvar för krisberedskapen). En bevakningsansvarig myndighet ska vidta de förberedelser som krävs inom respektive ansvarsområde inför och vid höjd beredskap. Vid höjd beredskap ska myndigheten i första hand inrikta sin verksamhet på uppgifter som har betydelse för totalförsvaret. Den fredstida verksamheten skall om möjligt upprätthållas i normal omfattning

Bevakningsansvariga myndigheter skall särskilt

- planera för att kunna anpassa verksamheten inför en förändrad säkerhetspolitisk situation,
- genomföra den omvärldsbevakning och de risk- och sårbarhetsanalyser samt de utvecklingsinsatser som krävs för att myndigheten skall klara sina uppgifter vid höjd beredskap,
- ta ut, utbilda och öva berörd personal för myndighetens verksamhet vid höjd beredskap om dessa aktiviteter inte kan anstå till en skärpt säkerhetspolitisk situation,
- av medel anvisade för höjd beredskap anskaffa de förnödenheter och den utrustning som myndigheten behöver för att klara sina uppgifter vid höjd beredskap om denna anskaffning inte kan anstå till en skärpt säkerhetspolitisk situation.

10 I förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap, 27 §, framgår vilka författningar som omedelbart träder i kraft i sin helhet vid beredskapslarm.

11 Ransoneringslagen (1978:268) §2: Regeringen får föreskriva att 6-9 §§ i ransoneringslagen helt eller delvis skall tillämpas från tidpunkt som regeringen bestämmer, 1) om riket är i krigsfara, 2) om det till följd av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig eller av annan utomordentlig händelse föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen....

12 Lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap.

En försvarsreform pågår och planeringen för höjd beredskap har återupptagits. Försvarsmakten har inrättat fyra territoriella staber och en insatsorganisation ska vara klar under 2014. I flera skrivningar från regeringen, bl.a. budgetpropositionerna 2012, 2013 samt 2014, anges att myndigheter med bevakningsansvar ska stödja Försvarsmakten i dess planering.

MSB har fått i uppdrag av regeringen avseende planering inför höjd beredskap (civilt försvar)¹³. MSB anger att myndigheterna med bevakningsansvar dels bör stödja Försvarsmakten samt särskilt se över sina uppgifter enligt 18-20 §§, förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.

3.4 Energimarknadsinspektionens ansvar

I detta avsnitt ges en översikt avseende skrivningar relaterade till försörjningstrygghet i Energimarknadsinspektionens (Ei:s) instruktion samt i relevanta lagar och förordningar.

Generellt

Ei arbetar med att utveckla marknadsfunktionerna inom el-, fjärrvärme och naturgasområdena, bl.a. för att säkra balansen mellan ekonomi, miljö och trygghet i energiförsörjningen.

Ei:

- är tillsynsmyndighet inom el-, naturgas- och fjärrvärmeområdet samt ansvarig för rapportering till EU inom el- och naturgasområdet.
- kontrollerar efterlevnaden av regelverk, utformar regler, prövar och utfärdar tillstånd enligt ellagen (1997:857), naturgaslagen (2005:403), fjärrvärmelagen (2008:263) och lagen (1978:160) om vissa rörledningar. Tillsynen omfattar alla de fall där myndigheten har en övervakande eller styrande funktion i förhållande till näringslivet.
- har till uppgift, enligt instruktionen,¹⁴ att fullgöra uppgifter inom elförsörjningen som följer av Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG.
- ansvarar för att vartannat år den 31 juli rapportera resultatet av sin övervakningsverksamhet till EU enligt Elmarknadsdirektivet (2009/72/EG artikel 4). Flera av de punkter som ska ingå i rapporten har koppling till försörjningstrygghet, t.ex. redovisning av hur överbelastningssituationer hanteras inom nationella elnät och sammanlänknings- och överförings- och distributionsföretag behöver för att genomföra sammanlänknings- och reparationer samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leverans från en eller flera leverantörer.
- ska årligen utarbeta en rapport enligt Naturgasdirektivet.

¹³ Regeringskansliet, Försvarsdepartementet, Fö2013/918/SSK.

¹⁴ Förordning (2007:1118) med instruktion för Energimarknadsinspektionen, 1 §, punkt 6 e.

Ei ska också särskilt beakta de utsatta kundernas ställning på el- och naturgasmarknaderna. Med utsatta kunder avses personer som varaktigt saknar förmåga att betala för den el eller naturgas som överförs eller levereras till dem för ändamål som faller utanför näringsverksamhet.¹⁵

Ei ska vidare särskilt samverka med:¹⁶

- Elsäkerhetsverket i frågor som rör leveranssäkerhet och överföringskvalitet i elnätet,
- Svenska kraftnät i frågor som rör utvecklingen av de gemensamma marknaderna för el och naturgas¹⁷ inom Norden och Europa.

Utöver ovan samverkan deltar Ei i EU:s Electricity Coordination Group.

Nätmyndighet

Ei är nätmyndighet enligt elförordningen (1994:1250). Tillsynen över efterlevnaden av ellagen och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten, förutom frågor om elsäkerhet och driftsäkerheten hos det nationella elsystemet. Det innebär bl.a. att Ei får meddela föreskrifter, prövar och beviljar nätkoncession (dock inte för utlandsförbindelser), är mottagare för de rapporter om risk- och sårbarhetsanalyser och åtgärdsplaner som elnätsföretagen är skyldiga att upprätta enligt ellagen och rapporter om elavbrott. Av Ei:s föreskrifter och allmänna råd om risk- och sårbarhetsanalyser och åtgärdsplaner avseende leveranssäkerhet i elnäten framgår vad risk- och sårbarhetsanalysen samt åtgärdsplanen ska innehålla.

Sedan den 1 januari 2011 får enligt ellagen inga oplanerade elavbrott, med vissa undantag, överstiga 24 timmar. Ei svarar för tillsyn vad avser detta funktionskrav samt andra elavbrott. Elnätsföretagen är skyldiga att rapportera störningar till Ei.

3.5 Svenska kraftnäts ansvar

I detta avsnitt ges en översikt avseende försörjningstrygghetsrelaterade skrivelser i Svenska Kraftnäts instruktion samt i relevanta lagar och förordningar.

Generellt

Svenska Kraftnät

- förvaltar, driver och utvecklar det svenska stamnätet för el och är systemansvarig myndighet för det nationella elsystemet enligt ellagen (1997:857) och förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el,

15 Förordning (2007:1118), 1 a §

16 Förordning (2007:1118) ,2 §.

17 Svenska kraftnät har dock inte längre något ansvar för naturgasfrågor. Ansvaret för trygg naturgasförsörjning ligger på Energimyndigheten.

- är ansvarig för effektreserven¹⁸ enligt förordning 2010:2004. Effektreserven ska succesivt fasas ut t.o.m. den 15 mars 2020 och ersättas av marknadsbaserade lösningar¹⁹,
- är elberedskapsmyndighet enligt elberedskapslagen (1997:288) och förordning (1997:294) om elberedskap,
- är säkerhetsskyddsmyndighet inom elförsörjningen enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) och säkerhetsskyddsförordningen (1996:633),
- är tillsynsvägledande myndighet för dammsäkerhet enligt miljötillsynsförordningen (2011:13).

Svenska Kraftnät har, tillsammans med ett 50-tal andra myndigheter, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) ett särskilt ansvar för krisberedskapen och inför och vid höjd beredskap.

Svenska Kraftnät ska verka för hög driftsäkerhet och tillgänglighet i systemen enligt av regeringen godkända mål.²⁰ Målen handlar om förmåga att motstå och hantera fel, avhjälpningsfel samt spännings- och frekvenskvalitet.

Elberedskap

Elberedskapslagen (1997:288) reglerar skyldigheten att vidta beredskapsåtgärder inom elsektorn för den som bedriver produktion av el, handel med el eller sådan överföring av el som sker med stöd av nätkoncession. Med beredskapsåtgärder avses åtgärder som behövs för att förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället. Med beredskapsåtgärder avses också sådana åtgärder som krävs för att göra det möjligt att vidta de åtgärder som behövs vid höjd beredskap. Skyldigheten att vidta beredskapsåtgärder innefattar bl.a. upprättande av risk- och sårbarhetsanalyser avseende säkerhet i den egna verksamheten.

Svenska Kraftnät har som elberedskapsmyndighet ansvaret för föreskrifter och beslut om beredskapsåtgärder, om risk- och sårbarhetsanalyser, m.m. och är också tillsynsmyndighet enligt elberedskapslagen. Svenska Kraftnät har även som uppgift att främja dammsäkerheten och tillsynsvägledning av dammsäkerhet. I egenskap av elberedskapsmyndighet har Svenska Kraftnät årliga anslagsmedel (elberedskapsmedel) för att stärka elförsörjningen mot kritiska situationer vid krig eller svåra störningar i fredstid.

Dessa uppgår för närvarande till 255 miljoner kronor per år. Medlen, som finansieras genom elberedskapsavgiften, används främst för förebyggande åtgärder, exempelvis tekniska åtgärder, utbildningar, övningar och tekniska stödsystem.

¹⁸ Effektreserven skapas genom att Svenska Kraftnät ingår avtal med elproducenter och elförbrukare om att ställa ytterligare produktionskapacitet eller möjlighet till förbrukningsreduktion till förfogande. Effektreserven skall enligt lagen finansieras genom en avgift från dem som har ingått avtal om balansansvar med Svenska Kraftnät.

¹⁹ Regeringens proposition 2009/10:113 med påföljande riksdagsbeslut.

²⁰ Regeringskansliet, Näringsdepartementet, Beslut 24 sep 2009, dnr N2009/6944/E.

Svenska Kraftnät ska genom sin roll som elberedskapsmyndighet säkerställa att elförsörjningen i landet förstärks för att kunna klara av svåra påfrestningar i fredstid och vid höjd beredskap eller krig. Svenska Kraftnät genomför därför beredskapshöjande åtgärder i teknik, kommunikationer och fysiskt skydd samt arbetar med utbildning och övning.

Svenska Kraftnät ingår i NordBER (Nordiskt elberedskapsforum).

Förbrukningsreglering av el

Svenska Kraftnät är inte ansvarig myndighet för att genomföra förbrukningsdämpande åtgärder vid elenergiöverskott. Energimyndigheten har denna roll. Men av förordning (2007:1119) med instruktion för Affärsverket svenska kraftnät, 4 §, framgår:

I krig eller när regeringen annars bestämmer är det Svenska kraftnäts uppgift att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser. När förbrukningsreglering av el införts har Svenska kraftnät till uppgift att, i den utsträckning regeringen föreskriver, svara för långsiktig planering och inriktning av elproduktionen.

Ordet ”långsiktigt” i citatets sista stycke är ett relativt begrepp, men torde här kunna tydas som veckor–månader för att vara i paritet med syftet/möjligheterna med förbrukningsreglering, t.ex. ransonering. Denna tolkning bedöms rimlig eftersom Svenska Kraftnäts uppdrag rörande elproduktion i övrigt är att så långt möjligt se till att elproduktionen kortsiktigt är i balans med efterfrågan, ellagen (1997:857) 8 kap. 1 §: ”Regeringen skall utse en myndighet som har det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el (systemansvarig myndighet).”

Systemansvar

Ansvaret för kortsiktiga balansen i elsystemet innebär att hålla frekvensen i näten på 50 Hz, inom ramen för befintliga produktionsresurser. Svenska Kraftnät ser för detta ändamål till att det finns tillräckliga produktionsreserver i kraftsystemet, redo att användas när det behövs.²¹ Reserverna kan till exempel bestå av automatiska och manuella reglermöjligheter i vattenkraftverk och snabbstartande gasturbiner. Som del av underlaget för planeringen av den kortsiktiga balansen får Svenska Kraftnät produktions- och förbrukningsprognoser rörande de närmaste dygnet från de s.k. balansansvariga företagen.

Dammsäkerhet

Svenska Kraftnät ska främja dammsäkerheten i landet enligt Miljötillsynsförordningen (2011:13) och ge tillsynsvägledning i frågor om dammsäkerhet enligt Miljöbalken (1998:808) 11 kap. Man ska också verka för att riskerna för en

21 Då Svenska Kraftnäts balansansvar är kortsiktigt är det viktigt att påpeka att man inte har ansvar för att säkerställa att produktionsresurser finns tillgängliga vid varje given tidpunkt.

allvarlig störning i samhället till följd av dammbrott eller höga flöden minskar, uppmärksamma behovet av forskning, att följa klimatförändringarnas påverkan på dammsäkerheten och att verka för att möjligheter att minska skador av översvämningar tas till vara. I juni 2012 överlämnades utredningen *Dammsäkerhet – tydliga regler och effektiv tillsyn* (SOU 2012:46) till regeringen, läs mer i bilaga 4.

Säkerhetsskydd

Det är Svenska Kraftnät som beslutar om registerkontroll av personal och om placering i säkerhetsklass 2 och 3 inom elförsörjningen, enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) och säkerhetsskyddsförordningen (1996:633).

Svenska Kraftnäts säkerhetsarbete omfattar även fysiska och tekniska skydd kring elförsörjningens anläggningar, bevakning, informationssäkerhet, säkerhetsskyddade upphandlingar och utbildning av personal. Svenska Kraftnät har utfärdat föreskrifter om säkerhetsskydd inom elförsörjningen (SvKFS 2013:1). I föreskrifterna ställs bland annat krav på att elföretagen ska genomföra en säkerhetsanalys minst vartannat år och att säkerhetsprövning av personalen ska göras. Föreskrifterna ställer krav på att skyddsvärd information hanteras på ett säkert sätt.

3.6 Elsäkerhetsverkets ansvar

Elsäkerhetsverket ansvarar för frågor om elsäkerhet och elektromagnetisk kompatibilitet bland annat genom att verket meddelar föreskrifter och utövar tillsyn på området. Vidare prövar och utfärdar Elsäkerhetsverket behörigheter till elinstallatörer och utför tillsyn av elanläggningar och elektrisk materiel.

Elsäkerhetsverket har möjlighet att i enskilda fall besluta om undantag från de krav som gäller, t.ex. avseende starkströmsanläggningar, se 20 § starkströmsförordningen (2009:22).

Elsäkerhetsverket utfärdar drifttillstånd för högspänningsledning som ingår i direktjordad anläggning där det vid enfasigt fel kan uppkomma jordslutningsström med större styrka än 500 ampere.

Elsäkerhetsverket har, tillsammans med ett 50-tal andra myndigheter, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) ett särskilt ansvar för krisberedskapen och inför och vid höjd beredskap.

3.7 Myndigheten för samhällsskydd och beredskapsansvar

Generellt

MSB har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris. MSB ska stödja, driva på, samordna och utvärdera krisberedskapsarbetet.

Myndigheten ska bl.a. enligt förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap:

- Utveckla och stödja samhällets beredskap mot olyckor och kriser.
- Vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder.
- Arbeta med samordning mellan berörda aktörer för att förebygga och hantera olyckor och kriser.
- Bidra till att minska konsekvenser av olyckor och kriser.
- Följa upp och utvärdera samhällets krisberedskapsarbete.
- Se till att utbildning och övningar kommer till stånd inom myndighetens ansvarsområde.
- I samverkan med myndigheter, kommuner, landsting, organisationer och företag identifiera och analysera särskilt allvarliga sårbarheter, hot och risker.
- Tillsammans med ansvariga myndigheter övergripande planera åtgärder som bör vidtas.
- Följa upp och utvärdera krisberedskapen, såväl områdesvis som på en övergripande samhällsnivå och rapportera till regeringen.²²
- Under en kris ska MSB ge stöd till berörda myndigheter och ge underlag och information till Regeringskansliet, samordna åtgärder, ge information till allmänhet och media, samordna lägesbilder m.m.²³
- Utveckla olika beslutsstödsystem, t.ex. programpaketet RIB²⁴, webbaserat informationssystem (WIS), kommunikationsnätverket SGSI och radio-kommunikationssystemet Rakel.
- Utgöra Sveriges kontaktpunkt och behörig myndighet när det gäller EU:s gemenskapsmekanism²⁵.
- Utgöra Svensk kontaktpunkt i EU:s program för kritisk infrastruktur (European Programme for Critical Infrastructure Protection – EPCIP). EPCIP omfattar energi- och transportsektorerna och syftar till att utveckla förmågan att skydda gränsöverskridande kritisk infrastruktur och minska konsekvenserna av störningar för samhällsviktig verksamhet.²⁶

22 Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 1 § och 2 §

23 Ibid, 7 § och 10 §.

24 RIB är ett programpaket för alla som arbetar inom området samhällsskydd och beredskap. RIB programpaket består av ett huvudprogram, RIB Huvudprogram, ett antal verktygsprogram, RIB Karta och RIB Bakgrundskartor.

25 Rådets beslut 2007/779/EG, Euratom av den 8 november 2007 om inrättande av en gemenskapens civilskyddsmekanism.

26 Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 17 §.

I krisberedskapsförordningen (2006:942) regleras statliga myndigheters skyldighet att genomföra risk- och sårbarhetsanalyser och hur dessa ska redovisas. Med stöd av denna förordning har MSB gett ut föreskrifter kring redovisning av risk- och sårbarhetsanalyser. Det är föreskrifter för kommunerna och landstingen samt föreskrifter för de statliga myndigheterna.²⁷

MSB reglerar i särskilda föreskrifter cisterner och rörledningar för brandfarlig vätska. Nu gällande föreskrifter (MSBFS 2011:8) trädde i kraft den 1 juli 2012 och innehåller funktionskrav på cisterner och rörledningar, krav på kontroller samt krav på kontroller och krav på certifierings- och kontrollorgans utrustning och kompetens. Härutöver regleras hantering av brandfarlig vara (utom i cisterner) i SÄIFS 2001:2.

Beträffande brandfarliga gaser och vätskor gäller nya föreskrifter om tillstånd till hantering av brandfarliga gaser och vätskor (MSBFS 2013:3) från den 1 oktober 2013.

Särskilt ansvar avseende samverkansområdena (SO)

MSB har, tillsammans med ett 50-tal andra myndigheter, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) ett särskilt ansvar för krisberedskapen och inför och vid höjd beredskap. MSB ska, i samverkan med de myndigheter som ingår i samverkansområdena, utveckla formerna för arbetet i dessa.

3.8 Andra centrala statliga myndigheters ansvar

Ytterligare ett antal centrala statliga myndigheter har uppdrag och verksamheter som angränsar till eller påverkar Energimyndighetens ansvar inom området trygg energiförsörjning.

Exempel på detta är:

- Försvarsmakten (vid extraordinära händelser samt vid höjd beredskap)
- Boverket (bebyggelse och trygg värmeförsörjning)
- Transportstyrelsen (förbrukningsdämpning av drivmedel tillsammans med Energimyndigheten)
- Socialstyrelsen (trygg värmeförsörjning)
- Strålsäkerhetsmyndigheten (förutsättningar för elproduktion)

3.8.1 Försvarsmakten

Försvarsmakten har till uppgift att kunna försvara Sverige och främja svenska intressen. Myndigheten har även ansvar för att stödja civila aktörer vid extraordinära händelser²⁸ samt ansvar²⁹ för att stödja polisen vid terrorismbekämpning.

²⁷ Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om statliga myndigheters risk- och Sårbarhetsanalyser (MSBFS 2010:7); Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om kommuners och landstings risk- och sårbarhetsanalyser (MSBFS 2010:7).

²⁸ Förordning (2002:375) om försvarsmaktens stöd till civil verksamhet

²⁹ Lag (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning

Enligt krisberedskapsförordningen har Försvarmakten även vissa uppgifter exempelvis kopplat till kryptografiska funktioner³⁰ och krigsorganisering³¹ vid höjd beredskap.

3.8.2 Boverket

Boverkets ansvarsområden omfattar områden i plan- och bygglagen (2010:900) som berör sårbarhets- och trygghetsfrågor i energiförsörjningen. Även miljöbalken (1998:808) innehåller bestämmelser med bäring på trygg energiförsörjning.

3.8.3 Transportstyrelsen

Transportstyrelsen ansvarar för vägtrafikregistret. Detta är ett register över landets alla fordon och körkortsinnehavare och uppgifterna kan vara nödvändiga vid åtgärder för förbrukningsdämpning av drivmedel.

Transportstyrelsen har, tillsammans med ett 50-tal andra myndigheter, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) ett särskilt ansvar för krisberedskapen och inför och vid höjd beredskap.

3.8.4 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har inom värmeområdet, med stöd av miljöbalken (1998:808), gett ut allmänna råd om temperatur inomhus (SOSFS 2005:15) samt en handbok om temperatur inomhus³² med rekommendationer för tillämpning av de allmänna råden. Av föreskriften framgår att en verksamhetsutövare ska planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga att olägenheter för människors hälsa uppstår. Detta medför att verksamhetsutövaren måste ta hänsyn till risken för och konsekvenserna av avbrott i värmeförsörjningen. Verksamhetsutövare är fastighetsägare som hyr ut bostäder och lokaler, styrelserna i bostadsrättsföreningar samt de som bedriver en verksamhet i hyrda lokaler.

Socialstyrelsen har, tillsammans med ett 50-tal andra myndigheter, enligt krisberedskapsförordningen (2006:942) ett särskilt ansvar för krisberedskapen och inför och vid höjd beredskap.

3.8.5 Strålsäkerhetsmyndigheten

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) är tillsynsmyndighet för bland annat kärnkraftsproduktion enligt lag (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, och har därmed rätt att beordra kärnkraftverk att avbryta sin elproduktion av säkerhetsskäl – utan hänsyn till elsystemets övriga behov av elkraft. SSM är därmed viktig för förutsättningarna för elproduktion. SSM:s roll behöver därmed också beaktas vid planering inför elenergiöverskott.

30 Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap, 31–33 §.

31 Ibid, 25 §.

32 Socialstyrelsen, artikelnummer 2005-101-6.

4 Offentliga sektorns ansvar och roller på regional och lokal nivå

I detta kapitel redovisas förvaltningsmyndigheter på regional och lokal nivå, dvs. länsstyrelsen och kommunens ansvar och roller inom trygg energiförsörjning.

4.1 Länsstyrelsens ansvar

Länsstyrelsen är statens regionala representant och är geografiskt områdesansvarig på regional nivå för krisberedskapen. Områdesansvaret för krisberedskap innefattar förebyggande/förberedande beredskapsarbete såväl som arbete under en kris, exempelvis avseende konsekvenser av omfattande elavbrott eller andra störningar i energiförsörjningen som påverkar samhället. Länsstyrelsen ska vara en länk mellan det krisberedskapsarbete som sker lokalt och regionalt och det som sker på andra myndigheter och inom regeringen. Detta sker genom att länsstyrelserna ger stöd till kommuner, myndigheter, organisationer, trossamfund och företag. Målet är att skapa en gemensam inriktning för krisberedskapsarbetet i länet och utveckla förmågan att hantera en kris.

Utöver de uppgifter som åligger länsstyrelserna som särskilt ansvarig för krisberedskapen enligt 11 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap och särskilt ansvarig inför och vid höjd beredskap enligt 18 § i samma förordning, tillkommer vissa uppgifter kopplade till det geografiska områdesansvaret. Dessa återfinns både i krisberedskapsförordningen (2006:942) och i förordningen (2007:825) med instruktion för länsstyrelsen.

Länsstyrelserna ingår i samverkansområdet Geografiskt områdesansvar (SOGO) och är adjungerade till övriga samverkansområden. Enligt länsstyrelseinstruktionen innebär länsstyrelsernas geografiska områdesansvar att:

”54 § Länsstyrelsen ska avseende krisberedskap vara sammanhållande inom sitt geografiska område och före, under och efter en kris verka för samordning och gemensam inriktning av de åtgärder som behöver vidtas.

Länsstyrelsen ska särskilt

1. ansvara för att en samlad regional lägesbild sammanställs vid krissituationer,
2. stödja de aktörer som är ansvariga för krisberedskapen i länet avseende planering, risk- och sårbarhetsanalyser samt utbildning och övning,
3. ha ett regionalt råd för skydd mot olyckor och krisberedskap, i vilket representanter för länsstyrelsen och berörda aktörer i krishanteringssystemet bör ingå, för att skapa nödvändig samordning,
4. upprätta regionala risk- och sårbarhetsanalyser som ska kunna användas som underlag för egna och andra berörda aktörers krisberedskapsåtgärder,

5. följa upp kommunernas tillämpning av lagen om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap,
6. årligen till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap rapportera vilka beredskapsförberedelser som kommuner och landsting vidtagit och samtidigt redovisa en bedömning av effekten av de vidtagna förberedelserna, samt
7. verka för att den verksamhet som berörda aktörer bedriver inom länet avseende krisberedskap bidrar till att en grundläggande förmåga till civilt försvar uppnås.”

Länsstyrelserna ska, enligt förordning (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare, lämna beslutsunderlag till Svenska Kraftnät m.fl. avseende styrel, dvs. identifiering och prioritering av samhällsviktiga elanvändare.

Länsstyrelserna ska, enligt länsstyrelseinstruktionen, ha en tjänsteman i beredskap (TiB). TiB är länsstyrelsens larmmottagare för händelser som kan föranleda att länsstyrelsens krishanteringsorganisation måste aktiveras, t.ex. omfattande och långvarigt elavbrott i länet.

Samtliga länsstyrelser har räddningstjänstansvar vid olyckor i eller utsläpp från kärnkraftverk. I kärnkraftlänen Uppsala, Kalmar och Hallands län har länsstyrelsen utökade beredskapsuppgifter som gäller säkerheten kring kärnkraftverken och risken för utsläpp av radioaktiva ämnen.³³

Enligt Skyddslagen (2010:305) och Skyddsförordningen (2010:523) får länsstyrelsen förklara vissa typer av anläggningar och områden som skyddsobjekt. Bestämmelserna syftar framför allt till att ge ett ökat juridiskt skydd mot sabotage, terrorism, spioneri samt grovt rån.

Länsstyrelserna är enligt miljöbalken (1988:808) och miljötillsynsförordningen (2011:13) tillsynsmyndighet för bl.a. dammsäkerhet. Dammanläggningar är att betrakta som vattenverksamhet enligt 11 kap 2 § miljöbalken. Länsstyrelsen har det operativa ansvaret för tillsyn över vattenverksamhet förutom ett antal undantag bl.a. vissa vattentäkter enligt 29 § p.2 miljötillsynsförordningen.

Länsstyrelserna har som framgår av ovanstående redovisning i dagsläget inget formellt ansvar att medverka i planering eller genomförande av ransonering, men i det numera avvecklade systemet för drivmedelsransonering hade såväl länsstyrelser som kommuner utpekade uppgifter. Länsstyrelsernas ansvar och roll i krishanteringssammanhang är därmed till stor del att med ett tvärsektorielt perspektiv stödja och samordna arbetet med krisberedskap och krishantering inom länet och i kris-situationer sammanställa en tvärsektoriell lägesbild. Utöver detta allmänna ansvar inom krishantering utifrån krisberedskapsförordningen har länsstyrelsen även specifikt ansvar inom vissa områden som exempelvis räddningstjänstansvar vid utsläpp av radioaktiva ämnen.

33 Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.

4.2 Kommunens ansvar

Kommunen är geografiskt områdesansvarig på lokal nivå för krisberedskapen, som innebär att krishantering på lokal nivå samordnas med aktuella aktörer som myndigheter, organisationer och företag. Kommunernas ansvar följer av lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

I socialtjänstlagens (2001:453) 2 kap. 1 § ges kommunerna det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Kombination av dessa båda lagar innebär att kommunen alltid måste ha beredskap att agera och lindra konsekvenser av allvarliga kriser men också ska verka för att andras åtgärder samordnas före och under en kris.

Kommunens geografiska områdesansvar innebär bl.a. att kommunen ska:

- göra en samlad analys av sådana risker och sårbarheter i kommunens geografiska område som kan leda till en extraordinär händelse och göra analysen känd för berörda aktörer,
- vara sammankallande för ett krishanteringsråd (eller motsvarande) med representanter för de lokala aktörerna,
- verka för att de lokala aktörernas förberedelser för hanteringen av en extraordinär händelse samordnas,
- verka för att informationen till allmänheten vid en extraordinär händelse samordnas,
- kunna lämna en samlad information till länsstyrelsen om läget i kommunen i fråga om risker och sårbarheter och om aktörernas förberedelser för hantering av en extraordinär händelse,
- kunna ge länsstyrelsen en samlad rapport om läget i kommunen vid en extraordinär händelse innefattande de lokala aktörernas vidtagna och planerade åtgärder med anledning av händelsen.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) representerar kommunerna i samverkansområdet Geografiskt områdesansvar (SOGO) och kommunrepresentanter är också adjungerade till övriga samverkansområden.

I samband med en ny mandatperiod skall en plan utformas om hur kommunen ska hantera extraordinära händelser. Varje kommun måste även ha en krisledningsnämnd som kan ta det samlade ansvaret för kommunens beslut vid en kris. Ytterligare en uppgift för kommunen är att göra risk- och sårbarhetsanalyser och genomföra kontinuerliga utbildningar i krishantering för såväl politiker som tjänstemän.

För att reglera vilken ersättning kommuner ska ges för de krisberedskapsuppgifter som de ansvarar för enligt lagen (2006:544) om kommuner och landsting åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap har en överenskommelse träffats mellan SKL och MSB. Överenskommelsen preciserar statens förväntningar på hur uppgifterna ska genomföras i form av målbeskrivningar och riktlinjer för hur verksamhet och ersättning ska följas upp. Ersättningen utgår

från den s.k. finansieringsprincipen som innebär att de åtgärder som staten ålägger kommunerna också ska finansieras av staten. Ersättningen omfattar totalt ca 74 miljoner kronor per år och ska stimulera samverkan i övningsverksamhet och planering inför kriser samt subventionera abonnemangspriset för anslutning till radiokommunikationssystemet Raket.³⁴

En kommun kan på flera sätt styra energianvändning och energitillförsel. Kommunen kan agera utifrån sina roller som offentlig aktör, informatör, fastighetsägare, arbetsgivare eller som ägare till ett energibolag. Kommunen är också skyldig att göra en energiplanering, som kan påverka utvecklingen strategiskt.³⁵

Kommunen ska inom sitt geografiska område vart fjärde år inlämna underlag till länsstyrelsen avseende styrel, dvs. identifiering och prioritering av samhällsviktiga elanvändare.

Kommuner har även visst ansvar i försörjningsfrågor vilket framgår av 3 kap. i lagen om extraordinära händelser (2006:544):

”Lokal kristidsverksamhet

3 § Kommunen skall under höjd beredskap eller när ransoneringslagen (1978:268) i annat fall tillämpas, i den omfattning som regeringen i särskilda fall beslutar,

1. vidta de åtgärder som behövs för försörjningen med nödvändiga varor,
2. medverka vid allmän prisreglering och ransonering, och
3. medverka i övrigt vid genomförandet av åtgärder som är viktiga för landets försörjning.”

Således ska kommuner både planera för att hantera extraordinära händelser (exempelvis elransonering) som kan drabba kommunens egna verksamheter, och medverka i genomförandet av ransonering och prisreglering. Någon uttolkning eller närmare förklaring till vad detta innebär har inte stått att finna. Skrivningen är ett direkt arv från tidigare lag och den till den nya lagen om extraordinära händelser (2006:544) föregående SOU:n behandlar inte detta utan hänvisar till kommande utredning kring fullmaktslagarna.

34 SKL/MSB, *Överenskommelse om kommunernas krisberedskap*, diariern SKL 12/6159 och MSB 2012-5541.

35 Lag (1977:439) om kommunal energiplanering.

5 Marknadens aktörers ansvar och roller

I detta kapitel redovisas inledningsvis producenters och distributörers ansvar och roller inom de olika energislagen. Detta följs av en redogörelse för aktörers/ användare ansvar som bedriver samhällsviktig verksamhet. Slutligen beskrivs individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser.

5.1 Producenters och distributörers ansvar

Producenters och distributörers ansvar för en trygg energitillförsel regleras/ begränsas genom avtal mellan kunden (energianvändaren) och berört företag. Producenterna och distributörerna måste också uppfylla de formella krav som samhället ställer på dem i form av lagar, förordningar och föreskrifter. En del av dessa är energirelaterade.

De författningar som ställer krav på producenter och distributörer avseende leveranssäkerhet, etc. gör, för de flesta delar av energiförsörjningen, ingen åtskillnad mellan olika användar-/kundkategorier, hur mycket energi som levereras, var kunden befinner sig, osv. I de fall författningarna gör åtskillnad mellan olika kunder gäller generellt att konsumenter (hushåll) skyddas något mer än näringsidkare.

Nedan beskrivs producenters och distributörers ansvar inom respektive energiområde när det gäller trygg energiförsörjning. I kapitel 8 beskrivs närmare producenters och distributörers ansvar under olika typer av störningar eller avbrott i energiförsörjningen. I bilaga 3 finns en förteckning över energirelaterade författningar.

5.1.1 EL

Elproducenter

En elproducent är i detta sammanhang en aktör som producerar elektrisk kraft och är ansluten till kraftsystemet. Elproducenten säljer i huvudsak el till elbörsen och säljer endast en mindre andel direkt elhandelsföretag eller kunder.

Det finns sedan avregleringen av elmarknaden på 1990-talet inga författningskrav på att elproducenter ska producera el. Elproducenter väljer själva om, när och i vilken omfattning de producerar el. Detta gäller åtminstone så länge förbrukningsreglering av el inte har införts. I ett läge då elransonering införs, kan regeringen föreskriva att Svenska Kraftnät ska svara för långsiktig planering och inriktning av elproduktionen, vilket skulle kunna innebära att Svenska Kraftnät i detta läge kan kräva att ett företag ska producera el.

Elhandlare (elleverantörer)

Elhandlare köper och säljer el för förbrukning. Elhandelsföretagen är i denna roll, som benämns elleverantör i ellagen (1997:857), enligt ellagen 8 kap. 4 § skyldig att leverera så mycket el som förbrukas av den elanvändare som är elhandelsföretagets kund:

”En elleverantör får bara leverera el i uttagspunkter där någon har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att det nationella elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut i uttagspunkten (balansansvar). Ett sådant åtagande ska göras genom ett avtal med den systemansvariga myndigheten.”

För att uppfylla denna skyldighet måste elhandelsföretaget ha någon som åtar sig balansansvaret för elleveransen. Elhandelsföretaget kan antingen själv ta det ansvaret och sluta ett avtal om balansansvar med Svenska Kraftnät (elhandelsföretaget blir då balansansvarigt) eller anlita ett företag som redan har ett balansavtal med Svenska Kraftnät.

En elanvändare tecknar avtal med en elhandlare om leverans av en viss mängd el och/eller maximal förbrukning. Det är således elhandlaren som tillhandahåller själva varan, elen, som förbrukas.

Elnätsföretag (eldistributörer, nätkoncessionshavare)

Ett elnätsföretag är det företag som med stöd av nätkoncession innehar elledningar och ansluter och överför el till elanvändarens elanläggning. Elnätsföretag benämns nätkoncessionshavare i ellagen. Elnätsföretaget kan ha nätkoncession antingen inom område eller för linje.

Elanvändaren har ett avtal med elnätsföretaget för tjänsten att överföra den el som köps av elhandlaren. Elnätsföretaget tillhandahåller därmed en tjänst till elanvändaren (transport av el från elproducent via stamnät, regionnät och lokalnät till användarens uttagspunkt).

Det finns tämligen omfattande krav i ellagen på elnätsföretag avseende avbrottsersättningar, funktionskrav, kvalitetskrav m.m. kopplat till överföringen av el (dvs. frågor om elavbrott och elkvalitet). För att öka incitamenten för bättre leveranssäkerhet finns avbrottsersättning till kunderna i händelse av längre elavbrott och ersättning för skada som uppstår på grund av avbrott i elleveranser. Bestämmelserna om ersättning ska ses som marknadsmekanismer för ökat ansvarstagande hos leverantörerna och framtar inte användarna det egna ansvaret att kunna hantera konsekvenserna av avbrott i energileveranserna.

5.1.2 Naturgas

I EU:s försörjningsförordning för gas³⁶ ställs funktionskrav rörande leveranssäkerhet. Utifrån förordningen och svenska författningar som kompletterar förordningen finns nationell förebyggande åtgärdsplan och nationell krisplan

36 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG.

samt föreskrifter och allmänna råd från Energimyndigheten. I dessa finns krav på naturgasföretag samt stora förbrukare av naturgas. Kraven innebär bland annat att ”skyddade kunder”³⁷ dvs. konsumenter ska kunna få gas under 30 dagar vid avbrott på leveranserna, av den största enskilda infrastrukturen som förser Sverige med gas.

Swedegas AB äger, driver och underhåller transmissionsnätet samt naturgaslagret och är från den 1 juni 2013 systembalansansvarig. Systembalansansvarig ansvarar för att balansen mellan inmatning och uttag av gas upprätthålls. Detta sker genom att övervaka trycket i det svenska transmissionsnätet för naturgas och vid behov vidta åtgärder vid obalanser. Samarbete sker med Energinet.dk som har motsvarande roll på den danska naturgasmarknaden.

Förutom systembalansansvarig finns det andra aktörer, t.ex gasleverantörer. Dessa har verksamhetsansvar både i vardag, under en störning/avbrott i naturgasförsörjningen. Andra exempel är ledningsinnehavare (företag som innehar en naturgasledning och bedriver överföring av naturgas). Dessa ansvarar för drift och underhåll och, vid behov, utbyggnad av sitt ledningssystem och, i tillämpliga fall, dess anslutning till andra ledningssystem. Företaget svarar också för att dess ledningssystem är säkert, tillförlitligt och effektivt och för att det på lång sikt kan uppfylla rimliga krav på överföring av naturgas.³⁸ Ägare av naturgasnät får avbryta överföringen av naturgas för att vidta åtgärder som är motiverade av säkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet. Avbrottet får inte pågå längre än åtgärden kräver.³⁹

5.1.3 Värme

Ansvar för förebyggande och skadeavhjälpande åtgärder för en trygg värmeförsörjning är i första hand ett ansvar för fastighetsägaren. Detta gäller alla fastighetsägare, från ägare till en villa eller ett fritidshus till fastighetsägare till bostadsrättsförening eller fastighetsägare av hundratals fastigheter. Socialstyrelsen har med stöd av miljöbalken (1998:808) gett ut *Socialstyrelsens allmänna råd om temperatur inomhus* (SOSFS 2005:15). Föreskriften innebär att en verksamhetsutövare ska motverka eller förebygga olägenheter för människors hälsa, vilket bl.a. medför att ta hänsyn till risken för och konsekvenserna av avbrott i värmeförsörjningen.

I ett regeringsuppdrag 2010⁴⁰ har resultatmål för samhällets krisberedskap för värmeförsörjning föreslagits:

- ”att berörda aktörer med utgångspunkt i risk- och sårbarhetsanalyser, förmågebedömningar och annan beredskapsplanering vidtar åtgärder som minskar risken för allvarliga störningar i värmeförsörjningen,

37 ”Skyddade kunder” är för svensk del ”...hushållskunder som är anslutna till ett distributionsnät för gas” Regeringen proposition 2011/12:68.

38 Naturgaslag (2005:403), kap 3 1 §.

39 Naturgaslag (2005:403), kap 8 7 §.

40 MSB (2010), *Förslag till resultatmål för samhällets krisberedskap för försörjningen av dricksvatten, livsmedel och värme. Redovisning av regeringsuppdrag Fö2010/697/SSK*. Föreslagna resultatmål värme i denna redovisning har utvecklats av Energimyndigheten.

- att samhällsviktiga system för värmeförsörjningen efter en störning kan återställas inom en sådan tid och på en sådan nivå att byggnader och infrastruktur skyddas mot frysskador samt
- att det finns en planering som har en sådan omfattning och inriktning att varje individ vid en allvarlig störning i värmeförsörjningen i ett krisläge har tillgång till ett uppvärmt utrymme inom en sådan tid att det inte uppstår hälsorisker.”

Dessa av Energimyndigheten föreslagna ”funktionskrav” har idag inget lagstadgat stöd.

Fjärrvärmens är den dominerande formen för att värmeförsörja befolkning och byggnader. Fjärrvärmeföretagen i Sverige har ofta skilda förutsättningar som påverkar produktion och leverans av värme. Det gäller allt från storleken på verksamheten till vilka bränslen som används. Producenter av fjärrvärme är i huvudsak antingen kraftvärmeverk eller värmeverk. Den som bedriver fjärrvärmeverksamhet ska årligen lämna uppgifter om drift- och affärsförhållanden, årsrapporten, m.m. till tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektionen.

Om fastigheten försörjs via fjärrvärme är värmeleverantören ansvarig för leverans enligt överenskommet avtal. Fjärrvärmelagen (2008:263) innehåller bestämmelser om skydd för konsumenter mot avbrott, dock inga bestämmelser om maximala avbrottsstider eller avbrottsersättningar. Ur försörjningstrygghetssynpunkt är fjärrvärmens med andra ord i princip oreglerad i författning. I stället förekommer branschöverenskommelser.

Andra energislag som används för uppvärmning är el, olja och gas. Information om producenters distributörers ansvar inom dessa energislag ges under de övriga avsnitten i detta kapitel.

5.1.4 Drivmedel

Importörer, säljare och stora förbrukare av olja och oljeprodukter är enligt lag (2012:806) om beredskapslagring av olja skyldiga att hålla beredskapslager för att trygga tillgången av oljeprodukter under svåra försörjningskriser för olja.

Oljebolagen och stora förbrukare åläggs att hålla beredskapslager utöver de lager som behövs för den kommersiella verksamheten. Kostnaderna för lagren bärs av företagen, och därmed ytterst av kunderna. Sverige ska under varje lagringsår ha ett beredskapslager som motsvarar minst 90 dagars genomsnittlig daglig nettoimport under referensåret. Beredskapslagret ska bestå av lagringsbränslen och råolja där råolja aldrig får utgöra mer än två tredjedelar av beredskapslagret. Biobränslen får ingå vid beräkning av lagringsskyldighet och lagerhållning.

Lagerhållning inom eller utanför landet får utföras av någon annan än den lagringsskyldige om den som är lagringsskyldig och den som ska utföra lagringen har tillstånd till det. Tillstånd krävs även för att den som är lagringsskyldig ska få hålla egna lager utanför landet. Lagren ska alltid vara tillgängliga och lokaliserade på ett sådant sätt att de kan nå slutanvändare och marknader inom tidsramar och på

villkor som kan lindra de leveransproblem som kan ha uppstått vid ett allvarligt försörjningsavbrott. Lagringskyldigheten får lagras i annat EU-land med högst 30 %.

Hanteringen av olje- och drivmedelsprodukter på depåer är tillståndspliktig (miljö) och det finns begränsningar i vilka kvantiteter som får hanteras på en viss depå under en viss period.

Leverantörer har ansvar för leveranser av olja och drivmedel enligt gällande tecknade avtal. Idag saknas i Sverige aktuella och utifrån olje- och drivmedelsmarknadernas funktionssätt uppdaterade lagstöd, principer och rutiner för prioritering och förbrukningsdämpning av drivmedel eller oljeprodukter vid störningar eller avbrott.

5.2 Ansvar som bärs av aktörer som bedriver samhällsviktig verksamhet

Samhällsviktig verksamhet definieras av Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) som:

”...En verksamhet som uppfyller minst ett av följande villkor:

- ett bortfall av eller en svår störning i verksamheten kan ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället,*
- verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt..”*⁴¹

En samhällsfunktion som har till uppgift att hantera en pågående allvarlig händelse eller kris så att skadeverkningarna blir så små som möjligt är också en samhällsviktig verksamhet.

Viktigt att beakta avseende de aktörer som bedriver samhällsviktig verksamhet är att de kan ha ett större ansvar än andra energianvändare, men de har *inte* automatiskt tillgång till särskilda offentliga resurser för att säkra sin verksamhet. De har, i likhet med alla andra energianvändare, fullt ansvar för sin egen verksamhet, vilket bland annat innebär att det egna energibehovet och konsekvenserna av en störning eller ett avbrott i energiförsörjningen måste kunna hanteras.

Exempel på samhällsviktiga verksamheter är sjukvård, räddningstjänst, elförsörjning, vattenförsörjning och transportsystemen. De samhällsviktiga verksamheterna består i stor utsträckning av olika flöden och processer som på olika sätt utnyttjar infrastrukturer, exempelvis el, telekommunikationer och vägar. Avbrott i en verksamhet påverkar dessutom andra samhällsviktiga verksamheter. Det är dessa energianvändare som, ur en samhälls synpunkt, främst behöver vidta åtgärder för att höja robustheten och beredskapen att hantera kriser. Det finns alltså andra

⁴¹ MSBFS 2010:7. Observera att i MSB (2011), *Ett fungerande samhälle i en föränderlig värld – Nationell strategi för skydd av samhällsviktig verksamhet*, s. 11. Publ.nr: MSB266 använder MSB en annan definition. Föreskriftstext bör dock gälla före den nationella strategin.

specifika lagstiftningar som berör försörjningstryggheten hos samhällsviktiga verksamheter, dock utan explicita krav. Indirekta krav kan finnas formulerade för att kunna hantera konsekvenserna av t.ex. avbrott, alltså en typ av funktionskrav.

Noteras bör också att enligt MSB är ett centralt mål att ett systematiskt säkerhetsarbete, (riskhantering, kontinuitetshantering samt incident- och krishantering), ska vara en integrerad del i all samhällsviktig verksamhet – från lokal till nationell nivå – senast vid utgången av år 2020⁴². För att utveckla tillräcklig förmåga hos samhällsviktig verksamhet att motstå störningar och hantera inträffade händelser behövs alla dessa komponenter.

Genom riskhanteringen analyseras de risker som identifierats. Kontinuitets- hanteringen stärker leveransförmågan i samhällsviktig verksamhet, eftersom vi inte kan förutse alla hot och risker. Incident- och krishanteringen är den del som hanterar det som inträffar och ger underlag till riskhanteringen och kontinuitetshanteringen.

5.3 Individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser

I ett tryggt och säkert samhälle har den enskilda individen förutsättningar att hantera sin säkerhet på ett rimligt sätt. Säkerheten innebär att risken för att utsättas för skador blir så liten som möjligt samtidigt som enskilda bör kunna räkna med akut hjälp och assistans om en olycka inträffar. Ett tryggt och säkert samhälle förutsätter också att de viktigaste funktionerna och resurserna finns tillgängliga såsom dricksvatten, livsmedel, värme och el, transporter och betalningssystem. När en allvarlig händelse inträffar ska det sammantagna arbetet med säkerhet och trygghet säkerställa att konsekvenserna för den enskilde och samhället blir så små som möjligt, oavsett vilka strukturer och aktörer som behöver användas.⁴³

Ansvarsprincipen innefattar den enskilda individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser. Av regeringens skrivelse (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet, framgår att det är viktigt att tydliggöra förhållandet mellan förväntningarna på det allmännas ansvar och individens ansvar. Det allmänna bär huvudansvaret för den nationella säkerheten men enskilda individer och företag har också ett ansvar och därmed en viktig roll i krisberedskapsarbetet. Det allmännas åtgärder får större vikt ju mer krävande och oförutsedd krissituationen är. Staten är yttersta garant för medborgarnas säkerhet och trygghet. Detta innebär att trygghet och säkerhet ska kunna garanteras till en rimlig nivå även om en allvarlig händelse eller störning drabbar samhället, beroende på vad som inträffat och vilka konsekvenser detta ger. I socialtjänstlagens (2001:453) 2 kap. 1 § ges kommunerna det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

⁴² MSB (2013), *Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet*, remissversion 130910, diariernr. 2011-4892.

⁴³ Regeringens skrivelse (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet, s. 8-9.

Samtidigt som det allmänna har ett omfattande ansvar för samhällets funktionalitet, är det dock en förutsättning för säkerheten att den enskilde är förberedd, informerad och kan agera för att klara av att möta sina behov, framförallt i ett initialt skede. Betoningen på individens ansvar vid allvarliga händelser och kriser innebär att individen och andra enskilda aktörer har ett ansvar för att vidta förebyggande och förberedande åtgärder i syfte att lindra konsekvenserna av en kris. Den enskilde har ansvar för sin egen beredskap och säkerhet vad avser att ha insikt om att allvarliga händelser och kriser kan uppstå, att samhället då kan behöva prioritera sina resurser och ansträngningar samt att för egen del förbereda sig därefter. I det egna ansvaret ingår också att aktivt både före, under och efter en allvarlig händelse eller kris ta del av samhällets information och följa myndigheters anvisningar.

Ett exempel på individuellt ansvar kan hämtas från elförsörjningen där det i ellagen införts ett krav som anger att ett elnätsföretag ska säkerställa att ett elavbrott normalt sett inte överstiger 24 timmar (notera att detta gäller inom elnätsföretagets så kallade kontrollansvar, vilket innebär att elavbrott kan vara längre). Mot den bakgrunden kan slutsatsen dras att det är upp till varje elanvändare att förbereda sig att hantera konsekvenserna av elavbrott som är minst 24 timmar långa. En enskild aktör som av något skäl inte kan hantera ett kortare elavbrott måste själv vidta åtgärder för att undvika negativa konsekvenser av elavbrott.

6 Internationella aktörers ansvar och roller

Nedan beskrivs ett urval internationella aktörer med verksamhet som har bäring på trygg energiförsörjning i Sverige. Det finns en stor mängd sammanslutningar som på olika nivåer och områden arbetar med energifrågor och denna redogörelse fokuserar på de internationella aktörer som bedömts viktigast ur energiförsörjningssynpunkt.

6.1 EU

EU:s energipolitik ska skapa förutsättningar för trygg, säker och hållbar energi till rimligt pris. Politiken bygger på EU:s 20-20-20-mål för 2020 varav energieffektivitet är ett viktigt mål.

En fungerande inre marknad med tillräcklig infrastruktur för transport och lagring är den bästa garantin för en tryggad försörjning, eftersom energin följer marknaden och levereras dit den behövs. EU vill se en fullt fungerande inre energimarknad senast 2014.

EU arbetar sedan länge med trygg energiförsörjning, inkluderande krisberedskap, inom en mängd områden. Det finns ett antal EU-direktiv/förordningar etc. av stor betydelse för arbetet med trygg energiförsörjning. Dessa omfattar bl.a. oljelagring, elmarknad, naturgasmarknad och trygg naturgasförsörjning, elförsörjning och infrastrukturinvesteringar. EU/EG-direktiv och förordningar av betydelse för trygg energiförsörjning finns sammanställda i bilaga 3.

Lissabonfördraget, som trädde i kraft den 1 december 2009, innehåller ett särskilt kapitel om energi där de övergripande målen för energipolitiken definieras. Målen är att garantera energiförsörjningen i unionen, främja energieffektivitet och energibesparingar samt utveckling av nya och förnybara energikällor och främja sammankopplade energinät. I och med fördraget infördes även en solidaritetsprincip mellan medlemsländerna. Den innebär att om ett EU-land har svårt att trygga sin energiförsörjning ska andra medlemsländer hjälpa till med försörjningen.⁴⁴

44 Lissabonfördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, 2007/C 306/01, artikel 194 (undertecknat i Lissabon den 13 december 2007); Europeiska unionen, 2010, Konsoliderade fördrag. Stadgan om de grundläggande rättigheterna. Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå.

De senaste åren har EU:s arbete med trygg energiförsörjning utvecklats snabbt. Detta har skett mot bakgrund av Europas energisituation, klimathotet, flera större avbrott som inträffat i energiförsörjningen och de terroristattacker som drabbat medlemsstater och övriga världen.⁴⁵

Medlemsstaterna har enats om ett krissamordningsarrangemang som innebär att EU:s institutioner och medlemsstater med kort varsel, och på hög politisk nivå, ska kunna samråda om lägesbild och åtgärder för att snabbt kunna stödja varandra.⁴⁶

EU:s medlemsstater samarbetar även kring krisberedskap inom flera andra områden t.ex. kritisk infrastruktur (European Programme for Critical Infrastructure Protection – EPCIP). Det övergripande målet med EPCIP är att förbättra skyddet av kritisk infrastruktur i EU.

Hotet från terrorism är prioriterat, men skyddet av kritisk infrastruktur ska bygga på en strategi som omfattar alla relevanta hot. Direktivet antogs den 8 december 2008 och omfattar energi och transportsektorerna. Den huvudsakliga innebörden av direktivet är att s.k. Europeisk Kritisk Infrastruktur (ECI) ska identifieras.⁴⁷

Vidare finns sedan 1992 Commission's European Community Humanitarian Office (ECHO). Inom ramen för detta solidariska samarbete finns även sedan några år ett Emergency Response Centre (ERC), dit regeringar kan vända sig för att snabbt få förstärkningsresurser från andra länder vid svåra påfrestningar. De vanligaste typer av händelser som kommit i fråga har varit översvämningar och skogsbränder, men det finns även resurser att tillgå vid svåra påfrestningar på exempelvis elförsörjningen.

Andra exempel är EU:s energistrategi, Energi 2020, som gäller under åren 2011–2020. Ett av de fem prioriterade områdena i strategin är trygg och säker energiförsörjning för konsumenter. Kommissionen avser att utarbeta konkreta lagstiftningsinitiativ och förslag. Ett annat exempel är kommissionens meddelande "Energy Roadmap 2050" där kommissionen konkretiserar hur EU kan nå utsläppsmålet till 2050 samtidigt som försörjningstrygghet och konkurrenskraft säkras. Kommissionen har lagt fram tre färdplaner för klimat, transport och energi-områdena, ambitionen är att alla ska vara förverkligade 2050.⁴⁸

Europeiska rådet för transport, telekommunikationer och energi (företräds av sina transport-, tele- och energiministrar) antog 2011 slutsatser om en förstärkt yttre

45 Europeiska gemenskapen, 2007/779/EG, Euratom: Rådets beslut av den 8 november 2007 om inrättande av gemenskapens civilskyddsmekanism; 2007/162/EG, Euratom om inrättande av ett finansiellt instrument för civilskydd.

46 Europeiska gemenskapen, 2007/779/EG, Euratom: Rådets beslut av den 8 november 2007 om inrättande av gemenskapens civilskyddsmekanism; 2007/162/EG, Euratom om inrättande av ett finansiellt instrument för civilskydd.

47 Meddelande från kommissionen av den 12 december 2006 om ett europeiskt program för skydd av kritisk infrastruktur [KOM(2006) 786 slutlig – EUT C 126, 7.6.2007].

48 Communication "Energy 2020 - A strategy for competitive, sustainable and secure energy" [COM/2010/639]; Commission staff working document - State of play in the EU energy policy [SEC/2010/1436]; Communication "Energy Roadmap 2050" [COM/2011/885].

dimension av EU:s energipolitik. Slutsatserna innebär att EU:s yttre energipolitik bör bidra till att säkerställa en säker, trygg, hållbar och överkomlig energiförsörjning – som överensstämmer med EU:s strategi på längre sikt för energi.⁴⁹

Gasförsörjning

2010 antogs europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen, den s.k. försörjningsförordningen. Som en följd av detta utsågs Energimyndigheten till svensk behörig myndighet för trygg naturgasförsörjning. I denna roll har Energimyndigheten ett ansvar för att Sverige uppfyller de krav som anges i försörjningsförordningen. Till följd av förordningen finns i Sverige en samlad nationell krishantering vid gasstörningar, som utgör en del av den gemensamma krishantering på EU-nivå.

I EU-kommissionens regi finns också en grupp för samordning av gasförsörjningen (Gas Coordination Group) som syftar till att underlätta samordningen av åtgärder för trygg gasförsörjning inom EU, både förebyggande och under en kris. Gruppen består av företrädare för medlemsstaterna, särskilt för deras behöriga myndigheter, ACER (EU:s myndighet för europeiska lagstiftare på energiområdet), sekretariatet för Energy Community (som är en samverkansorganisation för EU-länderna och åtta länder i Östeuropa och på Balkan), branschorganisationer och konsumentorganisationer. Energimyndigheten är representerat i gruppen så som behörig myndighet. Gruppen ska, enligt försörjningsförordningen, höras samt bistå kommissionen i olika frågor kopplade till gasförsörjningen.⁵⁰

Olja och petroleumprodukter

Medlemskapet i EU förpliktigar medlemsländerna att alltid hålla ett minimilager av petroleumprodukter. EU:s oljelagringsdirektiv säkerställer medlemsländernas tillgång till bränsle vid allvarliga försörjningsavbrott vilket syftar till att undvika en drivmedelsbrist inom EU. Sverige ska ha beredskapslager på minst 90-dagars nettoimport av oljeprodukter. Denna skyldighet är reglerad i Europeiska rådets direktiv 2009/119/EG.

EU-kommissionen driver också en samordningsgrupp för olja och petroleumprodukter, Coordination Group for Oil and Petroleum Products. Gruppen ska medverka till att analysera situationen inom EU när det gäller leveranssäkerheten för olja och petroleumprodukter. Gruppen är inte enbart rådgivande utan har föreskrivningsmakt. Gruppen ska också underlätta samordning och tillämpning av åtgärder inom området. Samordningsgruppen består av företrädare för medlemsstaterna. Representativa organ från den berörda sektorn får delta i samordningsgruppens arbete på inbjudan av kommissionen. Även representanter från IEA medverkar på möten.⁵¹ Energimyndigheten deltar som representant för Sverige.

49 Slutsatser från Europeiska rådet (2011), EUCO 2/1/11 REV 1.

50 EU:s förordning nr 994/2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG, artikel 12.

51 Council Directive 2009/119/EC, artikel 17.

EI

Den 25 juni 2009 antogs det tredje europeiska lagstiftningspaketet om den inre marknaden för el och gas ("det tredje inre marknadspaketet"). Paketet syftar i allmänna drag till att stärka och liberalisera EU:s inre marknad för energi. Som en följd av detta har bland annat några nya institutioner och samarbetsorgan bildats, såsom ACER och ENTSO-E/ENTSO-G.

Sedan mars 2011 finns en reglermyndighet under EU-kommissionen – ACER (en förkortning för "byrå för samarbete mellan tillsynsmyndigheter inom energiområdet"). Syftet är att ge medlemsstaterna en möjlighet att ha ett nära samarbete samt gemensamt kunna undanröja hindren för gränsöverskridande handel med el och naturgas för att uppnå målen i EU:s energipolitik. ACERs uppdrag i allmänhet är att se till att den tillsyn som utförs av nationella tillsynsmyndigheter enligt det befintliga europeiska regelverket samordnas ordentligt och vid behov kompletteras på gemenskapsnivå. ACER har sitt säte i Ljubljana (Slovenien) och är en Agency direkt underordnad Kommissionen. Samtliga 28 reglermyndigheter sitter i dess styrelse.

Electricity Coordination Group (E02735) är en informell grupp som bildades i januari 2012. Sverige representeras av Näringsdepartementet och Energimarknadsinspektionen (Ei). Uppgiften med gruppen är bl.a. att samverka och diskutera elpolitikområdet på en strategisk nivå.⁵²

ENTSO-E är ett europeiskt samarbetsorgan för ägare av stamnät för elöverföring. Motsvarande organisation finns för gassektorn, ENTSO-G. Organisationerna syftar i huvudsak till att öka samarbetet och samordningen stamnätsägare emellan, att säkerställa optimal förvaltning och drift av stamnäten, samt skapa förutsättningar för en gemensam inre el- och gasmarknad.

6.2 IEA

Sverige ingår i International Energy Agency (IEA) som är OECD-ländernas samarbetsorgan för energifrågor och har 28 medlemsländer. Även den Europeiska Kommissionen deltar i IEA-arbetet.

IEA startades som en följd av oljekriserna i början av 1970-talet med målet att kunna agera snabbt vid en global oljekris och samtidigt minska beroendet av olja. För att möjliggöra ett snabbt agerande kom medlemsländerna överens om krav på oljelagring, om att snabbt kunna minska konsumtionen och att ta gemensamt ansvar för tillgångarna vid behov. Flera OECD-länder, däribland Sverige, ingick avtal om ett internationellt energiprogram (International Energy Program – IEP).

⁵² Register of Expert Groups and Other Similar Entities, Commission Expert Group, Electricity Coordination Group (E02735).

IEP-avtalet har tre grundpelare: energistatistik, lagerhållning och lageravtappning samt förbrukningsdämpande åtgärder. Det innebär att, genom IEP-avtalet, har länderna åtagit sig att:

- hålla beredskapslager av olja motsvarande 90 dagars nettoimport,
- vidta åtgärder för att begränsa oljekonsumtionen och att delta i ett system för fördelning mellan IEP-länderna av tillgänglig olja vid en försörjningskris.

Länder anslutna till IEA och IEP-avtalet har åtagande att vidta de krisåtgärder som beslutas inom IEA.

IEA har några större kommittéer och arbetsgrupper kring övergripande frågor för medlemsländerna. Energimyndigheten representerar Sverige i några av dem, bland annat Standing Group on Emergency Questions (SEQ) och Standing Group on the Oil Market (SOM).

Standing Group on Emergency Questions (SEQ) utvecklar rekommendationer för att testa och uppdatera IEA:s krisåtgärdsprogram enligt IEP-avtalet. SEQ arbetar nära den internationella oljeindustrin genom Industry Advisory Board (IAB). SEQ sammankallas även vid en oljekris. Medlemsländerna i SEQ ska kontinuerligt vara tillgängliga för möten för att kunna diskutera allvarliga händelser på oljemarknaden.

Standing Group on the Oil Market (SOM), arbetar i nära anslutning till SEQ för att stödja SEQ i att utveckla rekommendationer till krisåtgärder vid svåra försörjningskriser för olja. Planering och utförande av arbetet stöds av Oil Industry and Markets Division (OIMD) inom IEA Sekretariat. SOM följer utvecklingen på oljemarknaden på kort och medellång sikt, gör marknadsanalyser av utbud, efterfrågan, lagersituation, prisutveckling, import och export samt raffinaderikapacitet.

Efter hand har IEA-samarbetet utvidgats till att även omfatta forskning och utveckling, policyfrågor, klimat, förnybar energi och energieffektivisering. För att minska oljeberoendet och för att stödja utveckling av organisationens samarbetsområden har man också skapat nya samarbetsformer. För att utveckla och ta i bruk alternativa energikällor samt ny renare och mer effektiv teknik, arbetar medlemsländerna tillsammans i frivilliga så kallade tekniksamarbeten.

6.3 NordBER

NordBER (Nordiskt elberedskapsforum) är ett samarbete som omfattar beredskap för elförsörjningen mellan de nordiska energi- och elberedskapsmyndigheterna samt stamnätsoperatörer. Energimyndigheter och stamnätsoperatörer från samtliga nordiska länder ingår. Från Sverige medverkar två myndigheter, Energimyndigheten och Affärsverket Svenska Kraftnät (Svenska Kraftnät). Genom en avsiktsförklaring från 2010 har samarbetet fördjupats inom kontinuitetsplanering och krishantering.

NordBER:s två övergripande mål är:

- Informations- och erfarenhetsutbyte som är relevanta för elförsörjningens kontinuitetsplanering och i specifika frågor och områden. Arbetet kan ske i arbetsgrupper, forum och temamöten.
- Utföra kontinuitetsplanering på nordisk nivå som är ett komplement till den nationella beredskapen och som samtidigt ska bidra till en fördjupning av samverkan mellan de systemansvariga.

För att koordinera det nordiska elberedskapsarbetet och nationernas egna arbeten, består samarbetet bl.a. av att genomföra nordiska risk- och sårbarhetsanalyser samt utbildningar och övningar.⁵³

⁵³ Energimyndigheten (inkommen handling 2010), *Letter of intent regarding Nordic cooperation on emergency planning and crisis management for the power sector*, dnr 60-10-00478.

7 Energimyndighetens ansvar och roller

I detta kapitel redogörs för Energimyndighetens ansvar och roller inom området trygg energiförsörjning. Inledningsvis görs en genomgång av myndighetens instruktion. Därefter beaktas myndighetens arbete före, under och efter en kris.

7.1 Instruktion

Myndigheten har ansvar att på ett övergripande strategiskt plan verka för en trygg energiförsörjning. I förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet anges bland annat följande uppdrag som har bäring på en trygg energiförsörjning:

- *Myndigheten är förvaltningsmyndighet för frågor om användning och tillförsel av energi.*
- *Myndigheten ska på kort och lång sikt verka för att trygga tillgången på el och annan energi på med omvärlden konkurrenskraftiga villkor.*
- *Myndigheten ska inom sitt verksamhetsområde främja forskning och innovation i form av en strategiskt utformad samlad insats som spänner över hela innovationssystemet, i nära samverkan med, och som komplement till, övriga energipolitiska insatser och andra styrmedel som syftar till att nå klimat- och energimål samt energirelaterade miljöpolitiska mål.*
- *Myndigheten ska verka för rationell tillförsel, omvandling, distribution och användning av energi.*
- *Myndigheten ska utarbeta underlag för utvärdering och omprövning av de samlade energipolitiska programmen.*
- *Myndigheten ska bevaka energimarknadernas och energisystemets utveckling.*
- *Myndigheten ska särskilt bevaka energiomvandlingens och energianvändningens inverkan på och betydelse för miljö och klimat samt näringslivets konkurrenskraft och den ekonomiska tillväxten.*
- *Myndigheten ska följa den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och främja svenskt deltagande i internationellt samarbete.*
- *Myndigheten ska vara behörig myndighet i Sverige för naturgasförsörjningen.*
- *Myndigheten ska inom sitt ansvarsområde för energiberedskap bedriva omvärldsbevakning och analys samt utveckla och samordna samhällets krisberedskapsförmåga och stödja andra myndigheter med expertkompetens inom området.*

- *Myndigheten ska fullgöra Sveriges uppgiftsskyldighet om ett internationellt energiprogram (IEP) samt de uppgifter som följer av rådets direktiv 2009/119/EG om skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av petroleumprodukter.*
- *Myndigheten har ett övergripande ansvar för planering av underlag för prioritering av samhällsviktiga elanvändare.*
- *Myndigheten ska planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi.*
- *Myndigheten ska bistå regeringen med att ta fram underlag till sådan rapportering som faller inom myndighetens ansvarsområde.*

7.2 Energimyndighetens arbete före, under och efter störningar och avbrott i energiförsörjningen

Energimyndigheten har olika roller kopplat till hanteringen av störningar i energiförsörjningen före, under och efter en kris beroende på vilken situation som är aktuell. Generellt kan man skilja på Energimyndighetens övergripande strategiska roll då myndigheten arbetar mot bakgrund av de övergripande uppdragen, enligt nedan, och de specifika störningar och avbrott där myndigheten har ett operativt ansvar.

De tre typsituationer där Energimyndigheten har en operativ roll i krishanteringen:

- Myndigheten ska efter regeringsbeslut kunna hantera lageravtappning av olja och drivmedel. Efter en kris som medfört lageravtappning ska Energimyndigheten bl.a. planera lageruppbyggnad inom oljeområdet.
- Myndigheten ska efter regeringsbeslut kunna genomföra ransoneringar och andra regleringar av användning av energi, oavsett energislag.
- Störningar och avbrott i gasförsörjningen inom ramen för rollen som behörig myndighet för trygg naturgasförsörjning.

Energimyndigheten får, enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) och säkerhetsskyddsförordningen (1996:633), besluta om registerkontroll av personal och om placering i säkerhetsklass 2 och 3 hos bolag, föreningar och stiftelser som myndigheten utövar ett rättsligt inflytande över.

Energimyndigheten har vidare, liksom ett antal andra myndigheter, ett särskilt ansvar för krisberedskap, enligt förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.

Detta innebär i stort att myndigheten:

- Ska planera och vidta förberedelser för att skapa förmåga att hantera en kris och för att förebygga sårbarheter och motstå hot och risker inom energisektorn.
- Ska bistå andra aktörer i deras arbete med att förebygga och hantera störningar.
- Ska vidta åtgärder inom den egna organisationen för att kunna ta detta ansvar.

I kapitel 8 återfinns ett antal situationer där olika aktörers roller och ansvar i kris-situationer inom energiförsörjningen belyses, inklusive Energimyndighetens.

7.2.1 Före en kris

Energimyndighetens roll i det förberedande och förebyggande arbetet kring hanteringen av störningar i energiförsörjningen innefattar bl.a:

- Inom sitt ansvarsområde för energiberedskap bedriva omvärldsbevakning bl.a. i form av veckovisa rapporter över aktuellt läge, analys samt utveckling och samordning.
- Medverka till att sprida tydlig information om marknadens, inklusive energianvändares, och den offentliga sektorns ansvar för en trygg energiförsörjning.
- Kunna stödja andra myndigheter med expertkompetens inom området.⁵⁴
- Utarbeta relevanta målgruppsanpassade faktamaterial så att de finns tillgängliga när de efterfrågas.⁵⁵
- Göra kunskapsmanställningar av erfarenheter från inträffade störningar i energiförsörjningen, nationellt och internationellt.
- Utarbeta information som riktar sig till kommunala beredskapssamordnare (motsv.) m.fl. i syfte att stödja kommunen i rollen som geografiskt områdesansvarig.
- Utarbeta lokala kontaktvägar till media via lokala vidareförmedlare såsom Civilförsvarsförbundet, kommunala energi- och klimatrådgivare och beredskapssamordnare.
- Arbeta med kontinuitetsplanering för att när som helst kunna hantera ett förändrat läge.
- Förbereda myndighetens egen krisorganisation och eventuella insatser.
- Genomföra och delta i övningar i bred samverkan med energibranschen och övriga samhällsaktörer.
- Utveckla trygghetsaspekter inom myndighetens övriga arbete (utredningar, analyser, forskning, planering, etc.).
- Energimyndigheten har en tjänsteman i beredskap dygnet runt, året om.
- Fullgöra Sveriges uppgiftsskyldighet om ett internationellt energiprogram (IEP).⁵⁶
- Aktivt delta i samverkansorganisationer både i EU och Norden.

54 Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet.

55 Proposition (2005/06:133), Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle, beskriver i stora drag centrala myndigheters informationsroll och ansvar före, under och efter omfattande samhällskriser.

56 Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet; Avtalet om ett internationellt energiprogram (IEP), kapitel V, undertecknades i Paris den 18 november 1974 (SÖ 1975:50).

- Utöva tillsyn om en skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter.⁵⁷
- Planera och samordna ransonering av olika energislag. I frågor om planering och samordning ska myndigheten samråda med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.⁵⁸
- Ha ett övergripande ansvar för planering av underlag för prioritering av samhällsviktiga elanvändare enligt förordning (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare.⁵⁹
- Myndigheten ska ha en aktuell nationell förebyggande åtgärdsplan och krisplan i enlighet med försörjningsförordningen för naturgas
- Myndigheten ska tillse att naturgasföretag samt stora förbrukare av gas har upprättat företagsvisa förebyggande åtgärdsplaner och krisplaner i enlighet med myndighetens föreskrifter.

7.2.2 Under en kris

Under en kris ska Energimyndigheten bl.a. (de två första punkterna har nämnts ovan):

- Hålla regeringen informerad om händelseutvecklingen, tillståndet, den förväntade utvecklingen och tillgängliga resurser inom energiområdet samt om vidtagna och planerade åtgärder.
- Kunna lämna den information som behövs för de samlade lägesbilder som MSB tar fram.⁶⁰ För detta ändamål har Energimyndigheten bl.a. observatörsstatus i elnätsföretagens och Svenska kraftnäts system SUSIE, ett nationellt webbaserade verktyg som används för att underlätta samverkan mellan elnätsföretag under störningar inom elförsörjningen.
- Hålla kontakt med och genom sin informations- och kunskapsroll bistå andra aktörer i deras arbete med att hantera inträffade störningar. Detta löses till stor del genom vidareförmedlare av information (t.ex. lokala myndigheter, lokala och nationella medier samt Civilförsvarförbundet).
- Fortlöpande ompröva val av åtgärder i syfte att minimera de negativa konsekvenserna för samhället.

57 Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet Rådets direktiv 2009/119/EG av den 14 september 2009 om skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter; Lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol.

58 Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet.

59 Förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet.

60 I proposition (2007/08:92), Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull, står: "... Vid en större kris måste resurser som i vardagen är utspridda på många olika aktörer och ofta över en stor geografisk yta, snabbt kunna samlas och utnyttjas samordnat. Gemensamma plattformar, metoder och system för krisberedskapens alla aktörer förbättrar förmågan att dela information om läget, upprätta samlade bedömningar, kommunicera med varandra och medborgarna samt att genomföra operativa insatser snabbt ...".

- Fortlöpande informera regeringen och marknadens aktörer samt berörda organ inom Norden och EU om händelseförloppet.
- Bistå med ”hjälp till självhjälp” genom att ha färdigt material om hur samhällsviktiga energianvändare, fastighetsägare, enskilda, m.fl. kan förbättra sin egen situation.
- Efter regeringsbeslut kunna hantera lageravtappning av olja och drivmedel.
- Efter regeringsbeslut kunna genomföra ransoneringar och andra regleringar av användning av energi, oavsett energislag.
- Som behörig myndighet i enlighet med försörjningsförordningen för naturgas ha det nationella ansvaret för den operativa hanteringen av kriser i försörjningen av gas. Under en kris inom naturgasförsörjningen har Energimyndigheten ett rapporteringsansvar till EU-kommissionen.

7.2.3 Efter en kris

Energimyndighetens viktigaste roll efter en kris är att:

- Genomföra uppföljning och utvärdering av vidtagna åtgärder och krisens effekter på samhället.
- Dra slutsatser och omarbeta befintliga förberedelser och rutiner så att förmåga finns att hantera framtida kriser.
- Lämna rapporter till regeringen och andra berörda myndigheter.
- Informera berörda aktörer.
- Efter kris i försörjningen av naturgas har Energimyndigheten ett rapporteringsansvar till EU-kommissionen enligt försörjningsförordningen för naturgas.

8 Ansvar och roller i olika situationer

Nedan belyses olika aktörers ansvar och roller i sex situationer vid störningar eller avbrott i energiförsörjningen. Syftet med genomgången är huvudsakligen att redogöra för olika aktörers roller och ansvar i respektive situation och tydliggöra Energimyndighetens roll. För en mer övergripande redogörelse för Energimyndighetens arbete före, under och efter en kris hänvisas till avsnitt 7.2.

Följande situationer beskrivs:

1. Elavbrott
2. Eleffektbrist
3. Elenergibrist
4. Störning eller avbrott i olje- och drivmedelsförsörjningen
5. Störning eller avbrott i naturgasförsörjningen
6. Störning eller avbrott i värmeförsörjningen

8.1 Elavbrott

Med elavbrott menar vi att elanvändaren inte får leverans av ström när kundens anläggning är elektriskt fränkopplad i en eller flera faser.⁶¹

Generellt

Tekniskt betyder ett elavbrott att elanläggningen är elektriskt fränkopplad från elnätet.

Elavbrott kan delas in i två kategorier, aviserade och oaviserade elavbrott.

Aviserade elavbrott är nödvändiga avbrott i elleveransen som nätföretaget måste ha för att kunna utföra underhåll i elnätet. Oaviserade elavbrott är oväntade avbrott på grund av att ett fel uppstår som leder till en bortkoppling av elförsörjningen, till exempel i samband med en storm.⁶² Enligt funktionskravet får inga oaviserade elavbrott inom elnätsföretagens kontrollansvar vara längre än i 24 timmar och i vissa sammanhang inte längre än 12 timmar.

Övergripande ansvar

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Vid elavbrott måste energianvändaren vara beredda att hantera konsekvenserna av ett avbrott på minst 24 timmar.

61 Energimyndighetens tolkning av Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet (EIFS 2013:1), kap 3, 1§.

62 Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet (EIFS 2013:1).

Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet, de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris, t.ex. långvariga avbrott i elförsörjningen. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll.

Elnätsföretagen ansvarar för både förebyggande och avhjälpande åtgärder i samband med elavbrott. Elnätsföretagen ansvarar också för att elavbrotten är så få och kortvariga som möjligt. Elbranschens frivilliga organisation för elsamverkan har nu funnits i tiotalet år och har spelat en viktig roll vid störningar i elnätet.

Ei utövar tillsyn på region- och lokalnätsverksamheten. Ei granskar elnätsföretagen utifrån områdena leveranssäkerhet, spänningskvalitet, risk- och sårbarhetsanalyser samt tekniska krav såsom spänningskrav och trådsäkring. Enligt ellagen (1998:857) 3 kap. 9 § ska överföringen av el vara av god kvalitet. Det är elnätsföretagets ansvar att avhjälpa kvalitetsbrister i överföringen, så länge det är rimligt i förhållande till de besvär de orsakar kunderna. Ei:s föreskrifter EIFS 2013:1 anger vad som kan anses vara god kvalitet när det gäller spänningskvalitet. Föreskrifterna anger också (för en lågspänningskund) att elavbrott som är längre än tre minuter räknas som ett avbrott. Om dessa treminutersavbrott blir fler än elva under ett år så är inte överföringen av god kvalitet.⁶³

Svenska Kraftnät ansvarar i egenskap av ägare till stamnätet för underhåll och reparationer och för att avhjälpa elavbrott i stamnätet. Svenska Kraftnät har dessutom systemansvaret för elförsörjningen som innebär skyldighet att i möjligaste mån upprätthålla kortsiktig balans (dvs. se till att elförsörjningen fungerar). Svenska Kraftnät har också uppgiften, enligt 4 §, i sin instruktion (2007:1119) att i krig eller när regeringen annars bestämmer, att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter, tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser.

Som elberedskapsmyndighet ger myndigheten inriktningar och stöd till hela elförsörjningen. Med hjälp av årliga anslagsmedel ser Svenska Kraftnät till att elförsörjningen i landet förstärks för att kunna klara av svåra påfrestningar i fredstid och vid höjd beredskap eller krig. Man genomför beredskapshöjande åtgärder i teknik, kommunikationer, fysiskt skydd, lagerhållning av reparationsmaterial samt arbetar med utbildningar och övningar.

Svenska Kraftnät deltar i branschens elsamverkansorganisering och kanaliserar vid behov statliga förstärkningsresurser till branschaktörer vid återställningsarbete efter omfattande elavbrott.

63 Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet (EIFS 2013:1). Föreskriften anger också att överföringen bedöms ha god kvalitet med avseende på antalet oaviserade långa avbrott om antalet avbrott inte överstiger tre. I intervallet mellan tre och elva avbrott kan Ei göra en bedömning i det enskilda fallet huruvida överföringen är av god kvalitet.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten har inget direkt ansvar för att förebygga eller avhjälpa elavbrott och disponerar inga materiella resurser för att lindra konsekvenserna av eller återställa energisystemen efter störningar.

Strategiskt samverkar Energimyndigheten med Ei och Svenska kraftnät avseende analyser och vissa uppföljningar, exempelvis av elnätsföretagens risk- och sårbarhetsanalyser. Energimyndigheten har också ett ansvar som förvaltningsmyndighet för frågor gällande användning och tillförsel av energi och trygg energiförsörjning. Myndigheterna ska, enligt 2009/10:124, ha förmåga att stödja och avlasta varandra med t.ex. kriskommunikation och lägesbild. Detta kan inkludera även omfattande elavbrott.

8.2 Eleffektbrist

Med eleffektbrist menar vi en situation där elförbrukningen är så stor att det inte finns tillräcklig momentan produktions- och importkapacitet i elsystemet.

Generellt

I ett elsystem måste tillförseln av el vid varje tidpunkt vara lika stor som uttaget av el. Utöver obalans mellan tillgång och efterfrågan i normalfallet kan effektbrist uppträda i samband med plötsliga svängningar i balansen. Andra orsaker kan vara plötsliga fel i produktionsanläggningar eller kraftledningar, eller vid tillfälligt ovanligt stor efterfrågan på el. Risken för eleffektbrist var förhöjd under jul- och nyårshelgen 2009/2010 i Sverige då elförbrukningen drastiskt ökade pga ovanligt stark kyla i landet samtidigt som flera kärnkraftblock stod stilla. Eleffektbrist kan också uppstå som ett resultat av en långvarig elenergi- och effektbrist.

Övergripande ansvar

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124) de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll. Vid eleffektbrist drabbas oftast energianvändare på samma sätt som vid elavbrott, d v s energianvändaren måste vara beredda att hantera konsekvenserna av ett avbrott som planeringsmässigt kan antas vara kortare än ett dygn då roterande bortkoppling tillämpas. Eleffektbrist kan också ha en längre varaktighet i elsystemet.

Marknadens aktörer har ett ansvar för att motverka att effektbrist uppstår. Svenska Kraftnät har genom systemansvaret till uppgift att förebygga och hantera eleffektbrist, både i det normala driftläget och inom ramen för krisberedskapen. För att undvika eleffektbrist har Svenska Kraftnät ett antal tekniska och avtalsmässiga mekanismer att tillgå, till exempel störningsreserv och effektreserv. Störningsreserven består av Svenska Kraftnäts samt andra speciellt kontrakterade aktörers

gasturbiner. Störningsreserven kan startas på några minuter och är avsedd att användas vid plötsliga fel i produktionsanläggningar eller i kraftledningar. Störningsreserven uppgår till cirka 1 200 MW.

Vid plötsliga, oförutsedda ökade behov av el finns en effektreserv som kan användas. Effektreserven skapas genom att Svenska Kraftnät ingår avtal med elproducenter, elleverantörer och elförbrukare om att ställa ytterligare produktionskapacitet eller möjlighet till förbrukningsreduktion till förfogande.

Effektreserven upphandlas av Svenska Kraftnät. Enligt regeringens proposition 2009/10:113 med påföljande riksdagsbeslut ska Svenska Kraftnäts effektreserv stegvis avskaffas för att från och med 2019/20 helt skötas av elmarknaden. Fram till dess ska andelen elproduktion minska och andelen förbrukningsreducerande åtgärder öka för att så småningom utgöra hela effektreserven.

Om aktuell produktion inte räcker för att upprätthålla balansen får Svenska Kraftnät som systemansvarig myndighet med stöd av ellagen (1997:857) 8 kap. 1–2 §§ och förordning (1994:1806) om systemansvaret för el, för att skydda elsystemet, beordra elproducenter att dels öka produktionen och/eller begränsa eller frånkoppla elöverföringen till elanvändare.

Om en effektbrist inte kan hanteras utan frånkoppling sker den antingen genom automatisk förbrukningsfrånkoppling (AFK) eller manuell förbrukningsfrånkoppling (MFK).

AFK sker sekundsnabbt, och som framgår av namnet automatiskt, om det exempelvis uppstår något fel som gör att frekvensen i nätet går ner. AFK ska kunna koppla från 30 procent av aktuell elöverföring när nätfrekvensen understiger vissa angivna värden.

MFK har hittills aldrig tillämpats, men under de senaste tio åren har Svenska Kraftnät varit nära att tvingas beordra sådan frånkoppling vid några tillfällen.

Om Svenska kraftnät beordrar MFK kan detta beslut inte överklagas. Ordern sänds till sju särskilt utsedda elnätsföretag, huvudsakligen regionnätsföretag. Dessa i sin tur förmedlar ordern att frånkoppla till lokalnätsföretag. MFK ska kunna genomföras inom 15 minuter efter beslut från Svenska Kraftnät och kunna omfatta minst 50 procent av rådande elförbrukning. Svenska Kraftnät anger geografiskt område, hur stor effekt i megawatt som ska frånkopplas samt under hur lång tid MFK bedöms pågå. Prioriterade elanvändare enligt styrelplaneringen ska i möjligaste mån undantas frånkoppling.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten har enligt förordning (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare, utvecklat och infört en planeringsmetod för styrning av el till prioriterade användare vid eleffektbrist - styrel. Statliga myndigheter, länsstyrelser, kommuner, elnätsföretag och ett antal privata aktörer deltar i styrelplaneringen. I korthet går styrel ut på att identifiera och prioritera samhällsviktiga elanvändare. Syftet är att minska konsekvenserna för samhället om MFK måste tillgripas.

Energimyndigheten har ingen operativ krishanteringsroll vid elleffektbrist. Vid elleffektbrist bedöms dock behovet vara stort av ett nära samarbete med Svenska Kraftnät m fl för att Energimyndigheten ska kunna bedöma det övergripande läget och situationen över tid samt för att kunna fullfölja de lagstadgade uppgifter myndigheten har avseende omvärldsbevakning, analys, uppföljning och rapportering till regeringen samt för att kunna utveckla planeringsprocessen för prioritering av samhällsviktiga elanvändare.

8.3 Elenergibrist

Med elenergibrist avses en långvarig situation då den samlade elenergitillförseln inte förväntas motsvara det samlade behovet av energi⁶⁴.

Generellt

I en situation med låga nivåer i vattenmagasinen, många stillastående kärnkraftreaktorer och/eller havererade importförbindelser från grannländerna kan risken för elenergibrist uppkomma. När elmarknadens egna möjligheter att hantera situationen bedöms som uttömda, kan det bli aktuellt att vidta förbrukningsdämpande åtgärder för kunna motverka/hantera en hotande elenergibrist. Inga statligt initierade förbrukningsdämpande åtgärder kommer att sättas in så länge elmarknaden bedöms kunna hantera situationen. Initiering av förbrukningsdämpande åtgärder sker således i ett synnerligen extremt läge och beslutas av regeringen.

En elenergibristsituation skulle typiskt kunna inträffa i slutet av vintersäsongen (eventuellt i februari, troligare i mars, troligast i april). Scenariot har (mycket) låg sannolikhet, men elenergibrist har inträffat i Sverige, senast i början på 1970-talet vid två tillfällen. För att då minska elförbrukningen och skadeverkningarna på samhället bedrevs en informationskampanj, det infördes förbud mot viss typ av elanvändning samt genomfördes ransonering. Hotet om elenergibrist har även varit tämligen stort vid några tillfällen, såsom under torråren 1996 och 2003 samt vintrarna 2009 och 2010. I Norge har det vid två tillfällen under 2000-talet beslutats om förbrukningsdämpande åtgärder till följd av hotande elenergibrist.

Övergripande ansvar

Producenters och distributörers ansvar för en trygg energitillförsel regleras/begränsas genom avtal mellan kunden (energianvändaren) och berört företag. Det finns sedan avregleringen av elmarknaden på 1990-talet inga författningskrav på att elproducenter ska producera el. Elproducenter väljer således själva om, när och i vilken omfattning de producerar el. Detta gäller åtminstone så länge förbrukningsreglering av el inte har införts.

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124) de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka

⁶⁴ Energimyndigheten (2013), *Energimyndighetens agerande inför, under och efter en elenergikris*, dnr 2013-4345 .

egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll.

Vid elenergibrist måste energianvändaren vara beredda att hantera konsekvenserna av en av myndigheterna beordrad ransonering.

Energimyndigheten har genom förordning (2007:1153) med instruktion för Statens energimyndighet ansvar för att planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi.

När elmarknadens egna möjligheter att hantera en hotande situation med elenergibrist bedöms som uttömda, kan det bli aktuellt att vidta förbrukningsdämpande åtgärder. I Energimyndighetens åtgärds paket av förbrukningsdämpande åtgärder ingår förbrukningsdämpande informationskampanj, regeringsdirektiv för statlig verksamhet samt ransonering. De två förstnämnda införs alltid före och/eller parallellt med ransonering.

Beslut om att införa förbrukningsdämpande åtgärder fattas av regeringen med stöd av ransoneringslagen (1978:268). Ransonering syftar till att eliminera pågående elenergibrist för att därmed undvika bortkoppling av elanvändare. Om åtgärderna inte är tillräckliga finns risk för att effektbrist ändå uppstår med fränkoppling som följd.

Svenska Kraftnät har också till uppgift, enligt sin instruktion (2007:1119) 4 §, när förbrukningsreglering av el har införts att, i den utsträckning regeringen föreskriver, svara för långsiktig planering och inriktning av elproduktionen.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten är ansvarig för att svara för ransonering, och andra regleringar som regeringen bestämmer, genom att tillhandahålla organisation, stödfunktioner, hjälpmedel och rutiner för åtgärdernas genomförande.

Energimyndigheten lämnade 2012 förslag till förordning och föreskrifter rörande ransonering av el för större industriella förbrukare. Ransonering ska kunna påbörjas senast fyra veckor efter regeringsbeslut och genomföras i etapper om tilldelningsperioder på två veckor i maximalt tre månader.

Inom Energimyndigheten pågår ett arbete att utreda modeller för ransonering av samtliga industriella förbrukare. Detta kan komma att resultera i ett ändrat förslag till förordning och föreskrifter. Systemet beräknas vara färdigt våren 2015.

8.4 Störning eller avbrott i olje- och drivmedelsförsörjningen

Med störning eller avbrott i olje- och drivmedelsförsörjningen avser vi en kraftig och uppkommen minskning av leveranserna av råolja eller petroleumprodukter till Europeiska unionen eller till en medlemsstat⁶⁵ och/eller en störning eller avbrott i leverans till slutlig användare.

Generellt

Brist på olja och drivmedel kan uppstå om krig eller andra störningar påverkar de delar av världen som försörjer oss med drivmedel. Det kan resultera i ransonering av drivmedel i Sverige för att säkerställa att samhällsviktiga transporter fortfarande kan genomföras.

Vid risk för olje- och drivmedelsbrist analyseras situationen både inom Sverige, EU och IEA. IEA värderar vilken påverkansgrad ett försörjningsavbrott får på marknaden och analyserar om beredskapslager bör tas i bruk. IEA kan ge rekommendationer om åtgärder, t.ex. om kollektiv handlande, men det är Sverige som fattar beslut om ev. åtgärder.

Kollektivt handlande kan IEA rekommendera om avbrottet är stort, utbrett och långvarigt och därför kan komma att påverka den globala oljemarknaden.

Medlemskapet i EU förpliktigar medlemsländerna att alltid hålla ett minimilager av petroleumprodukter. Denna skyldighet är reglerad i Europeiska rådets direktiv 2009/119/EG. EU:s oljelagringsdirektiv säkerställer medlemsländernas tillgång till bränsle vid allvarliga försörjningsavbrott vilket syftar till att undvika en oljebrist inom EU.⁶⁶ Motsvarande krav finns genom IEA-samarbetet.

Sverige ska ha beredskapslager på minst 90-dagars nettoimport av oljeprodukter. Beredskapslagren kan främst tas i bruk för att undvika globala störningar. Detta hände till exempel när orkanen Katrina drabbade Mexikanska golfen 2005 och slog ut 100-tals oljeplattformar och raffinaderier.

Övergripande ansvar

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124) de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll. Vid störningar i olje- och drivmedelsförsörjningen bör energianvändaren i möjligaste mån försöka begränsa eller minska sin egen för-

65 IEAs förklaring när kollektiva åtgärder (Emergency Response Mechanisms) behövs från medlemsländerna.

66 International Energy Agency (2008): Agreement on an International Energy Program; Energimyndigheten (2006), Beredskapslagring av olja – Den globala oljelagrings betydelse och utveckling; Energimyndigheten (2011): Förslag till ny lag om beredskapslagring av olja m.m.

brukning. Enklare åtgärder som påfyllning av fordon och tankar kan vidtas medan åtgärder som egen lagring av drivmedel eller motsvarande måste, med hänsyn till att det finns stora risker, hanteras enligt de många regelverk och lagar som finns kring hantering och lagring av brandfarliga och explosiva ämnen.

Energimyndigheten har ett övergripande strategiskt ansvar som tillsynsmyndighet enligt lag (2012:806) om beredskapslagring av olja samt enligt uppgift att planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver, genomföra ransoner-ningar och andra regleringar som gäller användning av energi. Myndigheten ska fullgöra Sveriges uppgiftsskyldighet enligt kapitel V i avtalet om ett internationellt energiprogram (IEP) som undertecknades i Paris den 18 november 1974 (SÖ 1975:50) och de uppgifter för krisåtgärder som följer av avtalet. Myndigheten ska även fullgöra de uppgifter som följer av rådets direktiv 2009/119/EG av den 14 september 2009 om skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter.

Av lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordi-nära händelser i fredstid och höjd beredskap, 3 kap. framgår att kommunen, när ransoneringslagen (1978:268) tillämpas, ska medverka vid ransoner-ning.

MSB har uppgifter kopplade till hantering av brandfarliga och explosiva varor, transport av farligt gods, liksom till förebyggande åtgärder avseende skydd mot olyckor m.m. Läs mer om MSB:s ansvar i kapitel 3.7.

Importörer, säljare och förbrukare av olja är enligt lag (2012:806) om beredskaps-lagring av olja skyldiga att hålla beredskapslager för att trygga tillgången under svåra försörjningskriser för olja.

Leverantörer har ansvar för leveranser av olja och drivmedel enligt gällande teck-nade avtal. Idag saknas i Sverige aktuella och utifrån olje- och drivmedelsmark-nadernas funktionssätt uppdaterade lagstöd, principer och rutiner för prioritering och förbrukningsdämpning av drivmedel eller oljeprodukter vid störningar eller avbrott. Om man som energianvändare vill säkerställa sig om olje- och drivmedels-leveranser bör man i förväg ha tecknat avtal om sådana, inklusive leveransvillkor vid störda förhållanden.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten tar fram strategier och åtgärdsprogram för att hantera störningar i energitillförseln. Vidare gör myndigheten hotbildsanalyser och åtgärdsprogram samt följer och analyserar exempelvis marknadsutvecklingen av import, export, lagerhållning och raffinaderikapacitet. Energimyndigheten ska ta fram en årlig beredskapsplan för oljeförsörjningen.

Energimyndigheten fastställer vem som är lagringsskyldig och hur omfattande lagringen ska vara. Efter regeringsbeslut om lageravtappning är Energimyndigheten ansvarig för att lageravtappningen genomförs med rätt volym och under rätt tid genom beslut riktade till lagringsskyldiga.

Energimyndigheten övervakar att lagstiftningen för beredskapslagring följs, samt kontrollerar och rapporterar även hur Sverige uppfyller sina internationella avtal

mot IEA och EU. Det innebär omfattande statistikrapportering både internationellt och nationellt. Det internationella samarbetet på området är omfattande.

Energimyndigheten medverkar i EU-kommissionens samordningsgrupp för olja och petroleumprodukter (Coordination Group for Oil and Petroleum Products). Gruppen är rådgivande avseende samordning av oljeförsörjningen vid kriser, medverkar till att analysera olika situationer men har även föreskrivningsmakt. Energimyndigheten medverkar även i IEAs SOM och SEQ.

Energimyndigheten planerar en bred översyn och anpassning av den nationella drivmedelsberedskapen till rådande behov och marknadsförutsättningar.

8.5 Störning eller avbrott i naturgasförsörjningen

Med störning eller avbrott i naturgasförsörjningen⁶⁷ avses händelser som leder eller riskerar att leda till leveransavbrott eller bristande leveransförmåga till kund.

Generellt

Störning eller avbrott i naturgasförsörjningen kan ske både vid omvandling (produktion) och vid distribution (dvs. vid lagerhållning och vid transporter).

I Sverige utgör naturgas en mycket liten del av energimixen jämfört med andra länder i Europa. Regelverken för hantering av naturgaskriser är utarbetade gemensamt och i huvudsak anpassade för länder med stor andel naturgas i sin energimix. Konsekvenserna av en naturgaskris i Sverige skiljer sig därför något från andra typer av störningar inom energiförsörjningen i landet. Dock, där naturgas finns, utgör den en betydande del av energimixen.

Gas som förbrukas i Sverige importeras via ledning från Danmark förutom mindre mängder biogas som matas in i lokala distributionssystem samt mindre mängder LNG (flytande naturgas). Via det övergripande transmissionssystemet som grenas ut till lokala distributionssystem transporteras gasen till slutförbrukare.

”Skyddade kunder”⁶⁸ anslutna till naturgassystemet i Sverige ska ha gas i 30 dagar vid bortfall av största enskilda infrastrukturen som förser Sverige med gas.

Övergripande ansvar

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124) de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll.

67 Med naturgas jämställs, enligt naturgaslagen (2005:403), biogas, gas från biomassa och andra gaser, i den mån det är tekniskt möjligt att använda dessa gaser i naturgassystemet.

68 ”Skyddade kunder” är för svensk del ”...hushållskunder som är anslutna till ett distributionsnät för gas” Regeringen proposition 2011/12:68.

Energimyndigheten är behörig myndighet för trygg naturgasförsörjning i Sverige. Det innebär att Energimyndigheten har ett nationellt operativt ansvar för kris-
hanteringen inom naturgasförsörjningen. I denna roll ingår tillsynsuppgifter.

Swedegas AB äger transmissionsnätet och naturgaslager och är från och med 1 juni 2013 systembalansansvarig. Systembalansansvarig innebär att ansvara för att balansen mellan inmatning och uttag av gas upprätthålls. Detta sker genom att övervaka trycket i det svenska transmissionsnätet för naturgas och vid behov vidta åtgärder vid obalanser. Samarbete sker med Energinet.dk som är stamnätsoperatör på den danska naturgasmarknaden.

Förutom systembalansansvarig finns det andra aktörer, t.ex. ledningsinnehavare, gashandelsföretag, som har verksamhetsansvar både i vardag, under en störning/avbrott i naturgasförsörjningen.

MSB har uppgifter kopplade till hantering av brandfarliga och explosiva varor, transport av farligt gods, liksom till förebyggande åtgärder avseende skydd mot olyckor m.m. Läs mer om MSB:s ansvar i kapitel 3.7.

Energimarknadsinspektionen utövar tillsyn enligt naturgaslagen.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten är behörig myndighet för naturgasförsörjningen i Sverige. Myndigheten tillkännager vid behov krisnivå och rapporterar till EU-kommissionen.

Energimyndigheten beslutar vilken krisnivå som ska gälla i Sverige. Det finns tre krisnivåer; tidig varning (early warning), beredskap (alert) och kris (emergency). Energimyndigheten övervakar vilka åtgärder som vidtas av aktörer i Sverige, framförallt Swedegas i och med dess systembalansansvar.

Energimyndigheten har utsedda krisledare för naturgas med särskilda mandat i enlighet med den nationella krisplanen och myndighetens interna instruktioner. Krisledaren har bland annat mandat att besluta om krisnivå.

Vid tillkännagivande av krisnivå ska följande åtgärder kunna vidtas av Energimyndigheten:

- Löpande ta emot information
- Sammanställa rapporter till EU-kommissionen, regeringskansliet och MSB
- Följa upp och analyserar effekter av vidtagna åtgärder
- Vid behov korrigerar vidtagna åtgärder
- Vid behov besluta om åtgärder som avviker från krisplanen

Beträffande förebyggande och förberedande arbete ska Energimyndigheten ha en aktuell förebyggande åtgärdsplan och nationell krisplan i enlighet med försörjningsförordningen (994/2010) för naturgas. Planerna ska innehålla de åtgärder som måste vidtas för att undanröja eller minska konsekvenserna av ett avbrott i gasförsörjningen. Energimyndigheten har föreskriftsrätt på området trygg natur-

gasförsörjning som bl.a. innebär att myndigheten kan föreskriva naturgasföretag och gasanvändare att upprätta en förebyggande åtgärdsplan samt krisplan för sin organisation.

Energimyndigheten medverkar härutöver i EU-kommissionens grupp för samordning av gasförsörjningen (Gas Coordination Group). Gruppens syfte är att underlätta samordningen av åtgärder för trygg gasförsörjning inom EU, både förebyggande och under en kris. Gruppen består av företrädare för medlemsstaterna, särskilt för deras behöriga myndigheter, samt europeiska samarbetsorganet för gasöverföring (European Network of Transmission System operators for Gas – ENTSOG) samt representativa organ för berörd industri och för relevanta konsumenter. Energimyndigheten medverkar även i IEAs SOM och SEQ, i vilka frågor om trygg naturgasförsörjning löpande behandlas.

8.6 Störning eller avbrott i värmeförsörjning

Med begreppet avser vi störning eller avbrott i leverans av värme till kund.

Generellt

Värmeproduktionen kan ske direkt i en fastighet genom t.ex. direktverkande el, förbränning av olja, gas eller pellets i egen panna. I dessa fall är försörjningen beroende av tillförsel av ”råvara”. Produktionen kan även ske i värmeverk, kraftvärmeverk eller i större industrier som sedan distribueras till fastigheten (fjärrvärme). Fjärrvärmerna är den dominerande formen för att värmeförsörja befolkningen och bebyggelse.

Värmeförsörjningen är i hög grad elberoende. El behövs för direktverkande el, pumpar för cirkulation, värmepumpar liksom för ventilations-, styr- och övervakningssystem med mera.

Övergripande ansvar

Energianvändarna har ansvar för att själva klara konsekvenser av störningar i energiförsörjningen. Regeringen betonar i sin skrivelse (2009/10:124) de enskildas ansvar för krisberedskapen, men också att den enskilde behöver få information om vilka egna säkerhetsåtgärder som kan vidtas för att kunna klara en kris, t.ex. långvariga avbrott i el- och värmeförsörjningen. Detta stöd ska den enskilde framförallt få från kommunerna, men också från statliga myndigheter där Energimyndigheten har en roll.

Fastighetsägaren ansvarar för både förebyggande och skadeavhjälpanande åtgärder i värmeförsörjningen. Detta gäller alltifrån villor och fritidshus till flerfamiljshus och kommersiella fastigheter.

Om fastigheten försörjs via fjärrvärme är värmeleverantören ansvarig för leverans enligt överenskommet avtal.

Om det inträffar störningar/avbrott i fjärrvärmeförsörjningen styrs agerandet till största delen av de krisplaner som aktuellt värmebolag har. Inom fjärrvärmebranschen finns samarbeten med mobila panncentraler, reservutrustning m.m.

Om värmeavbrott sker när det är kallt och/eller under lång tid drabbas ofta människor på ett sätt som gör att kommunens krisorganisering behöver aktiveras. Kommunen är ansvarig för alla som vistas i den och måste då ha planer för detta.⁶⁹ Vintertid kan det finnas behov av att upprätta kommunala värmestugor/trygghetspunkter för människor vars hem blivit utkylda. Vid risk för människors liv och hälsa kan det bli aktuellt med omflyttning av utsatta grupper, detta ställer särskilda krav på den kommunala hemtjänsten liksom ansvariga för sjuk- och hälsovård, både landsting, kommuner och privata vårdgivare. Storskaliga och långvariga värmeavbrott vintertid är ett av de värsta katastrofscenarier som kan drabba det svenska samhället. Behoven av åtgärder riskerar inom bara något dygn bli mycket resurskrävande. Relevanta åtgärder kommer bara kunna vidtas om det finns en planering i förväg.

Ei är med stöd av fjärrvärmelagen (2008:263) och enligt sin instruktion (2007:1118) tillsynsmyndighet för fjärrvärmeverksamhet. Ei har emellertid inget ansvar kopplat till robusthet i värmeförsörjningen.

Energimyndighetens roll

Energimyndigheten har inget operativt ansvar kopplat till avbrott i värmeförsörjningen.

Energimyndigheten bevakar och analyserar händelser i värmeförsörjningen, pekar på behov av åtgärder, sprider information om risker, hot och kan föreslå regelförändringar. Vidare stödjer Energimyndigheten det förebyggande arbete som bedrivs av lokala och regionala aktörer som kommuner och energibolag. En annan viktig uppgift är att ge energianvändare råd och vägledning kring hur de kan förebygga och lindra konsekvenser av störningar och avbrott. Myndigheten har ett stort antal skrifter kring värmeberedskap tillgängliga för olika målgrupper.

I ett regeringsuppdrag 2010⁷⁰ har resultatmål för samhällets krisberedskap för värmeförsörjning föreslagit att berörda aktörer, utifrån bl.a. risk- och sårbarhetsanalyser, ska vidta åtgärder som minskar risken för allvarliga störningar i värmeförsörjningen samt att det vid allvarlig störning i värmeförsörjningen finns en planering för att varje individ får tillgång till ett uppvärmt utrymme inom en sådan tid att det inte uppstår hälsorisker. Uppdraget föreslår även att samhällsviktiga system för värmeförsörjningen ska, efter en störning, kunna återställas inom en tidsperiod så att frysskador inte uppstår på byggnader och infrastruktur. I uppdraget föreslås att Energimyndigheten får ansvar för att samordna och följa upp berörda aktörers arbete med resultatmålen för värmeförsörjningen. I Energimyndighetens utredning *GSN Energi – funktionskrav inom olika energislag* (2013–2014), utvecklas detta vidare.

69 Socialtjänstlagen (2001:453) 2a kap. 1 §

70 MSB (2011), *Förslag till resultatmål för samhällets krisberedskap för försörjningen av dricksvatten, livsmedel och värme. Redovisning av regeringsuppdrag Fö2010/697/SSK*. Föreslagna resultatmål värme i denna redovisning har utvecklats av Energimyndigheten.

Bilaga 1. Begrepp

Begrepp	Förklaring	
Allvarlig/extraordinär händelse	Med allvarlig eller extraordinär händelse avses en sådan händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser. Jämför med begreppet kris nedan (begreppen är från olika författningar).	Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap
Ansvarsprincipen	Den som har ansvar för en verksamhet i normala situationer också har motsvarande verksamhetsansvar vid en kris. I ansvarsprincipen ingår också att initiera och bedriva sektorsövergripande samverkan. Ansvarsprincipen innebär därmed ett ansvar för varje myndighet att samverka med andra för att lösa uppgiften, såväl inom sin sektor som utanför sektorn.	Prop. 2005/06:133, Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle, s. 51. Prop. 2007/08:92, Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull
Bevakningsansvarig myndighet	Vissa myndigheter har särskilt ansvar för höjd beredskap. Dessa myndigheter benämns bevakningsansvariga och ska särskilt <ol style="list-style-type: none">1. planera för att kunna anpassa verksamheten inför en förändrad säkerhetspolitisk situation,2. genomföra den omvärldsbevakning och de risk- och sårbarhetsanalyser samt de utvecklingsinsatser som krävs för att myndigheten skall klara sina uppgifter vid höjd beredskap,3. ta ut, utbilda och öva berörd personal för myndighetens verksamhet vid höjd beredskap om dessa aktiviteter inte kan anstå till en skärpt säkerhetspolitisk situation, och4. av medel anvisade för höjd beredskap anskaffa de förnödenheter och den utrustning som myndigheten behöver för att klara sina uppgifter vid höjd beredskap om denna anskaffning inte kan anstå till en skärpt säkerhetspolitisk situation.	Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap
Civilt försvar	Civilt försvar är, i fredstid, det arbete och den verksamhet som bedrivs för att öka samhällets samlade förmåga att motstå väpnat angrepp. Det civila försvaret utvecklas med utgångspunkt i samhällets krisberedskap.	Budgetpropositionen (2012/13:1) för 2013, Utgiftsområde 6: Försvar och samhällets krisberedskap, s 107.
Elbrist	Elbrist är ett vagt samlingsbegrepp för eleffekt- och elenergielbrist	

Begrepp	Förklaring	
Eleffektbrist	I ett elsystem måste tillförseln av el vid varje tidpunkt vara lika stor som uttaget av el. Produktionen i ett elsystem kan dock begränsas av den vid varje tillfälle tillgängliga produktionskapaciteten. Importmöjligheterna är också begränsade dels genom tillgänglig överföringskapacitet i det svenska elnätet och på utlandsförbindelserna, dels genom den aktuella effektbalansen i det angränsande landet. Det finns därför alltid en risk för att elförbrukningen ska bli så stor att det inte finns tillräcklig momentan produktions- och importkapacitet. Det är i sådana situationer som brist på el vid ett givet ögonblick, s.k. effektbrist, uppstår. För att undvika eleffektbrist har Svenska Kraftnät ett antal tekniska och avtalsmässiga mekanismer att tillgå, t.ex. störnings- och effektreserven.	Regeringens proposition 2009/10:113, Effektreserven i framtiden
Elenergibrist	Med elenergibrist menas en långvarig situation då den samlade tillförseln inte förväntas motsvara det samlade behovet av elenergi. En elenergibrist kan främst uppstå på grund av omfattande begränsningar i kapaciteten hos produktionsanläggningarna i kombination med begränsade importmöjligheter. En elenergibrist kan förorsaka omfattande negativa konsekvenser för samhället och kännetecknas av att dessa konsekvenser blir så negativa att det inte längre kan anses acceptabelt att enbart låta marknadens mekanismer hantera situationen. Energimyndigheten har i uppdrag att planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver, genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi.	Energimyndigheten (2013), Energimyndighetens agerande inför, under och efter en elenergikris, dnr 2013-4345
Elavbrott	Med elavbrott menas att elanvändaren inte får leverans av ström när kundens anläggning är elektriskt frånkopplad i en eller flera faser. Tekniskt betyder ett elavbrott att elanläggningen är elektriskt frånkopplad från elnätet. Elavbrott kan delas in i två kategorier, aviserade och oaviserade elavbrott. Aviserade elavbrott är nödvändiga avbrott i elleveransen som nätföretaget måste ha för att kunna utföra underhåll i elnätet. Oaviserade elavbrott är oväntade avbrott på grund av att ett fel uppstår som leder till en bortkoppling av elförsörjningen, till exempel i samband med en storm.	Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet (EIFS 2013:1).
Förmåga i samhällsviktig verksamhet att motstå allvarliga störningar	Förmågan inom ett verksamhets- eller ansvarsområde att motstå allvarliga störningar så att verksamheten kan bedrivas på en sådan nivå att samhället fortfarande kan fungera och säkerställa en grundläggande service, trygghet och omvårdnad om allvarliga störningar skulle inträffa.	Prop. 2007/08:92, Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull
Förvaltningsmyndighet	Självständig organisatorisk enhet inom den statliga eller kommunala förvaltningen som lyder under <i>förvaltningslag (1986:223)</i> . En förvaltningsmyndighet skapas genom att regeringen, efter riksdagens beslut, utfärdar en instruktion för myndigheten med bestämmelser om organisation m.m. samt utser en ledande befattningshavare.	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform

Begrepp	Förklaring	
Geografiskt områdesansvar	Inom ett geografiskt område ska finnas ett organ som verkar för inriktning, prioritering och samordning av tvärsektoriella åtgärder som behöver vidtas i en krissituation. Områdesansvaret handlar om att få till stånd denna samordning. Aktörerna hanterar samma kris men har olika uppgifter. Varje aktör agerar självständigt och leder sin egen verksamhet. Aktörerna måste försäkra sig om att man har samma uppfattning om vad som hänt, hur krisen kommer att utvecklas, vilken inriktning man bör ha för sina åtgärder och vilka prioriteringar som bör göras. (Se 2 kap. 7 § lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap samt 5 och 6 §§ förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.)	Prop. 2007/08:92, Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.
Grundläggande säkerhetsnivå	Minimikrav på förmåga eller funktionalitet i samhällsviktig verksamhet. GSN kan ses som ett samlingsbegrepp för samhällets normala robusthet och förmåga att motstå både vardagliga och allvarliga störningar. Utvecklingen av GSN är ett sätt att skapa förutsättningar för en tillräcklig robusthet i samhällsviktig verksamhet och därmed bidra till förmågan att förebygga och hantera extraordinära händelser och kriser.	Energimyndigheten (2013), Utredningsplan för GSN Energi – Funktionskrav inom olika energislag, Dnr 2012-9068.
Höjd beredskap	Totalförsvaret är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. För att stärka landets försvarsförmåga kan beredskapen höjas. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Under högsta beredskap är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar).	Lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap (1 §)
Kris	En händelse som drabbar många människor och stora delar av samhället och hotar grundläggande värden och funktioner. Kris är ett tillstånd som inte kan hanteras med normala resurser och organisation. En kris är oväntad, utanför det vanliga och vardagliga och att lösa krisen kräver samordnade åtgärder från flera aktörer. Jämför med begreppet allvarlig/extraordinär händelse ovan (begreppen är från olika författningar).	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull
Krisberedskap	Förmågan att genom utbildning, övning och andra åtgärder samt genom den organisation och de strukturer som skapas före, under och efter en kris förebygga, motstå och hantera krissituationer.	Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap 4 §
Krisberedskapsförmåga	Krisberedskapsförmåga delas in i tre delförmågor – krisledningsförmåga, operativ förmåga och förmåga i samhällsviktig verksamhet att motstå allvarliga störningar.	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2009) Samhällets krisberedskapsförmåga 2008, MSB 0034-09.
Krishantering	Förmåga att kunna hantera en kris som inträffar. Bygger både på krisledningsförmåga och på operativ förmåga.	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.

Begrepp	Förklaring	
Krisledningsförmåga	Förmågan inom ett verksamhets- eller ansvarsområde att vid allvarliga störningar leda den egna verksamheten, fatta beslut inom eget verksamhets- eller ansvarsområde, sprida snabb, korrekt och tillförlitlig information och vid behov kunna medverka i samordning och koordinering med andra aktörer och deras åtgärder. (Regeringsbeslut dnr Fö2006/2843/CIV.)	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.
Likhetsprincipen	En verksamhets lokalisering och organisation ska så långt det är möjligt vara densamma såväl under fredstida förhållande som under en kris eller krig.	Prop. 2005/06:133 Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle
Lägesbild	Lägesbild är en sammanställning av uppgifter för att få en bild över vad som har hänt, händer eller kommer att hända.	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull
Lägesuppfattning	Lägesuppfattning är en bedömning av hur det som inträffat påverkar aktörens sammanhang. Lägesuppfattningar bygger således på en lägesbild. Både lägesbild och lägesuppfattning är kopplade till beslutsprocesser och behövs som underlag för att kunna avgöra om agerande krävs på något sätt och i så fall hur.	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull
Närhetsprincipen	En kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga.	Prop. 2005/06:133 Samverkan vid kris – för ett säkrare
Operativ förmåga	Förmågan inom ett verksamhets- eller ansvarsområdet att snarast påbörja åtgärder för att hantera eller medverka i hanteringen av konsekvenserna av inträffade händelser, genomföra de åtgärder som krävs för att avhjälpa, skydda och lindra effekterna av det inträffade. (Regeringsbeslut dnr Fö2006/ 2843/CIV).	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.
Samhällsviktig verksamhet	En verksamhet som uppfyller minst ett av följande villkor: – ett bortfall av eller en svår störning i verksamheten kan ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället, – Verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt	MSBFS 2010:71 Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om statliga myndigheters risk- och sårbarhetsanalyser.
Samordning	Samordning avser aktivitet som innebär att se till att den verksamhet som bedrivs av olika samhällsorgan genomförs med utgångspunkt i gemensamma planeringsförutsättningar och att själva genomförandet inte präglas av divergerande mål mellan olika samhällsorgan. (Propositionen 2001/02:158 Samhällets säkerhet och beredskap).	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.
Samråd	En överläggning för att enas om ett gemensamt handlande. Överläggning, diskussion.	Nationalencyklopedin ToFR, Tillsyns- och föreskriftsrådet
I samråd med	Anger att målet med samrådet har uppnåtts, d.v.s. att det lett till samsyn mellan myndigheterna (man är överens) beträffande produkten. I den mån som man inte är överens bör detta dokumenteras och redovisas av den beslutande myndigheten, särskilt vid regeringsuppdrag.	ToFR, Tillsyns- och föreskriftsrådet

Begrepp	Förklaring	
Efter samråd med	Efter överläggning (med ngn); ofta även med tanke på åstadkommen överenskommelse eller uppnått samförstånd.	ToFR, Tillsyns- och föreskriftsrådet
Samverkan	Samverkan avser den dialog som sker mellan självständiga och sidoordnade samhällsaktörer för att samordnat uppnå gemensamma mål.	Prop. 2007/08:92 Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.
I samverkan med	Innebär att även den som inte har huvuduppdraget bidrar till arbetet. Det innebär också att man är överens. Då man inte är överens bör detta dokumenteras och redovisas av den beslutande myndigheten, särskilt vid regeringsuppdrag.	ToFR, Tillsyns- och föreskriftsrådet
Sektorsansvar	Sektorsansvar som begrepp har inte någon enhetlig betydelse. Begreppet bör inte användas inom krisberedskapen. Istället bör, om myndigheter som nämns i förordningen (2006:942) avses, användas "myndigheter med ett särskilt ansvar för krisberedskapen".	KBM (2007), Sektorsansvar, Dnr: 519/7:4.
Skyddade kunder	"Skyddade kunder" är för svensk del konsumenter som är anslutna till distributionssystem för gas, dvs. småhuskunder och spiskunder. Dessa ska ha en gaskris ges prioritet och ska ha gas i 30 dagar vid bortfall av den största enskilda infrastrukturen som förser Sverige med gas.	Regeringen proposition 2011/12:68
Tjänsteman i beredskap (TiB)	En tjänsteman i beredskap med uppgift att initiera och samordna det inledande arbete för att upptäcka, verifiera, larma och informera vid allvarliga kriser	Regeringsbeslut F62007/436/CIV angående tjänsteman i beredskap och ledningsfunktion enligt förordningen (2006:942) om kris- beredskap och höjd beredskap.
Trygg energiförsörjning	Energisystemens kapacitet, flexibilitet och robusthet att leverera energi i önskad omfattning i tid och rum enligt användarnas behov till en accepterad kostnad samt marknadens, offentlig sektors och användarnas samlade krishanteringsförmåga	Energimyndigheten (2012), Över- siktlig risk- och sårbarhetsanalys över energisektorn i Sverige år 2012 – enligt § 9 förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap. ER 2012:23

Bilaga 2. Förvaltningsmyndigheters instruktioner

I denna bilaga återfinns relevanta delar av instruktionerna för de förvaltningsmyndigheter som främst behandlats i rapporten.

Energimyndigheten

I förordning (2007:1153) med instruktion för Statens Energimyndighet har myndigheten följande uppgifter som rör området trygg energiförsörjning:

- 1 § Statens energimyndighet är förvaltningsmyndighet för frågor om användning och tillförsel av energi. Myndigheten skall verka för att på kort och lång sikt trygga tillgången på el och annan energi på med omvärlden konkurrenskraftiga villkor ...
- 2 § Statens energimyndighet skall
1. verka för rationell tillförsel, omvandling, distribution och användning av energi, ...
 3. inom sitt verksamhetsområde främja forskning och innovation i form av en strategiskt utformad samlad insats som spänner över hela innovationssystemet, i nära samverkan med, och som komplement till, övriga energipolitiska insatser och andra styrmedel som syftar till att nå klimat- och energimål samt energirelaterade miljöpolitiska mål, 4. vara behörig myndighet enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG,
 5. utarbeta underlag för utvärdering och omprövning av de samlade energipolitiska programmen,
 6. bevaka energimarknadernas och energisystemets utveckling och särskilt energiomvandlingens och energianvändningens inverkan på och betydelse för miljö och klimat samt näringslivets konkurrenskraft och den ekonomiska tillväxten.
 7. följa den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och främja svenskt deltagande i internationellt samarbete, ...
 18. inom sitt ansvarsområde för energiberedskap bedriva omvärldsbevakning och analys samt utveckla och samordna samhällets krisberedskapsförmåga och stödja andra myndigheter med expertkompetens inom området, och
 19. vartannat år genomföra och, efter att ha hört Affärsverket svenska kraftnät, till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap redovisa ett identifieringsarbete av potentiella europeiska kritiska infrastrukturer inom undersektorerna olja och gas enligt rådets direktiv 2008/114/EG av den 8 december 2008 om identifiering av, och klassificering som, europeisk kritisk infrastruktur och bedömning av behovet att stärka skyddet av denna. Förordning (2013:468).
- 3 § Myndigheten ska fullgöra Sveriges uppgiftsskyldighet enligt kapitel V i avtalet om ett internationellt energiprogram (IEP) som undertecknades i Paris den 18 november 1974 (SÖ 1975:50) och de uppgifter för krisåtgärder som följer av avtalet. Myndigheten ska även fullgöra de uppgifter som följer av rådets direktiv 2009/119/EG av den 14 september 2009 om skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter.
- Myndigheten ska planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver, genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi. I frågor om planering och samordning ska myndigheten samråda med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- Myndigheten har ett övergripande ansvar för planering av underlag för prioritering av samhällsviktiga elanvändare enligt förordningen (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare. Förordning (2013:468).
- 17§ Statens Energimyndighet ska bistå regeringen med att ta fram underlag till sådan rapportering som faller inom myndighetens ansvarsområde.

Energimarknadsinspektionen

Enligt *förordning (2007:1118) med instruktion för energimarknadsinspektionen* har myndigheten följande uppgifter som rör området trygg energiförsörjning:

1 §	Energimarknadsinspektionens uppgift är att <ol style="list-style-type: none">1. ansvara för tillsynen, regelgivningen och tillståndsprövningen enligt ellagen (1997:857)¹, naturgaslagen (2005:403) och lagen (1978:160) om vissa rörledningar samt för tillsynen och regelgivningen enligt fjärrvärmelagen,3. inom sitt verksamhetsområde verka för<ol style="list-style-type: none">a) effektiv konkurrens på el- och naturgasmarknaderna,b) funktion, effektivitet och konkurrenskraftiga priser på fjärrvärmemarknaderna,c) stärka el-, naturgas- och fjärrvärmekundernas ställning och möjliggöra aktiva valmöjligheter genom lättillgänglig och tillförlitlig information,...5. Följa och analysera utvecklingen på el-, naturgas- och fjärrvärmemarknaderna och lämna förslag till ändringar i regelverk eller andra åtgärder för att främja marknadernas funktion,6. Inom sitt område fullgöra uppgifter som följer av<ol style="list-style-type: none">a) Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/89/EG av den 18 januari 2006 om åtgärder för att trygga elförsörjning och infrastrukturinvesteringar,...e) Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG, ochf) Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG7. för Sveriges räkning delta i utvecklingen av marknaderna för el och naturgas inom Norden och EU.
2§	Energimarknadsinspektionen ska särskilt samverka med <ol style="list-style-type: none">2. Elsäkerhetsverket i frågor som rör leveranssäkerhet och överföringskvalitet i elnätet, och3. Affärsverket svenska kraftnät i frågor som rör utvecklingen av de gemensamma marknaderna för el inom Norden och Europa.

¹ Några exempel på regelgivning är Energimarknadsinspektionens arbete med föreskrifter för elkvalitet, elnätsföretagens risk- och sårbarhetsanalyser, elnätsföretagens rapportering av elavbrott, information om elanvändares rätt till avbrottsersättning respektive skadestånd, samt acceptabla avbrottsstider (fordjupning av ellagens krav).

I Ei:s uppgifter enligt instruktionen⁷¹ ingår bland annat att fullgöra uppgifter inom elförsörjningen som följer av Europaparlamentets och rådets direktiv⁷². I detta direktiv sägs bl.a:

- Övervakning skall i synnerhet omfatta balansen mellan tillgång och efterfrågan på den inhemska marknaden, förväntad framtida efterfrågan, ytterligare kapacitet som planeras eller håller på att anläggas, samt nätens kvalitet och underhållsnivå samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leverans från en eller flera elhandlares sida (art. 4).
- De behöriga myndigheterna skall senast den 31 juli vartannat år offentliggöra en rapport i vilken resultaten av övervakningen ... anges (art. 4).

⁷¹ 1 §, punkt 6 e

⁷² 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG

- Tillsynsmyndigheten ska ha följande skyldigheter:
 -
 - Hur överbelastningssituationer hanteras inom nationella elnät och sammanlänknings- och hur reglerna för hantering av överbelastning tillämpas (art. 37 (9)).
 -
 - Den tid som överförings- och distributionsföretag behöver för att genomföra sammanlänknings- och reparationer (art. 37 (1) (m)).
 -
 - Säkerställa att systemansvariga för och, i förekommande fall, ägare av överförings- och distributionssystem, liksom elföretag, fullgör sina skyldigheter enligt direktivet (art. 37 (1) (b)).
 -

I Ei:s uppgifter enligt instruktionen⁷³ ingår bland annat att fullgöra uppgifter inom naturgasförsörjningen som följer av Europaparlamentets och rådets direktiv⁷⁴. I detta direktiv sägs bl.a:

- Medlemsstaterna skall se till att frågor som rör försörjningstrygghet övervakas (art. 5).
- Denna övervakning skall i synnerhet omfatta balansen mellan tillgång och efterfrågan på den inhemska marknaden, förväntad framtida efterfrågan och tillgängliga leveranser, ytterligare kapacitet som planeras eller håller på att anläggas, samt nätets kvalitet och underhållsnivå samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leveranser från en eller flera gashandlares sida (art. 5).
- De behöriga myndigheterna skall senast den 31 juli varje år offentliggöra en rapport i vilken resultaten av övervakningen ... anges (art. 5).
- Tillsynsmyndighetens skyldigheter och befogenheter:
 -
 - Övervaka den tid som systemansvariga för överförings- eller distributionssystemen behöver för att genomföra sammanlänknings- och reparationer (art. 41 (1) (m)).
 -
 - Säkerställa att systemansvariga för och, i förekommande fall, ägare av överförings- och distributionssystem, liksom naturgasföretag, fullgör sina skyldigheter enligt direktivet (art. 1 (1) (b)).

⁷³ 1 §, punkt 6 f

⁷⁴ 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG

- Övervaka de investeringsplaner som de systemansvariga för överförings-system utarbetar och i sin årsrapport presentera en bedömning av i vilken mån dessa investeringsplaner är förenliga med den gemenskapsomfattande nätutvecklingsplan som avses i artikel 8.3 b i förordning (EG) nr 715/2009, varvid bedömningen får innefatta rekommendationer om ändring av dessa investeringsplaner (art. 41 (1) (g)).

Affärsverket svenska kraftnät

Förordning (2007:1119) med instruktion för Affärsverket svenska kraftnät reglerar myndighetens uppgifter. Där framgår bland annat följande med bäring på området trygg energiförsörjning:

1 §	Svenska kraftnät har till uppgift att på ett affärsmässigt sätt förvalta, driva och utveckla ett kostnadseffektivt, driftsäkert och miljöanpassat kraftöverföringssystem, ...
2 §	Svenska kraftnät är systemansvarig myndighet enligt 8 kap. 1 § ellagen (1997:857) och 1 § förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el.Svenska kraftnät är även elberedskapsmyndighet enligt elberedskapslagen (1997:288).
3 §	Svenska kraftnät ska också <ol style="list-style-type: none"> 1. bygga ut stamnätet baserat på samhällsekonomiska lönsamhetsbedömningar, 2. svara för tillsyn i frågor om driftsäkerhet hos det nationella elsystemet enligt ellagen (1997:857) och förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el, 3. främja konkurrensen på elmarknaden, ... 5. svara för beredskapsplaneringen inom sitt verksamhetsområde under kris- eller krigsförhållanden, ... 7. främja dammsäkerheten i landet ... 11. bevaka tillgången på höglastkapacitet i det svenska elsystemet och löpande förmedla information om effekttillgång till marknadens aktörer, ... 16. vartannat år genomföra och, efter att ha hört Statens energimyndighet, till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap redovisa ett identifieringsarbete av potentiella europeiska kritiska infrastrukturer inom undersektorn el enligt rådets direktiv 2008/114/EG av den 8 december 2008 om identifiering av, och klassificering som, europeisk kritisk infrastruktur och bedömning av behovet att stärka skyddet av denna.
4 §	I krig eller när regeringen annars bestämmer är det Svenska kraftnäts uppgift att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser. När förbrukningsreglering av el införts har Svenska kraftnät till uppgift att, i den utsträckning regeringen föreskriver, svara för långsiktig planering och inriktning av elproduktionen.

Elsäkerhetsverket

Förordningen (2007:1121) med instruktion för Elsäkerhetsverket anger följande:

- 1 § Elsäkerhetsverket är förvaltningsmyndighet för tekniska säkerhetsfrågor på elområdet. De övergripande målen för verksamheten är att förebygga skador orsakade av elektricitet på person och egendom samt störningar på radiokommunikation och näringsverksamhet inom området elektromagnetisk kompatibilitet (EMC). Verket ska svara för att bygga upp, upprätthålla och utveckla en god säkerhetsnivå för elektriska anläggningar och elektrisk materiel samt medverka till en tillfredsställande elektromagnetisk kompatibilitet...

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

MSB:s verksamhet styrs av förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap:

- 1 § Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris.
- Myndigheten ska
1. utveckla och stödja samhällets beredskap mot olyckor och kriser och vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder,
 2. arbeta med samordning mellan berörda aktörer i samhället för att förebygga och hantera olyckor och kriser,
 3. bidra till att minska konsekvenser av olyckor och kriser,
 4. följa upp och utvärdera samhällets krisberedskapsarbete, och
 5. se till att utbildning och övningar kommer till stånd inom myndighetens ansvarsområde.
- 2 § Myndigheten ska i samverkan med myndigheter, kommuner, landsting, organisationer och företag identifiera och analysera sådana sårbarheter, hot och risker i samhället som kan anses vara särskilt allvarliga. Myndigheten ska vidare tillsammans med de ansvariga myndigheterna genomföra en övergripande planering av åtgärder som bör vidtas. Myndigheten ska värdera, sammanställa och rapportera resultatet av arbetet till regeringen.
- 7 § Myndigheten ska ha förmågan att bistå med stödresurser i samband med allvarliga olyckor och kriser samt stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris. Myndigheten ska se till att berörda aktörer vid en kris får tillfälle att
1. samordna krishanteringsåtgärderna,
 2. samordna information till allmänhet och media,
 3. effektivt använda samhällets samlade resurser och internationella förstärkningsresurser, och
 4. samordna stödet till centrala, regionala och lokala organ i fråga om information och lägesbilder.
- Myndigheten ska ha förmågan att bistå Regeringskansliet med underlag och information i samband med allvarliga olyckor och kriser.
- 10 § Myndigheten ska såväl områdesvis som på en övergripande samhällsnivå följa upp och utvärdera krisberedskapen och bedöma om vidtagna åtgärder fått önskad effekt. Myndigheten ska kunna göra en samlad bedömning av olycksutvecklingen och det säkerhetsarbete som är kopplat till denna.

Länsstyrelsen

I *förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion 52–54 §§ framgår länsstyrelsens uppgifter inom krisberedskap och höjd beredskap:*

- 52 § Länsstyrelsen är geografiskt områdesansvarig myndighet enligt förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap och den högsta civila totalförsvarsmyndigheten inom länet. Genom sin verksamhet ska länsstyrelsen minska sårbarheten i samhället, bevaka att risk- och beredskapshänsyn tas i samhällsplaneringen samt utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida krissituationer och höjd beredskap.
- 54 § Länsstyrelsen ska avseende krisberedskap vara sammanhållande inom sitt geografiska område och före, under och efter en kris verka för samordning och gemensam inriktning av de åtgärder som behöver vidtas.
Länsstyrelsen ska särskilt
1. ansvara för att en samlad regional lägesbild sammanställs vid krissituationer,
 2. stödja de aktörer som är ansvariga för krisberedskapen i länet avseende planering, risk- och sårbarhetsanalyser samt utbildning och övning,
 3. ha ett regionalt råd för skydd mot olyckor och krisberedskap, i vilket representanter för länsstyrelsen och berörda aktörer i krisanteringssystemet bör ingå, för att skapa nödvändig samordning,
 4. upprätta regionala risk- och sårbarhetsanalyser som ska kunna användas som underlag för egna och andra berörda aktörers krisberedskapsåtgärder,
 5. följa upp kommunernas tillämpning av lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap,
 6. årligen till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap rapportera vilka beredskapsförberedelser som kommuner och landsting vidtagit och samtidigt redovisa en bedömning av effekten av de vidtagna förberedelserna, samt
 7. verka för att den verksamhet som berörda aktörer bedriver inom länet avseende krisberedskap bidrar till att en grundläggande förmåga till civilt försvar uppnås.

Länsstyrelsens geografiska områdesansvar på regional nivå regleras i *förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap:*

- 7 § Länsstyrelsen skall inom sitt geografiska område i fråga om sådana situationer som avses i 9 § vara en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer, som exempelvis kommuner, landsting och näringsliv, och den nationella nivån, samt verka för att:
- regionala risk- och sårbarhetsanalyser sammanställs,
 - nödvändig samverkan inom länet och med närliggande län sker kontinuerligt,
 - under en kris samordna verksamhet mellan kommuner, landsting och myndigheter,
 - informationen till allmänheten och företrädare för massmedia under sådana förhållanden samordnas, och
 - efter beslut av regeringen prioritera och inrikta statliga och internationella resurser som ställs till förfogande.

Kommuner

Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

Av lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, framgår följande:

2 kap. 1 §	<p>Kommuner och landsting skall analysera vilka extraordinära händelser i fredstid som kan inträffa i kommunen respektive landstinget och hur dessa händelser kan påverka den egna verksamheten. Resultatet av arbetet skall värderas och sammanställas i en risk- och sårbarhetsanalys.</p> <p>Kommuner och landsting skall vidare, med beaktande av risk- och sårbarhetsanalysen, för varje ny mandatperiod fastställa en plan för hur de skall hantera extraordinära händelser.</p> <p>Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om risk- och sårbarhetsanalyser samt planer för hanteringen av extraordinära händelser.</p>
2 kap. 7 §	<p>Kommuner skall inom sitt geografiska område i fråga om extraordinära händelser i fredstid verka för att</p> <ol style="list-style-type: none">1. olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning i planerings- och förberedelsearbetet,2. de krishanteringsåtgärder som vidtas av olika aktörer under en sådan händelse samordnas, och3. informationen till allmänheten under sådana förhållanden samordnas.
3 kap. 3 §	<p>Kommunen skall under höjd beredskap eller när ransoneringslagen (1978:268) i annat fall tillämpas, i den omfattning som regeringen i särskilda fall beslutar,</p> <ol style="list-style-type: none">1. vidta de åtgärder som behövs för försörjningen med nödvändiga varor,2. medverka vid allmän prisreglering och ransonering, och3. medverka i övrigt vid genomförandet av åtgärder som är viktiga för landets försörjning.

Kommunöverenskommelsen⁷⁵

Sida 2 – 3	<p>Kraven på kommunen i samhällets krishanteringssystem kan sammanfattas i följande <i>målbild</i>.</p> <p>Kommunen har god kunskap om risker och sårbarhet, som kan påverka kommunens verksamhet. Konsekvenserna för den egna verksamheten har analyserats.</p> <p>Kommunen har en planering för hur risker och sårbarhet skall undanröjas eller minskas. Kommunen har också en planering för hur den skall hantera konsekvenserna av en extraordinär händelse.</p> <p>Kommunen har god förmåga att hantera en extraordinär händelse, d.v.s. att vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa samhällsviktig verksamhet som måste upprätthållas och att ge invånare och media tillräcklig och korrekt information om händelsen.</p> <p>Kommunen har en samlad bild av risker, sårbarhet och förberedelser för krishanteringen inom kommunens geografiska område.</p> <p>Kommunen verkar för samordning av all krishantering i det förberedande arbetet och i det akuta skedet, som berörda aktörer inom det geografiska området ansvarar för.</p> <p>Kommunen kan vid behov och om så bedöms lämpligt samordna kontakterna med t.ex. länsstyrelsen och centrala myndigheter och andra kommuner.</p>
---------------	--

75 SKL/MSB (2013), Överenskommelse om kommunernas krisberedskap – Precisering av mål och ersättning för uppgifter i LEH, Diariennr SKL 12/6159, MSB 2012-554.

Kommunens uppgifter

Kommunfullmäktige fastställer mål och riktlinjer för kommunens verksamhet. Dessa skall innefatta bl.a. en lägsta godtagbar nivå för den del av den normala verksamheten som alltid måste kunna upprätthållas oavsett omfattning och karaktär på en inträffad kris.

Kommunen skall härutöver på uppdrag av staten utföra följande uppgifter.

1. Risk- och sårbarhetsanalyser

Genom lagen (2002:833) om extraordinära händelser i fredstid hos kommuner och landsting, som trädde i kraft den 1 januari 2003, har kommunen en skyldighet att för varje ny mandatperiod fastställa en plan för hur den skall hantera extraordinära händelser.

Kommunens planer skall baseras på nämndvisa risk- och sårbarhetsanalyser för all verksamhet som måste kunna upprätthållas vid en extraordinär händelse inklusive sådan verksamhet som bedrivs av hel eller delägda kommunala företag.

Det viktigaste syftet med analyserna är att

- öka medvetande och kunskap hos beslutsfattare och verksamhetsansvariga,
- ge underlag för information till kommuninvånare och anställda,
- ge underlag för planering och genomförande av åtgärder, som minskar risker och sårbarhet,
- stödja den fysiska planeringen och
- utveckla förmågan att hantera inträffade kriser.

Kommunen bör samordna arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser med övrigt förebyggande arbete i kommunen, särskilt med upprättandet av handlingsprogram enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

2. Geografiskt områdesansvar

Kommunen skall verka för att de förberedelser för hantering av en extraordinär händelse som inom kommunens geografiska område genomförs av statliga myndigheter, landstinget samt organisationer och företag samordnas.

Vid en inträffad extraordinär händelse skall kommunen verka för samordningen av kris-hanteringen inom kommunens geografiska område.

Sammanfattningsvis innebär detta geografiska områdesansvar att kommunen skall

- göra en samlad analys av sådana risker och sådan sårbarhet i kommunens geografiska område som kan leda till en extraordinär händelse och göra denna analys känd för berörda aktörer,
- vara sammankallande för ett krishanteringsråd (eller motsvarande) med representanter för de lokala krisaktörerna,
- verka för att de lokala krisaktörernas förberedelser för hanteringen av en extraordinär händelse samordnas,
- verka för att de lokala krisaktörernas åtgärder vid en extraordinär händelse samordnas,
- verka för att informationen till allmänheten vid en extraordinär händelse samordnas,
- kunna lämna en samlad information till länsstyrelsen om läget i kommunen i fråga om risker och sårbarhet och om de lokala krisaktörernas förberedelser för hanteringen av en extraordinär händelse samt
- kunna ge länsstyrelsen en samlad rapport om läget i kommunen vid en extraordinär händelse och om de lokala krisaktörernas vidtagna och planerade åtgärder med anledning av händelsen.

Alla berörda aktörer har inte en sådan representation i kommunen att de kan medverka i samordningen. Det gäller bl.a. en del statliga myndigheter och statligt ägda bolag. I vissa avseenden måste därför samordningen ske genom länsstyrelsens försorg.

3. Utbildning, övning

Kommunen skall svara för att förtroendevalda och anställda får erforderlig utbildning för att kunna lösa sina uppgifter och att övning av kommunens ledning och berörda förvaltningar sker regelbundet.

Sida 3–5 (forts.)	<p>4. Höjd beredskap</p> <p>Kommunen skall förvara, vårda, underhålla och redovisa den skyddsutrustning för allmänheten och den räddningstjänstmateriel för krig som ställs till kommunens disposition av staten. Kommunen äger rätt att utnyttja räddningstjänstmaterielen i den fredstida räddningstjänsten enligt riktlinjer som meddelas av Statens räddningsverk. Kommunen skall vidare underhålla och prova de aggregat för utomhusalarmering, som behövs för höjd beredskap.</p> <p>5. Rapportering</p> <p>Kommunen skall hålla länsstyrelsen underrättad om vilka åtgärder för att minska risker och sårbarhet i kommunen och för att förbättra krishanteringsförmågan som kommunen vidtagit.</p> <p>Vid en inträffad extraordinär händelse skall kommunen ge länsstyrelsen fortlöpande information om läget i kommunens egen verksamhet och i det geografiska området.</p> <p>När hanteringen av en extraordinär händelse slutförts skall kommunen se till att händelsen undersöks för att i skälig omfattning klarlägga orsakerna till händelsen, förloppet och hur insatsen har genomförts.</p>
-------------------------	--

Lagen om kommunal energiplanering (1977:439)

1 §	<p>Kommun skall i sin planering främja hushållningen med energi samt verka för en säker och tillräcklig energitillförsel.</p>
2 §	<p>Kommun skall vid sin planering undersöka förutsättningarna att genom samverkan med annan kommun eller betydande intressent på energiområdet såsom processindustri eller kraftföretag gemensamt lösa frågor som har betydelse för hushållningen med energi eller för energitillförseln. Finnes förutsättning för sådan gemensam lösning föreligga, skall den tagas till vara i planeringen.</p>
3 §	<p>I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen. I en sådan plan skall finnas en analys av vilken inverkan den i planen upptagna verksamheten har på miljön, hälsan och hushållningen med mark och vatten och andra resurser.</p> <p>Planen beslutas av kommunfullmäktige. Lag (1998:836).</p> <p>.....</p>
7 §	<p>Kommun är skyldig att på begäran av myndighet som regeringen be stämmer lämna myndigheten uppgifter om fullgörandet av kommunens skyldighet enligt 1, 2 eller 3 §. Lag (1981:601).</p> <p>.....</p>

Bilaga 3. Regleringar

Nedan redovisas kortfattat ett urval av regleringar som berör trygg energiförsörjning och de myndigheter som behandlas i rapporten.

EU-/EG-direktiv och förordningar

Följande direktiv/förordningar har stor betydelse för arbetet med trygg energiförsörjning.

Lissabonfördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, 2007/C 306/01, artikel 194

Lissabonfördraget, som trädde i kraft den 1 december 2009, innehåller ett särskilt kapitel om energi där de övergripande målen för energipolitiken definieras. Ett av målen är att garantera energiförsörjningen i unionen. I och med fördraget infördes även en solidaritetsprincip mellan medlemsländerna. Den innebär att om ett EU-land har svårt att trygga sin energiförsörjning ska andra medlemsländer hjälpa till med försörjningen.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG

Förordningen innebär att varje medlemsstat ska vidta åtgärder som förebygger försörjningsstörningar för naturgas samt planerar för hantering av eventuellt uppkomna försörjningsstörningar. I varje medlemsstat ska finnas en behörig myndighet som ska ansvara för att genomföra de åtgärder som gasförsörjningsförordningen innehåller.

Rådets direktiv 2009/119/EG av den 14 september 2009 om skyldighet för medlemsstaterna att inneha minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter.

Direktivet fastställer regler för att med hjälp av tillförlitliga och transparenta mekanismer som bygger på solidaritet mellan medlemsstaterna, säkerställa en hög nivå av säkerhet när det gäller oljeförsörjningen i gemenskapen, vidmakthålla minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter samt införa de förfaranden som är nödvändiga om det uppstår allvarliga brister. Upphäver direktiv 73/238/EEG och 2006/67/EG och beslut 68/416/EEG.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG

I detta direktiv fastställs gemensamma regler för produktion, överföring, distribution och leverans av el, samt bestämmelser om konsumentskydd, i syfte att förbättra och integrera konkurrensutsatta elmarknader i gemenskapen. Det innehåller regler för elsektorns organisation och funktion, öppet tillträde till marknaden, kriterier och förfaranden som ska tillämpas för anbud, för beviljande av tillstånd och för driften av system. Det fastställer även krav på samhällsomfattande tjänster och elkonsumenters rättigheter och klargör konkurrenskraven.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG.

I detta direktiv fastställs gemensamma regler för överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas. Det innehåller regler om naturgassektorns organisation och funktion, tillträde till marknaden och de kriterier och förfaranden som ska tillämpas vid beviljande av tillstånd för överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas samt drift av system. Direktivet gäller även för biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas som kan föras in i och transporteras genom naturgassystemet.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG.

Förordningen, ersätter Rådets direktiv 2004/67/EG av den 26 april 2004 om åtgärder för att säkerställa en tryggad naturgasförsörjning. Förslaget innebär en tydlig precisering när det gäller kraven på medlemsstaternas krisorganisation, riskanalys, planering för att minska riskerna för störning samt planering av åtgärder vid störning.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/89/EG av den 18 januari 2006 om åtgärder för att trygga elförsörjning och infrastrukturinvesteringar.

Syftet med direktivet är att trygga elförsörjningen för att se till att den inre marknaden för el fungerar väl samt att garantera en tillräcklig nivå av produktionskapacitet och en tillräcklig balans mellan utbud och efterfrågan samt en lämplig nivå av överföringsförmåga mellan medlemsstaterna så att den inre marknaden utvecklas.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG (energieffektiviseringsdirektivet)

Syftet med direktivet är att fastställa en gemensam ram för att främja energieffektivisering i unionen. Detta för att säkerställa att det av Europiska rådet antagna målet om 20 procent primärenergi besparing år 2020 ska uppfyllas, men också för att bana väg för ytterligare energieffektivisering därefter.

Rådets direktiv 2008/114/EG av den 8 december 2008 om identifiering av, och klassificering som, europeisk kritisk infrastruktur och bedömning av behovet att stärka skyddet av denna.

Direktivet behandlar EPCIP (European Program for Critical Infrastructure Protection) och fastställer ett förfarande för identifiering av och klassificering av europeisk kritisk infrastruktur och en gemensam metod för bedömning av behovet att stärka skyddet av sådan infrastruktur för att bidra till att skydda människor.

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) Nr 713/2009 av den 13 juli 2009 om inrättande av en byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter.

Genom denna förordning inrättas en byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter. Byråns syfte ska vara att bistå de tillsynsmyndigheter som avses i

artikel 35 i 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och artikel 39 i direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas att på gemenskapsnivå utöva de tillsynsuppgifter som utförs i medlemsstaterna och vid behov samordna deras verksamhet.

Regleringar inom respektive energiområde

Nedan beskrivs generella förteckningar och författningar för statliga myndigheter inom energiområdena el, värme, olja och kol, samt naturgas.

El

Ellagen (1997:857)

I lagen ges föreskrifter om elektriska anläggningar, om handel med el i vissa fall samt om elsäkerhet. Berörda myndigheter är Ei, Svenska Kraftnät och Elsäkerhetsverket.

Elförordning (2013:208)

I denna förordning finns kompletterande bestämmelser till ellagen (1997:857). Berörd myndighet är Ei. I förordningen anges frågor som Ei ska handlägga i och med sitt ansvar som nätmyndighet enligt 1 kap. 7 § ellagen (1997:857). Förordningen tar bl.a. upp nätkoncession (ansökan, handläggning av ärenden, omprövning), god kvalitet på överföringen av el, underlag och information om leveranssäkerhet och övervakningsplan,

Förordning (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare

I denna förordning finns bestämmelser om planering och framtagande av underlag för att styra el till samhällsviktiga elanvändare i en situation där överföring av el måste begränsas eller avbrytas. Energimyndigheten har ett övergripande ansvar för att planeringen genomförs och för att underlag tas fram. Energimyndigheten ska, i samråd med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Svenska kraftnät samt andra berörda aktörer, ansvara för att vidareutveckla och följa upp metoden för planering samt utformningen av dokument för planeringsarbetet. Länsstyrelserna ska enligt förordningen lämna beslutsunderlag till Svenska Kraftnät m.fl. avseende styrel, dvs. identifiering och prioritering av samhällsviktiga elanvändare

Proposition (2010/11:70) om tredje inre marknadspaketet för el och naturgas

I propositionen föreslogs nya lagar om certifiering av företag som bedriver överföring av el i stamledningar respektive naturgas genom högtrycksledningar. Vidare föreslogs ett antal ändringar i ellagen (1997:857) och naturgaslagen (2005:403). Riksdagen biföll regeringens förslag (bet. 2010/11:NU21). För bakgrundsinformation till propositionen, se Nya el- och gasmarknadsutredningen (NELGAs) betänkande Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas – Fortsatt europeisk harmonisering (SOU 2010:30).

Starkströmsförordning 2009:22

Förordningen innehåller föreskrifter i anslutning till ellagen (1997:857) om elsäkerhet i fråga om elektriska anläggningar och anordningar som är avsedda att anslutas till sådana anläggningar.

Förordning (1994:1806) om systemansvaret för el

Berörd myndighet är Svenska Kraftnät. Förordningen innehåller bl.a. vad balansansvarige ska rapportera in till Svenska Kraftnät. (Enligt ellagen ska Affärsverket svenska kraftnät, Svenska Kraftnät, ha systemansvaret för el och vara tillsynsmyndighet i frågor om driftsäkerhet hos det nationella elsystemet).

Förordning (1995:1145) om redovisning av nätverksamhet

Denna förordning innehåller närmare föreskrifter om redovisning och revision av nätverksamhet enligt ellagen.

Förordning (1999:716) om mätning, beräkning och rapportering av överförd el

Berörd myndighet är Svenska Kraftnät. Innehavare av nätkoncession för område är inom sitt schablonberäkningsområde skyldig att enligt denna förordning utföra sådan mätning, beräkning och rapportering som nämns i 3 kap. 10 § ellagen (1997:857). Innehavare av nätkoncession för linje (region- eller stamnät) är skyldig att enligt föreskrifterna i denna förordning utföra sådan mätning och rapportering som nämns i 3 kap. 10 § ellagen. Förordning gäller bara vid mätning, beräkning och rapportering som nätkoncessionshavaren utför för någon annans räkning.

Proposition (2008/09:142) om genomförande av elförsörjningsdirektivet (2005/89/EG)

I propositionen behandlas genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/89/EG av den 18 januari 2006 om åtgärder för att trygga elförsörjning och infrastrukturinvesteringar (elförsörjningsdirektivet). I propositionen konstateras att huvuddelen av direktivets bestämmelser redan är genomförda i svensk lagstiftning. Endast några bestämmelser i artikel 4 kräver genomförandeåtgärder, som föreslås ske genom ett tillägg i ellagen (1997:857).

Elberedskapslag (1997:288)

Lagen innehåller bestämmelser om skyldighet att vidta beredskapsåtgärder inom elsektorn. Bestämmelserna gäller för den som bedriver produktion av el, handel med el eller sådan överföring av el som sker med stöd av nätkoncession enligt 2 kap. 1 § ellagen (1997:857).

Förordning (1997:294) om elberedskap

Svenska kraftnät ska vara elberedskapsmyndighet och får meddela föreskrifter om beredskapsåtgärder enligt elberedskapslagen (1997:288). Förordningen innehåller t.ex. kompletterande uppgifter om att elberedskapsmyndigheten får ge ut föreskrifter om risk- och sårbarhetsanalyser.

Förordning (1995:1296) om vissa avgifter på elområdet

Förordning innehåller bestämmelser om avgifter för att finansiera statlig elsäkerhetsverksamhet (elsäkerhets- avgift), verksamhet vid nätmyndigheten (nätövervakningsavgift) samt åtgärder och verksamhet enligt elberedskapslagen (1997:288) (elberedskapsavgift).

Lag (1992:1512) om elektromagnetisk kompatibilitet

Elsäkerhetsverket får meddela föreskrifter inom området om

- 1.) krav på egenskaper hos eller användning av utrustning för att den skall kunna fungera tillfredsställande i sin elektromagnetiska omgivning utan att orsaka oacceptabla elektromagnetiska störningar för annan utrustning (elektromagnetisk kompatibilitet),
- 2.) kontroll och märkning av utrustning med avseende på dess elektromagnetiska kompatibilitet, och
- 3.) information som skall följa med utrustning och som avser uppgifter.

Lag (2003:436) om effektreserv

Lagen tar upp att den myndighet som enligt 8 kap. 1 § första stycket ellagen (1997:857) har systemansvaret för el (den systemansvariga myndigheten dvs. Svenska Kraftnät), har ansvaret för att en effektreserv om högst 2 000 megawatt finns tillgänglig. Vidare tar lagen upp att balansansvarig ska till systemansvarig myndighet betala en avgift för täckande av de kostnader som uppstår för myndigheten.

Proposition (2009/10:113) Effektreserven i framtiden

I propositionen redovisade regeringen sin bedömning av hur frågan om att upprätthålla effektbalansen i det svenska nationella elsystemet ska hanteras i ett längre perspektiv. En successiv övergång till en marknadslösning bör ske genom en stegvis nedtrappning av den centralt upphandlade effektreservens omfattning med början 2011 och fram till och med den 15 mars 2020. För att möjliggöra en sådan nedtrappning föreslås att giltighetstiden för lagen (2003:436) om effektreserv förlängs till och med sistnämnda datum. I propositionen föreslås vidare att den systemansvariga myndigheten ska kunna ingå avtal om minskad elförbrukning även med elleverantörer och inte endast med elanvändare.

Lag (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar

Denna lag innehåller bestämmelser om särskild förvaltning och om inlösen av elektriska anläggningar.

Förordning (1993:1067) om elektromagnetisk kompatibilitet

Denna förordning innehåller bestämmelser om elektromagnetisk kompatibilitet (EMC) för utrustning. Förordningen innehåller bl.a. skyddskrav, marknadstillträde och användning av utrustning.

Radiostörningsförordning (1985:625)

Förordningen innehåller säkerhetskrav. Elsäkerhetsverket som får föreskriva inom området. Förordningen behandlar även Ei:s tillsyn på området.

Kungörelse (1958:558) om elektrisk svagströmslednings anordnande i förhållande till starkströmsledning

Förordningen innehåller bestämmelser om den som ska framdragna svagströmsledning, t.ex. att anmälan ska göras till innehavare av redan befintlig starkströmsledning för samråd om lämpliga skyddsåtgärder.

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet (EIFS 2013:1).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om övervakningsplan enligt ellagen (EIFS 2012:5).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om redovisning av nätverksamhet (EIFS 2012:4).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om ursprungsmärkning av el (EIFS 2011:4, konsoliderad EIFS 2011:4, ändrad EIFS 2012:1).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om mätning, beräkning och rapportering av överförd el (EIFS 2011:3, ändrad EIFS 2012:2, konsoliderad EIFS 2011:3).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om vad som avses med kvaliteten i nätkoncessionshavarens sätt att bedriva nätverksamheten vid fastställande av intäktsram (EIFS 2011:1).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om nätkoncessionshavares förslag till intäktsram och insamling av uppgifter för att bestämma intäktsramens storlek (EIFS 2010:6).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om skyldighet att rapportera elavbrott för bedömning av leveranskvaliteten i elnäten (EIFS 2010:5).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om risk- och sårbarhetsanalyser och åtgärdsplaner avseende leveranssäkerhet i elnäten (EIFS 2010:3).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om elleverantörers skyldighet att lämna uppgift om priser och leveransvillkor som tillämpas mot elanvändare (EIFS 2010:2, ändrad EIFS 2011:5).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter om offentliggörande av tariffer och metoder som används för att utforma avgifter för anslutning (EIFS 2012:3).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om mätning och rapportering av överförd naturgas samt anmälan om leverans och balansansvar (EIFS 2008:1).

Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om information avseende avbrottsersättning respektive skadestånd till elanvändare (STEMFS 2007:2).

Statens energimyndighets föreskrifter om offentliggörande av avgifter och övriga villkor för överföring av el (NUTFS 1999:1).

Affärsverket svenska kraftnäts föreskrifter och allmänna råd om elberedskap (SvKFS 2013:2).

Affärsverket svenska kraftnäts föreskrifter och allmänna råd om säkerhets-skydd (SvKFS 2013:1).

Affärsverket svenska kraftnäts föreskrifter och allmänna råd om drift-säkerhetsteknisk utformning av produktionsanläggningar (SvKFS 2005:2).

Affärsverket svenska kraftnäts föreskrifter och allmänna råd om utrustning och förberedelse för samt genomförande av förbrukningsfrånkoppling (SvKFS 2012:1).

Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om ransonering av el för större industriella förbrukare (förslag, dnr 60-11-5524)

Statens energimyndighets föreskrifter om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare (STEMFS 2013:4)

Värme

Fjärrvärmelag (2008:263)

Syftet med lagen är framförallt att stärka kundens ställning. Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om prisinformation, ändringar i avtalsvillkoren, fjärrvärmebolagens skyldighet att upprätta årsrapport samt kundens rätt till medling. Medlingen hanteras av Fjärrvärmenämnden, som är tillsatt av Energimyndigheten.

Fjärrvärmeförordning (2008:526)

Enligt förordningen är det Energimarknadsinspektionen som har i uppgift att meddela föreskrifter kring vilka skyldigheter fjärrvärmeföretag har vad gäller att lämna prisinformation till allmänheten. Energimarknadsinspektionen är tillsynsmyndighet, som även har i uppdrag att se till att fjärrvärmeföretagen följer fjärrvärmelagens föreskrifter och villkor. Det är Fjärrvärmenämnden vid Energimyndigheten som, enligt förordningen, medlar enligt fjärrvärmelagen. I förordningen fastställs även hur en påminnelse och utebliven betalning till en konsument ska vara utformad.

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om redovisning av fjärrvärmeverksamhet (EIFS 2010:1).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter om skyldigheten för fjärrvärmeföretag att lämna prisinformation till allmänheten (EIFS 2009:3).

Olja och kol

Lag (2012:806) om beredskapslagring av olja

Lag (2012:806) om beredskapslagring av olja, avser att trygga tillgången på olja och/eller petroleumprodukter genom att ålägga vissa aktörer skyldighet att hålla minimilager av bränslen. Med lagen genomförs EU:s direktiv 2009/119/EG om EU-ländernas skyldighet att inneha ett minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter i svensk lagstiftning. Det nya direktivet har närmast sig IEAs krav och rapporteringar på beredskapslager. En skillnad i den nya svenska lagstiftningen mot den gamla är att bolag som säljer eller förbrukar flygbränsle har lagrings-skyldighet. Syftet med lagen är att säkerställa tillgången till bränsle vid allvarliga försörjningsavbrott. Energimyndigheten är tillsynsmyndighet.

Förordning (2012:873) om beredskapslagring av olja

Förordning innehåller bestämmelser som ansluter till lagen (2012:806) om beredskapslagring av olja. Energimyndigheten är tillsynsmyndighet som prövar frågor enligt lagen (2012:806) om beredskapslagring av olja och enligt denna förordning.

Oljekrislag (1975:197)

Lagen tillämpas för att säkerställa fullföljandet av Sveriges åtaganden i det avtal om ett internationellt energiprogram (IEP) som undertecknades i Paris den 18 november 1974.. Lagen tar upp frågor kring ransonering, förfogande och ersättning.

Oljekrisförordning (1975:198)

Förordningen innehåller föreskrifter om uppgiftsskyldighet som avses i 14 § oljekrislagen (1975:197) och meddelas av Energimyndighet. Ärende om föreskrift av större vikt får dock hänskjutas till regeringen. Energimyndighet utövar även befogenheter, som avses i 15 § oljekrislagen. Förordningen innehåller även bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittne.

Förordning (1994:795) om tillstånd för kraftverk avsedda att drivas med oljebränslen

Förordningen tillämpas på anläggningar i vilka ånga framställs för produktion av elektrisk kraft genom förbränning eller förgasning av bränslen, vilket innefattar reservkraftsanläggningar.

Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om beredskapslagring av olja (STEMFS 2012:7).

Naturgas

Lag (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

Denna lag gäller hantering, överföring och import av brandfarliga och explosiva varor samt sådana förberedande åtgärder som behövs med hänsyn till brand- och explosionsrisken samt konsekvenserna av en brand eller en explosion. Lagens syfte är att hindra, förebygga och begränsa olyckor och skador på liv, hälsa, miljö eller egendom som kan uppkomma genom brand eller explosion orsakad av brandfarliga eller explosiva varor. Lagen ska även förebygga obehörigt förfarande med varorna.

Naturgaslag (2005:403)

Denna lag innehåller bestämmelser om naturgasledningar, lagringsanläggningar och förgasningsanläggningar, om handel med naturgas i vissa fall samt inrättandet av funktionen systembalansansvarig.

Naturgasförordning (2006:1043)

I förordningen finns kompletterande bestämmelser till naturgaslagen (ovan). Förordningen innehåller bl.a. bestämmelser om ärenden om koncession, byggande av naturgasledningar, lagringsanläggningar och förgasningsanläggningar, mätningar och rapportering, övervakningsplan och avgifter. I förordningen pekas Swedegas AB ut som systembalans-ansvarig.

Förordning (2006:1051) om redovisning och revision av överföring av naturgas, lagring av naturgas och drift av förgasningsanläggning

Denna förordning innehåller närmare föreskrifter om redovisning och revision för verksamhet som rör överföring av naturgas (överföringsverksamhet), lagring av naturgas (lagringsverksamhet) och drift av en förgasningsanläggning (förgasningsverksamhet), enligt 3 kap. 3 § och 4 kap. 3 § naturgaslagen (2005:403).

Lag (2012:275) om trygg naturgasförsörjning

I denna lag finns bestämmelser som kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG. Lagen rör möjligheten att kräva att bland annat naturgasföretag ska upprätta företagsvisa förebyggande åtgärdsplaner och krisplaner samt skyldigheten att delge behörig myndighet de uppgifter den behöver.

Förordning (2012:273) om trygg naturgasförsörjning

I denna förordning finns bestämmelser som kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 av den 20 oktober 2010 om åtgärder för att trygga naturgasförsörjningen och om upphävande av rådets direktiv 2004/67/EG samt bestämmelser som ansluter till lagen (2012:273) om trygg naturgasförsörjning.

Propositionen (2011/12:68) Trygg naturgasförsörjning.

I propositionen föreslogs nya lag om trygg naturgasförsörjning med bestämmelser som kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 994/2010 m.m, föreslogs bl. a. Energimyndigheten till behörig myndighet i Sverige och definierades begreppet ”skyddade kunder”.

Proposition (2010/11:70) om tredje inre marknadspaketet för el och naturgas

I propositionen föreslogs nya lagar om certifiering av företag som bedriver överföring av el i stamledningar respektive naturgas genom högtrycksledningar. Vidare föreslogs ett antal ändringar i ellagen (1997:857) och naturgaslagen (2005:403). Riksdagen biföll regeringens förslag (bet. 2010/11:NU21). För bakgrundsinformation till propositionen, se Nya el- och gasmarknadsutredningen (NELGAs) betänkande Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas – Fortsatt europeisk harmonisering (SOU 2010:30).

Energimarknadsinspektionens föreskrifter och allmänna råd om övervakningsplan enligt naturgaslagen (EIFS 2012:6).

Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om redovisning av naturgas, lagring av naturgas och drift av förgasningsanläggning (STEMFS 2006:3).

Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om företagsplaner samt om skyldighet att lämna information om naturgasförsörjning (STEMFS 2012:4).

Reglering av energianvändares ansvar

Exempel på författningar och andra regler eller beslut som i vissa avseenden reglerar energianvändares ansvar är:

- Miljöbalken (1998:808)
- Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor
- Arbetsmiljölagen (1977:1160)
- Djurskyddslag (1988:534)
- Lag (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m.m.
- Förordning (1994:1215) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m.m.
- Plan- och bygglagen (1987:10)
- Specifika verksamhetstillstånd
- Försäkringsbestämmelser
- Boverkets byggregler

Generella regleringar för krisberedskap

Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

Förordningen reglerar statliga myndigheters verksamhet för att minska sårbarheten i samhället och utveckla krishanteringsförmågan. Förordningen tar bl.a. samverkansansvariga och bevakningsansvariga myndigheter, samverkansområden (SO), risk- och sårbarhetsanalys, samverkan och samordning samt utbildning och övning. Alla myndigheter under regeringen omfattas av förordningen⁷⁶, dock i olika utsträckning. Det finns ett antal myndigheter som har ett särskilt utpekat ansvar i förordningen för förebyggande och förberedande åtgärder inför en kris och/eller vid höjd beredskap. Inom teknisk infrastruktur är följande myndigheter utpekade: Energimyndigheten, Elsäkerhetsverket och Svenska Kraftnät, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen och Livsmedelsverket.

I förordningen finns föreskrifter om statliga myndigheters risk- och sårbarhetsanalyser och hur dessa ska redovisas. Med stöd av denna förordning har MSB gett ut föreskrifter kring redovisning av risk- och sårbarhetsanalyser. Det är föreskrifter för kommunerna och landstingen (MSBFS 2010:6) samt föreskrifter för de statliga myndigheterna (MSBFS 2010:7).

Som ett komplement till förordningen har regeringen beslutat 2008-12-04 (Fö2008/3567/SSK): I 11 § i förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap anges vilka myndigheter som har ett särskilt ansvar att planera och vidta förberedelser för att skapa förmåga att hantera en kris och för att förebygga sårbarheter och motstå hot och risker. Dessa myndigheter ges i uppdrag att

⁷⁶ Med undantag av Regeringskansliet, kommittéväsendet och Försvarmakten. För utlandsmyndigheterna tillämpas bestämmelserna endast i den utsträckning som bestäms i föreskrifter som meddelas av Regeringskansliet.

i den årliga redovisningen av sin risk- och sårbarhets-analys genomföra en bedömning av myndighetens krishanteringsförmåga. Därutöver ska myndigheter med ansvar för samhällsviktig verksamhet genomföra en bedömning av förmågan att motstå allvarliga störningar.

Propositionen (2007/08:92) Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull

Regeringen anger, i propositionen (prop. 2007/08:92) *Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull*, att alla myndigheter med särskilt ansvar enligt förordningen bör ha en grundläggande beredskap och förmåga att snabbt och effektivt agera och samverka i en krissituation.

Regeringens skrivelse (2009/10:124), Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet

Med denna skrivelse visar regeringen vilka förbättringar av samhällets krisberedskap som har genomförts och beskriver beslut om ett antal uppdrag till MSB.

Lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen

Lagen reglerar att ägare eller innehavare av industriella anläggningar, andra näringsidkare m.fl. är skyldiga att på begäran av totalförsvarsmyndighet delta i totalförsvarsplaneringen.

Förordning (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen.

Förordningen gäller rätten att begära upplysningar eller att begära medverkan att delta i totalförsvarsplaneringen. Den rätten tillkommer förutom MSB och länsstyrelserna även 19 andra myndigheter, inklusive Svenska Kraftnät och Energimyndighet.

Expropriationslag (1972:719)

Lagen reglerar expropriation av fastighet (som inte om tillhör staten). Expropriation gäller, äganderätt, nyttjanderätt eller servitutsrätt. Lagen innehåller bl.a. tillstånd och ersättningar.

Expropriationskungörelse (1972:727)

Kungörelsen, eller förordningen som det nu kallas, kompletterar ovan nämnda Expropriationslagen (1972:719).

Lag (1977:439) om kommunal energiplanering

Berörd myndighet är Energimyndigheten. Lagen innehåller bestämmelser för kommunens energiplanering, bl.a. att kommunen ska främja hushållningen med energi, samverka för en säker och tillräcklig energitillförsel samt ha en plan för tillförsel, distribution och användning.

Förordning (1977:440) om kommunal energiplanering

Förordningen kompletterar nämnda lag om energiplanering. Förordningen innehåller skyldighet för kommunen att lämna uppgifter till Energimyndigheten. Den berör även Energimyndighetens uppgifter enligt lagen (1977:439), bl.a. vilka uppgifter som får begäras in av kommunen och information som ska ges till kommunen.

Lag (1978:160) om vissa rörledningar

Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om koncessionsplikt, förutsättningar och villkor för koncession, samt överlåtelse och upphörande av koncession.

Förordning (1978:164) om vissa rörledningar

Denna förordning innehåller närmare bestämmelser om bl.a. ansökan om koncession, ansökningsavgift, handläggning av koncessionsansökan, åligganden för koncessionshavare och tillsyn.

Lag (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

Författningen har upphävts 2010-07-01 genom SFS 2010:305

Förordning (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

Författningen har upphävts 2010-07-01 genom SFS 2010:523.

Skyddslag (2010:305)

Denna lag innehåller bestämmelser om vissa åtgärder till förstärkt skydd för byggnader, andra anläggningar, områden och andra objekt mot t.ex. sabotage, terroristbrott och spioneri. Lagen innehåller också bestämmelser om skydd för allmänheten mot skada som kan uppkomma till följd av militär verksamhet. Exempelvis anger lagen olika bestämmelser om skyddsobjekt.

Skyddsförordning (2010:523)

Denna förordning innehåller föreskrifter som ansluter till skyddslagen (2010:305), t.ex. beslut om skyddsobjekt, godkännande av skyddsvakt och rätt att meddela föreskrifter.

Säkerhetsskyddslag (1996:627)

Lagen innehåller bestämmelser om bl.a. säkerhetsskydd, säkerhetsskyddsavtal, informationssäkerhet, tillträdesbegränsning, säkerhetsprovning, registerkontroll och säkerhetsklasser.

Säkerhetsskyddsförordning (1996:633)I denna förordning ges bestämmelser till säkerhetsskyddslagen (1996:627) utom när det gäller riksdagen och dess myndigheter.

Regleringar som tillämpas vid särskilda situationer

När nedanstående lagar träder i kraft eller används som grund för att utfärda nya förordningar och föreskrifter, ändras dramatiskt förutsättningarna för energimarknadernas aktörer eftersom lagarna medför mer eller mindre omfattande ingrepp i marknadens spelregler. Vissa av lagarna kräver särskilt beslut av regeringen och ska, om det inte råder höjd beredskap, inom viss tidsperiod prövas av riksdagen. Vid regeringens beslut om höjd beredskap enligt lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap, träder lagarna i sin *helhet* i kraft utan särskilda beslut.

Utredningen om översyn av ransoneringslagen och prisregleringslagen (Fö 2007:04, direktiv 2007:95) har gjort en översyn av ransoneringslagen, prisregleringslagen, oljekrislagen och förfogandelagen. Slutbetänkandet ”En ny ransonerings- och Prisregleringslag” (SOU 2009:69) lämnades i juni 2009 och behandlas för närvarande i Regeringskansliet. Hittills (2013) har inga ändringar beslutats.

Ransoneringslagen (1978:268)

Ransoneringslagen (1978:268) gäller vissa varor som inte omfattas av prisregleringslagen, se nedan, och ger regeringen möjlighet att fatta beslut om att viss förnödenhet inte får säljas fritt utan ska säljas enligt bestämda villkor och användas endast för föreskrivet ändamål. Ransoneringslagen kan tillämpas när det ”föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen”.

Prisregleringslagen (1989:978)

Prisregleringslagen (1989:978) omfattar bland annat gas och elektrisk kraft.

Förfogandelagen (1978:262)

Gäller vid högsta beredskap vid utomordentligt allvarlig försörjningskris eller när regeringen så beslutar. Förfogandelagen avser att tillgodose totalförsvarets eller allmänhetens ”ofrånkomliga” behov av egendom eller tjänster. Om egendom/varor inte kan tillgodoses på annat sätt, får för statens eller annans räkning förfogande, ske enligt denna lag. Lag om ändring i förfogandelagen (1978:262) 50 § trädde i kraft 1 juli 2013.

Förfogandeförordningen (1978:558).

Gäller vid högsta beredskap vid utomordentligt allvarlig försörjningskris eller när regeringen så beslutar. Exempel på förfogande: transportmedel, fastigheter radioanläggningar. Beroende på vad som förfogas styrs även vilka myndigheter som får besluta om förfogande. Förfogande av t.ex. transportmedel får ske av Trafikverket och Transportstyrelsen eller länsstyrelsen i det län där transportmedlet finns.

Förordning (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov

I denna förordning meddelas föreskrifter för förberedelse för förfogande enligt förfogandelagen (1978:262) över t.ex. mark, byggnader, fartyg, fordon och radioanläggningar som myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter under sådana förhållanden som avses i förfogandelagen (se ovan). Förfogandet ska förberedas i fred genom uttagning av egendom som kommer att behövas under höjd beredskap.

Förordning (1992:390) om förberedelser för leverans av varor och tjänster.

Förordningen handlar om hur myndigheter ska kunna tillförsäkra sig leverans av varor och tjänster som är viktiga för totalförsvaret under höjd beredskap. Berörda myndigheter är de som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.

Dessa myndigheter ska teckna avtal med företag om att dessa under höjs beredskap ska kunna tillhandahålla varor och tjänster (dvs. företagsplanläggning).

Oljekrislagen (1975:197)

Oljekrislagen (1975:197) tillämpas för att säkerställa fullföljandet av Sveriges åtaganden i det avtal om ett internationellt energiprogram (IEP) som undertecknades i Paris den 18 november 1974. I oljekrislagen förtydligas bland annat att ransoneringslagen kan tillämpas vid genomförandet av åtgärder enligt IEP-avtalet utan att särskilt behöva motivera att det råder ”utomordentlig händelse”, vilket

ransoneringslagen annars kräver. Regeringen kan för att fullfölja åtaganden enligt IEP-avtalet eller vid tillämpning av ransoneringslagen (1978:268) behöva besluta att ägare av olja ska avstå denna till staten eller annan. Oljekrisnämnden har då i uppgift att bestämma ersättningen till den vars egendom tas i anspråk. Oljekrisnämnden styrs av Förordning (2007:1152) med instruktion för Oljekrisnämnden.

Bilaga 4. Aktuella utredningar och projekt

Nedan sammanfattas ett urval större, aktuella utredningar och pågående projekt som berör Energimyndigheten och trygg energiförsörjning, dock ingår inte Energimyndighetens egna utredningar.

Alarmeringstjänstutredningen

Alarmeringstjänstutredningen (SOU 2013:33, En myndighet för alarmering) föreslog i april 2013 att en statlig myndighet ska ta över ansvaret för alarmering från SOS Alarm. Förslaget ligger nu hos Förvarsdepartementet.

I dagsläget har SOS Alarm ansvar för alarmering inklusive larmnummer 112 och informationsnumret 113 13. Det finns ett gemensamt TiB-nummer till myndigheter som SOS Alarm ansvarar för. Myndigheter som är ålagda enligt krisberedskapsförordningen att ha en TiB kan ansluta sig till TiB-numret.

Den nya alarmeringsmyndigheten ska ha ett övergripande ansvar för en samordnad alarmering för att säkerställa en säker, effektiv och likvärdig behandling av larm på nödnummer 112. Myndigheten ska även ansvara för varningar till allmänheten och för information till myndigheter vid särskilda händelser.

Förvarsplanering och civilt försvar (MSB)

MSB har fått i uppdrag av regeringen att utveckla planeringen av det civila försvaret i samband med höjd beredskap. Regeringens uppdrag till MSB är att analysera och redovisa:

- Hur arbetet inom samverkansområdena enligt förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap bedrivs och kan utvecklas
- Förutsättningarna för statliga myndigheter att lämna stöd till Förvarsmakten inom ramen för arbetet med totalförsvaret
- Hur planeringsarbetet inom områdena samhällets krisberedskap och civilt försvar bedrivs och kan utvecklas med fokus på samverkan mellan de berörda myndigheterna och Förvarsmakten.

MSB ska även översiktligt belysa hur planeringen inför höjd beredskap inom kommuner, landsting, företag och organisationer bedrivs och kan utvecklas.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Förvarsdepartementet) senast den 31 maj 2014. En delrapport om hur arbetet med samverkan mellan de bevakningsansvariga myndigheterna och Förvarsmakten kan utvecklas inom samhällets krisberedskap och civilt försvar ska redovisas senast den 30 september 2013. Energimyndigheten som sektorsmyndighet kommer att ingå tillsammans med andra sektorsmyndigheter i Förvarsmaktens förvarsplanering.⁷⁷

⁷⁷ Förvarsdepartementet, regeringsbeslut, ”Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap avseende planering inför höjd beredskap (civilt försvar)”, Fö2013/918/SSK.

Övergripande inriktning för området samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) tar fram en övergripande inriktning för området samhällsskydd och beredskap. Syftet är att tillhandahålla en samlad bild av hur området ska utvecklas på ett effektivt sätt. En första inriktning ska vara klar och presenteras i januari 2014.

Arbetet med att ta fram den övergripande inriktningen är ett uppdrag från myndighetens generaldirektör. Inriktningen tar sin utgångspunkt i den politiska inriktningen för området vilken förtydligas och konkretiseras i samverkan med berörda aktörer.

Inriktningen kommer att täcka in hela området samhällsskydd och beredskap. Den kommer att omfatta hela hotskalan – från olyckan i vardagen till ett väpnat angrepp – och alla relevanta tidsperspektiv – såväl före som under och efter en händelse.

En viktig del i arbetet är att utveckla en modell som beskriver hela området samhällsskydd och beredskap. Modellen ska kunna förstås och användas av alla aktörer även om tidigare erfarenhet av området saknas. Tanken är att alla aktörer inom området samhällsskydd och beredskap ska utgå ifrån inriktningen i sitt arbete. När inriktningen finns klar kommer den att utgöra grunden i arbetet med att utveckla, stödja och inom specifika områden inrikta samhällets arbete med att förebygga och hantera olyckor, kriser och krig.⁷⁸

Affärsverket Svenska Kraftnäts befogenheter vid särskilt svåra påfrestningar i elsystemet

Affärsverket Svenska Kraftnät fick 2008 i uppdrag av regeringen att analysera verkets befogenheter relativt branschen vid särskilt svåra påfrestningar i elsystemet⁷⁹, i enlighet med Riksrevisionens rekommendation till regeringen (RiR 2007:17).

En del i detta uppdrag resulterade i förslag till förändringar i elberedskapslagen (1997:288) som genomförts och gäller från halvårsskiftet 2012. Övriga delar i uppdraget är inte färdigställda utan förväntas vara färdiga under 2013.

Näringsdepartementet, Regeringsbeslut, *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Affärsverket svenska kraftnät inom utgiftsområde 21 Energi*, N2007/10031/E

N2007/10296/E (delvis).

78 MSB, Faktblad (2013), ”En övergripande inriktning för området samhällsskydd och beredskap. Statusrapport.”; MSB:s hemsida: <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Inriktning-for-området-samhallsskydd-och-beredskap/>.

79 Näringsdepartementet, Regeringsbeslut, *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Affärsverket svenska kraftnät inom utgiftsområde 21 Energi*, N2007/10031/E och N2007/10296/E (delvis).

Dammsäkerhet – tydliga regler och effektiv tillsyn (SOU 2012:46)

Svenska Kraftnät lämnad i juni 2012 på regeringens uppdrag (N2011:05) in betänkandet *Dammsäkerhet – tydliga regler och effektiv tillsyn* (SOU 2012:46) till regeringen. I betänkandet redovisas förslag om system för dammsäkerhetsklassificering om rutiner för egenkontroll och rapportering, om dammsäkerhetstillsyn, om tillsynsvägledning och främjande av dammsäkerhet inklusive finansieringsförslag, om beredskapsplanering för dammbrott och om skydd, säkerhet samt elberedskap.

Energimarknadsinspektionens förslag om utökat ansvar för elhandlare

Energimarknadsinspektionen (Ei) har, på regeringens uppdrag, överlämnat rapporten ”Enklare för kunden – förslag som ökar förutsättningarna för en nordisk slutkundsmarknad”. I rapporten lämnar Ei förslag som innebär att elhandlarna blir kundens huvudsakliga kontaktpunkt. Förslaget innebär en obligatorisk samfakturering och att elhandlaren blir kundens kontaktpunkt vid byte och flytt.⁸⁰

Översyn av säkerhetsskyddslagstiftningen

Inom Justitiedepartementet pågår en utredning vars syfte är främst att bättre anpassa lagstiftningen till det som krävs för att skydda verksamhet som har betydelse för rikets säkerhet och till de krav det internationella samarbetet ställer. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2014.

Utredningen ska bl.a.

- analysera vilka verksamheter som är av betydelse för rikets säkerhet eller som behöver skyddas mot terrorism och därför är i behov av säkerhetsskydd
- föreslå hur reglerna om informationssäkerhet, som en del av säkerhetsskyddet, bör vara utformade
- analysera vilka förändringar som kan behövas för att bättre anpassa lagstiftningen till de krav på säkerhetsskydd som ställs i det internationella samarbetet
- analysera hur ett system med säkerhetsklarering kan utformas för svenska förhållanden
- bedöma inom vilka verksamheter registerkontroll till skydd mot terrorism bör få ske
- analysera behovet av förändringar av bestämmelserna om säkerhetsskyddad upphandling
- ta ställning till om kravet på svenskt medborgarskap i säkerhetsskyddslagen bör förändras och
- utarbeta nödvändiga författningsförslag.

⁸⁰ Energimarknadsinspektionen (2013), Enklare för kunden – förslag som ökar förutsättningarna för en nordisk slutkundsmarknad Ei R2013:09.,

Bilaga 5. Versionshistorik

Version	Datum	Förändring	Fastställt av
Energimyndighetens ansvar för säker energiförsörjning, dnr 60-05-4590, ver 1.0	2005-10-26	Sammanställning av Eva Liljegren, Eva Albäck och Mikael Toll innefattande ansvar för trygg el- och värmeförsörjning.	Mikael Toll
2.0	2005-12-09	Komplettering av ansvar för trygg olje- och gasförsörjning.	
2.1	2006-02-10	Fördjupade analyser. Nya styrande dokument för 2006.	
2.2	2006-11-29	Utökade juridiska analyser	Eva Albäck
3.0	2006-12-31	Kompletterat med ny tillkommen lagstiftning	Mikael Toll
Energimyndighetens ansvar för trygg energiförsörjning, dnr 60-07-1248, ver 1.0	2007-03-22	Fördjupade analyser för befintliga och ytterligare aktörer, nya ansvarsförhållanden enligt 2007 års regleringsbrev, uppdaterad juridisk analys, strukturella justeringar m.m.	Mikael Toll
1.1	2007-05-16	–	Avd chef Andres Muld
Ansvar och roller för en trygg energiförsörjning, dnr 60-07-1248, ver 2.0	2008-09-29	Delning av Energimyndigheten och Energimarknadsinspektionen. Nya styrande dokument för 2008. Omfattande strukturella förändringar.	Mikael Toll
Ansvar och roller för en trygg energiförsörjning – Energimyndighetens analys, dnr 60-07-1248, ver 3.0	2009-09-07	Bl.a. tillkomst av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt nya styrande dokument för 2009. Revidering av struktur, uppdatering av fakta, kompletterande analyser och slutsatser.	Mikael Toll
3.1	2009-10-05	Extern remiss för förankring av/ synpunkter på analys och slutsatser.	Avd chef Andres Muld
Ansvar och roller för en trygg energiförsörjning – Energimyndighetens analys, ER 2010:11	2010-03-22	Kompletterad efter remissvar. Nya styrande dokument för 2010.	Generaldirektör Tomas Kåberger
Ansvar och roller för en trygg energi-försörjning – Energimyndighetens analys, – remissutgåva, ER 2013:XX	2013-10-21	Omarbetad utgåva, strukturellt justerad, uppdaterad med styrande dokument aktuella intill 1 juli 2013. Extern remiss för förankring och synpunkter från Ei, ElsäkV, MSB och SvK.	Zofia Lublin, chef Analysavdelningen
Ansvar och roller för en trygg energi-försörjning – Energimyndighetens analys, ER 2013:25	2013-12-16	Fastställd utgåva 2013-12-16; Omarbetad utgåva, strukturellt justerad, uppdaterad med styrande dokument aktuella intill 1 juli 2013.	Generaldirektör Erik Brandsma

Ett hållbart energisystem gynnar samhället

Energimyndigheten arbetar för ett hållbart energisystem, som förenar ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet.

Vi utvecklar och förmedlar kunskap om effektivare energi-användning och andra energifrågor till hushåll, företag och myndigheter.

Förnybara energikällor får utvecklingsstöd, liksom smarta elnät och framtidens fordon och bränslen. Svenskt näringsliv får möjligheter till tillväxt genom att förverkliga sina innovationer och nya affärsidéer.

Vi deltar i internationella samarbeten för att nå klimatmålen, och hanterar olika styrmedel som elcertifikatsystemet och handeln med utsläppsrätter. Vi tar dessutom fram nationella analyser och prognoser, samt Sveriges officiella statistik på energiområdet.

Alla rapporter från Energimyndigheten finns tillgängliga på myndighetens webbplats www.energimyndigheten.se.



Energimyndigheten, Box 310, 631 04 Eskilstuna
Telefon 016-544 20 00, Fax 016-544 20 99
E-post registrator@energimyndigheten.se
www.energimyndigheten.se